

ALEVİLER 'ARTIK BURADA' OTURMUYOR!

ALEVİ ÇALIŞTAYLARI
NİHAİ RAPORU ÜSTÜNE
BİR DEĞERLENDİRME

HACI BEKTAŞ VELİ ANADOLU KÜLTÜR VAKFI

ANKARA, 2011

ALEVİLER 'ARTIK BURADA' OTURMUYOR!

ALEVİ ÇALIŞTAYLARI NİHAİ RAPORU ÜSTÜNE BİR DEĞERLENDİRME

Bu değerlendirme metni HBVAKV Merkez Yürütme Kurulu tarafından, akademik danışmanlık desteğiyle hazırlanmıştır. Burada yer verilen görüşler HBVAKV Genel Merkezi'nin Alevi Çalıştayları Nihai Raporu'na karşı geliştirdiği bağlayıcı görüşlerdir. HBVAKV Genel Merkezi bu görüşlerin değiştirilmesi, güncellemesi, yenilenmesi, yeniden ifade edilmesi vb. tüm haklarını elinde tutar. Bu metnin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek ve ilgili Vakfın adını belirtmek kaydıyla alıntı, atıf vb. yapılabilir. Ancak ilgili Vakfın izni olmaksızın hiçbir biçimde, hiçbir araç ve yolla, hiç kimse tarafından kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve dağıtılamaz.

©

HACI BEKTAŞ VELİ ANADOLU KÜLTÜR VAKFI

ANKARA

2011

*“Dünle beraber gitti cancağızım
Ne kadar söz varsa diine ait
Şimdi yeni şeyler söylemek lazım.”*

Mevlana

İÇİNDEKİLER

<u>ÖNSÖZ</u>	7
<u>SUNU</u>	13
<u>Ön Rapor’dan Nihai Rapor’a</u>	
<u>Alevi Calıstayları</u>	
<u>BASLANGIC I</u>	
<u>‘DİYALOG’LA ‘MÜZAKERE’ BESİĞİNDE TINGİR MINGİR</u>	15
<u>II. ‘SEC BENİ SECEYİM SENİ!’</u>	33
<u>BİRİNCİ BÖLÜM</u>	
<u>CALISTAY RAPORU YA DA ZABIT TUTANAĞI</u>	45
<u>I. İNKARIN YÖNTEMİ, YÖNTEMİN İNKARI</u>	47

<u>II. 'MÜZAKEREYLE (İTİNAYLA) DÜŞMAN YARATILIR'</u>	53
--	----

İKİNCİ BÖLÜM

ALEVİLİĞİ ÇÖZÜMLEMEK: ALEVİLİĞİ "ÇÖZMEK"

<u>I. ÇÖZ DE AL!</u>	65
----------------------------	----

<u>A. Kökleri Gökte, Dalları Yerde: "Calıstay" Sorunu Değerlendiriyor</u>	67
---	----

<u>B. "Hasta Alevilere" Hekim Calıstay</u>	80
--	----

<u>C. Hayattan Söyleme Sorun Kacıрма</u>	86
--	----

<u>II. YERİN "BU YER" DEĞİLDİR</u>	96
--	----

<u>A. Haydi Aleviler "Savasa"!</u>	97
--	----

<u>B. Hane mi İbadetten, İbadet mi Haneden, Talip mi Dededen, Dede mi Talipten?</u>	107
---	-----

<u>C. "Madımak" ı Bırakın, "Basbağlar" a Bakın!</u>	122
---	-----

<u>II. 'DİNİM, DİYANET'İM, ZORUNLU DİN DERSİM BENİM'</u>	129
--	-----

<u>A. DİB: Kim Konuşuyor, Ne Konuşuyor?</u>	131
---	-----

<u>B. ZDD: Kültürsüz Din, Dinsiz Kültüre Karşı</u>	139
--	-----

<u>C. Cek Gözümden Sürmeyi: Söze Bile Gelemeyenler</u>	147
--	-----

<u>a)Dersim ve Dersim Kızılbaşlarıyla ilgili temel sorun alanları ve temel istemler</u>	148
---	-----

<u>b) İlk ve Orta öğretimin ayrımcılıktan arındırılması</u>	151
---	-----

<u>c.)Kamu hizmetlerinde ayrımcılığın önlenmesi</u>	152
---	-----

<u>c.Kamusal yayıncılığın ayrımcılıktan arındırılması</u>	155
---	-----

<u>SONUC</u>	157
--------------------	-----

ÖNSÖZ

Başlangıç tarihi düşünülduğünde (3-4 Haziran 2009) neredeyse iki yıla yakın bir zamana yayılan Alevi çalışmaları en sonunda nihai rapor adı verilen değerlendirme metninin ve ilgili toplantılar dizisinin tutanaklarının yayınlanmasıyla tamamlanmış bulunuyor. Ancak gündelik dile teslim olma pahasına, insan sormadan edemiyor: 'N'oldu şimdi? Elde ne var? Çitlembik ya da çiğdem çekirdek dışında'. Çiğdem çekirdek diyerek bütün süreci küçümsediğimiz kesinlikle sanılmasın. Aksine süreci son derece önemseydiğimiz bütün kamuoyunun malumudur. Şöyle ki bütün kaygılarımıza karşın, çalıştay davetine hiçbir zaman hayır demeyi düşünmedik. Oysa hayır dememiz için çok önemli nedenler olduğunu daha en başından biliyorduk. Yine de el uzattığını iddia edenin, kamuoyu nezdinde el uzatıp uzatmadığını test için biz de el uzattık. Bu el uzatışımızı da, yani süreci nasıl ciddiye aldığımızı da çok ciddi bir hazırlıkla gösterdik.

Vakfımız kendi durduğu yerden emin olduğunu, durduğu yeri kimsenin zan altında bırakamayacağını belirtmek için, iktidar mensuplarından çok önce, kamuoyu nezdinde tam bir saydamlıkla ve yazıya geçirdiği görüşleriyle sürecin içinde yer aldı. Bildiğimiz kadarıyla çalıştay sürecine vakfımızın sunduğu Kırmızı Kitap¹ kadar ayrıntılı bir başlangıç değerlendirme raporunu hiç kimse sunmadı ya da sunmak istemedi. Biz sunduk. Dolayısıyla, şu 'elde ne var' sorusuna 'çitlembik' diye yanıt vermemiz, süreci ciddiye almadığımız anlamına gelmiyor. Tersine, ortaya çıkan sonucun, bu metnin başlangıç kısmında da belirttiğimiz gibi, vaat ve iri iri sözlerle iddia edildiği gibi çözüm üretmeye değil, olası bütün çözümlerin önünü kesmeye, olanakları boğmaya ve mevcut problemleri statükonun dayandığı, barındırdığı ve yeniden ürettiği hakimiyet ilişkilerini payidar kılmak adına sorunu yeniden inşa etmeye dönük olduğunu gösterdiği anlamına geliyor. Öyleyse? Çalıştay öncesinde elimizde çitlembik vardı, yine çitlembik var; hatta yanmış, kavrulmuş olarak! Artık sorunların kavranılışında ve çözümünde aşılması gereken önemli engellerin başında bizzat ortaya çıkan raporun geldiğini gösterdiği için, elde kalan şey çiğdem çekirdek! Biz bu çiğdem çekirdeği ciddiye alıyoruz; öylesine

1

Bu metinde geçen *Kırmızı Kitap* ibaresi, bir HBVAKV yayını olan *Alevi Çalıştay Birinci Etap Alevi Örgütleri ve Temsilcileri Toplantısı Değerlendirme İstem ve Öneri Raporu*'nu (Haziran 2009, Ankara) nitelemektedir.

ciddiye alıyoruz ki tıpkı çalıştayın başında yaptığımız gibi, sonunda da, rapor olduğunu iddia eden bu belgenin karşısına, kendisini elek elek eleyen bu metinle çıkıyoruz.

Yani asla şunu yapmıyoruz: 'Hükümet bizi düş kırıklığına uğrattı! Hükümet bizi kandırdı! Öyleyse oynamıyoruz' deyip dönüp sırtımızı gitmiyoruz. Bu, hükümetin bizi düş kırıklığına uğratmadığı anlamına gelmiyor; hükümetin Alevileri ve o evrenin bir parçası olarak bizi kandırmadığı anlamına gelmiyor. Bizim, yukarıda açık yüreklilikle beyan ettiğimiz gibi, göz göre göre bir serabın aldanışına teslim olduğumuz ileri sürülebilir; hatta daha ötesini de yaptığımız söylenebilir: Adım atması konusunda bu hükümeti yüreklendirmek için teşvik ettik, takdirlerimizi hiç esirgemedik. Örneğin, Kırmızı Kitap'ta şunları yazan da biziz:

"Genel bir ifadeyle, son yirmi yıldır ülkemiz gündeminde can yakıcı bir hale gelen "Alevilik Sorunu" Cumhuriyet Hükümetleri tarafından ilk kez AKP Hükümetince, ele alınmış biçimlerine ve geliştirilen söylemler bütününe ilişkin bütün itirazlarımız saklı kalmak üzere, ciddiye alınmış ve çözümünü yolunda adım atılması yönünde bir irade ve isteklilik ortaya konulmuş durumdadır. Bugün yapılan bu toplantı bu anlamda, Cumhuriyet Hükümetleri'nin ilk kez doğrudan Alevileri, Alevileri temsil eden Alevi örgütlerini dinlemek ve anlamaya çalışmak bakımından önemli bir dönüm noktası niteliğindedir."

Bütün bunlara karşın çalışmaya katılmaktan yana nadim olmadığımız gibi, hesabını veremeyeceğimiz hiçbir şey de yoktur. Kırmızı Kitap'tan da açıkça izlenebileceği gibi, bizler mevcut sonucu büyük bir isabetle öngörmüş olmamıza karşın, hükümet bizleri ne kadar düş kırıklığına uğrattırsa uğrattı, "hükümet madem ki bizi kandırdı, biz oynamıyoruz" demeyeceğiz. Çünkü biliyoruz ki biz sırtımızı dönüp gitsek de, bu zihniyetiyle hükümet bizi rahat bıraksa evlatlarımızı rahat bırakmayacak! Biz meydandan çekilsek de ebesini, oyuncusunu kendisi belirleme arzusuyla dolu her iktidar, Aleviler ve Alevilik meydanında bu körebe oyununu sürdürecektir! Bildiği ezberlerle sürdürecektir; yapısallaşmış ezberlerle.

Yine elinizdeki metnin açık seçik bir biçimde gösterdiği gibi, biz, Vakıf olarak çalıştay sürecine dersimizi çalışıp gelmişken dersini çalışıp gelmeyen ve bilindik klişelerle soruna yaklaşım problemi çözme umanın bizzat iktidar olduğu bir anda açığa çıktı! Nihai rapor, çalıştay sürecini doğru, yerinde, sağlıklı, akademik referanslarıyla, ilişkilerin saydam bir biçimde kurulduğu, savların, tezlerin, varsayımların, kabullerin ve öngörülen sonuçların tüm

açıklığıyla ortaya konulduğu bir değerlendirme metni olmaktan, bu anlamda, sürecin kendisiyle somut bağlantıları içeren bir metin olmaktan ne yazık ki çok çok uzaktır! Buna karşın ve bununla birlikte biz bu metni de ciddiye alıyoruz.

Artık, en başta tüm muktedirler gelmek üzere, dostun düşmanın bilmesi gereken bir şey var: Demokratik Alevi Hareketi'nin bir parçası olan bizler, muktedirler ne kadar değişime direnirse dirensin ve statükoyu korumaya çalışırsa çalışsın, değişiyoruz, yenileniyoruz. Yukardan bakan, kibirli, soğuk, akademizmi içeriksizliğe ve boş söyleme indirgemiş diller bize ne kadar akıl verirse versin, bizi yeni bir dile çağırırsa çağırsın, biz biliyoruz ki onların bizi çağıracağı dil, hiç de yeni değil! Tam tersine bizi, muktedirlerin bin yıllık, iktidarla sarmaş dolaş, iktidarla serhoş dilinin oyun alanına çağırıyorlar.

Artık Aleviler kendi dillerini kendileri buluyor; evet, el yordamıyla, evet, acemice... Evet, eski ve küflendiği iddia edilebilecek ve örneğin çalıştay raporunda raportörün mitik, efsanevi diye yalan dolan derekesine indirdiği kadim dilimizden sözcükleri devşirerek, yeni cümleler kuruyoruz! Bu cümlelerin en temel özelliği, kesinlikle ve kesinlikle artık hiç kimsenin Alevileri akıl verilecek, azarlanacak, hizaya getirilecek bir aktör olarak tasarlayamayacağının göstergesi olmasıdır! Herkesin içinde olduğu gibi, bizim de içimizde elbette akla muhtaç, azarlanmayı hak eden, edebi yitirmiş birileri olabilir. Söylemeye çalıştığımız şey, evlatlarımızın hiçbirinin başının artık, zengin mahallesinin arkasındaki gecekondu arsasında yoksul çocuklarla top koşturmaya gönül indirmiş sosyete çocuklarının ayağında top muamelesi göremeyeceğidir! Elinizdeki metin Kırmızı Kitap'la birlikte bunun bir ifadesidir.

Biliyoruz ki bu metinde dile getirilmiş eleştirileri, her zamanki gibi, hep alışkın olduğumuz gibi, "radikal, diyaloga kapalı, yıkıcı, yapıcı olmayan, rijid, marjinal, vb." gibi nitelermelerle baştan etiketleyip terörize etmeye pek meyyal bir grup tetikte bekliyor! Artık Alevilerin onlarla bir işi yok. Çalıştay raporu bunun tescilli oldu. Onlar duvar dibinde, parmaklarını çamura sokup 'bu çamuru kime sıvayacağız' diye bekleyedursunlar; Alevilerin işi çok. Rapor buysa, hükümetin, genel olarak siyasal evrenin Alevilere söyleyebileceği şey bundan ibaret bir alemse, bu alemin krallığını da onlara terk ediyoruz!

Bunun açık anlamı, bundan böyle Vakfımızın sorunun çözümü yolunda kendini diyaloga kapattığı değildir. Bunun açık anlamı, bundan böyle, tam da bu rapor yüzünden diyaloga açık olacağımızdır; ama diyaloga... Yani her el edenin çağrısına, her söz edenin sözüne karşılık vermeyi artık reddediyoruz. Aleviler olarak düsturumuz bellidir: "Ne gelenden yüz çeviririz, ne gideni kovan oluruz!" Ama artık hiçbir gelenin, geldiği çulu unutup Aleviliğin postuna

çıkmasına ve hiçbir gidenin altına serilen kilimi aşağılayarak gitmesine izin vermeyeceğiz. Hele de aşağılanacak olan tarihimiz ve belleğimizse...

Bu tarih ve bellek bize büyük Alevi aşığımız Yunus Emre'mizin diliyle "yaradılanı sevin, yaradandan ötürü" derken, yaratana nasıl kötülük atfetmiyor, kötülüğü onunla ilişkilendirmiyorsa ve her halükarda sevicecek olanın yaratılan olduğunu, yaratanın bu sevgide bir dolayımından başka bir şey olmadığını, aksi olaydı sevgili aşığımızın "Yaratana sevin! Bakın ne mucizeler, insan gibi bir mucize yaratıyor" da diyebileceğini öğretiyorsa, bundandır ki yaratılmış olan insan bizim için her şeyin üstündedir. Hiçbir devlet yoktur ki insanın üstünde ola! İnsan devleti yaşatmak için değildir ve kurban edilemez; yoksa onu yaratan da, yaratılan gibi kurban edilmiş olmaz mı?

Bundandır ki Aleviler olarak bizler, her gelen hükümetin içinde bulunduğumuz sorunlara bir milat biçmesinden de artık bıktık. Tarih bir çocuk oyuncağı değildir; oyuncu değişti diye oyun değişmez. Milattan söz eden çarmıhını yanında taşımaları! Elinizdeki bu metne gelecek tepkiler kimin çarmıhının yanında olup olmadığını da, kimin iktidar sarhoşluğuyla Hicri ile Miladi, olmadı Rumi arasında top sektirdiğini gösterecektir!

Son olarak, bu metnin hazırlanmasında ve Büyük Alevi Kurultayı İstanbul Bölge Toplantısı'na yetiştirilmesinde gecelerini gündüzlerine katarak özveriyle çalışan GYK Üyelerimiz Aslan Köse, Ayhan Zor, Kamil Aykanat, Sadık Özsoy, Soner Özbek ve Tuncer Baş ile bizlere akademik danışmanlık desteği sunan değerli hocalarımıza, gerek örgütümüz ve gerekse örgütümüzün temsil ettiği Alevi toplulukları adına teşekkür ve minnetlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Saygılarımla...

Ercan Geçmez
HACI BEKTAŞ VELİ
ANADOLU KÜLTÜR VAKFI
(HBVAKV)
GENEL BAŞKANI

SUNU

Bu değerlendirme metni Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı'nca oluşturulan teknik bir komite tarafından kaleme alınmıştır. Teknik komite, gerektiği hallerde akademik danışmanlık desteğine başvurmuş, ancak kendisini başvurduğu akademisyenlerin görüşleriyle kesinlikle bağlı saymamıştır. Bu nedenle, burada ifadesini bulan yaklaşımlar, üsluplar, sorunu ortaya koyma biçimleri, nihai rapora yönelik eleştiriler doğrudan Vakfımızın eleştirileri, değerlendirmeleridir, yaklaşımlarıdır. Ancak bizler, farkındayız ki kapalı bir evrende, cam bir fanus içinde yaşamıyoruz. Ve bu asla istemeyeceğimiz bir şeydir. Aynı ölçüde farkındayız ki bizi ellerinin üstünde yükselten ve bu ykseltirme ölçeğinde kendi kendimizin biricikliğine, özgünlüğüne bizi tapındıran, suyun aynasında gördüğümüz sureti hakikat saymamıza vesile olan bir iktidar üretimi de değiliz. Su, orada bir hakikat olarak akıp durmaktadır. Kim, nasıl, onda gördüğü sureti onun yerine geçirmeye kalkışırsa kalkışsın; biz sırtımızı verdiğimiz sğdn gölgesinde, kucağımızdaki kara kediyi okşayarak, suya bakıp ağzı sulananları, yalnızca seyrediyoruz. Bu nedenle, bizim olduğunu söylediğimiz yaklaşımlar, görüşler ne güzel ve ne iyi ki ve umarız ki yalnızca bizim değildir!

Ön Rapor'dan Nihai Rapor'a

Alevi Çalıştayları

BAŞLANGIÇ

I.

'DİYALOG'LA 'MÜZAKERE'

BEŞİĞİNDE TINGİR MINGİR

Diyalog², artık belirli siyaset yapma tarzının ve siyaseti bu tarz dışında kabul etmeye bile yanaşmayan siyaset biliminin yeni kutsalı haline gelmiş durumda; özellikle liberal ve muhafazakar zihniyetli, onunla malül siyaset ve siyaset biliminin. Liberal siyaset, insanın çıplak, biyolojik varlığını, insan haklarıyla ilgili tüm bildirgelerde işaret edilen hedef doğrultusunda, nihayet siyasallaştırdığı, biyolojik anlamı tümüyle devşirmeyi başardığı ölçüde, aynı anda bir krize de girmiş oldu. İnsanın çıplak, biyolojik varlığı liberal siyasetin sırtının dayandığı duvar ya da artık son adımını attığı anda karşı karşıya kaldığı uçurum kıyasıdır da. Tanrı ve benzeri kutsallıkları kovarak kendini biricik kutsal olarak inşa etmeyi başaran ve aynı ölçüde seküler-dinsel karşıtlığı gibi bir karşıtlık varmış gibi bir hayalet üretmeyi ve bu karşıtlık üzerinden kendini var

2

Burada, yani yalnızca Başlangıç bölümünün I. No'lu kısmında, Doç. Dr. Ayhan Yalçinkaya'nın bir yazısı, tümüyle kendisinin izni ve bilgisi dahilinde, adından başlanarak kimi kısımları değiştirilerek ve güncellenerek kullanılmaktadır. İlgili yazının özgün hali için, bkz. Ayhan Yalçinkaya, "Kör Ol Diyene Sağır, Sağırsın Diyene Kör: Türkiye'de Alevi Çalıştayları", içinde *Alman-Türk İşbirliğinin Konusu Olarak İslam ve Avrupa VIII, Almanya ve Türkiye'de Devlet ve Sivil Toplum Arasında Diyalogun Yeni Şekilleri*, Tarabya 12-13 Haziran 2010, Almanya Federal Cumhuriyeti Büyükelçiliği Yayınları, Ankara, 2010, s. 140-168. Nihai rapora değin Alevi çalıştayları sürecine ilişkin devasa bir söylem üretilmesine karşın, başlangıç kısmının bu alt bölümünde, nihai raporla ön rapor arasındaki mesafeyi de görebilmek adına, yalnızca bu söylemin iki önemli aktörünün, Alevi Açılımından sorumlu Devlet Bakanı Faruk Çelik ve çalıştayların koordinasyon ve düzenlemesinden sorumlu Yrd. Doç. Dr. Necdet Subaşı'nın iki söyleşiyle sınırlı kalınmıştır. Ayrıca ek olarak çalıştayların ardından yayınlanan ön rapora atıf yapılmaktadır. Dolayısıyla rapor, Faruk Çelik ve Necdet Subaşı'na ait atıflar için yalnızca şu üç kaynağa bakılmalıdır: TC Devlet Bakanlığı, **Ön Rapor Alevi Çalıştayları**, 04.02.2010; **Zaman Gazetesi**'nden Nuriye Akman'ın Necdet Subaşı ile söyleşi, 21.02.2010, **Yeni Şafak Gazetesi**'nde 15. 02.2010 tarihinde yayınlanan Faruk Çelik'le söyleşi. Bundan sonra nihai rapor da referanslar arasında yer alacak, ama bunun dışında herhangi bir referans notuna yer verilmeyecektir. Nihai rapordan yapılan tüm alıntılar hangi bölüm ve bağlamda tartışılıyorsa, ilgili bölümde aranmalıdır. Ayrıca özel olarak sayfa notuna yer verilmeyecektir.

etmeyi sürdüren devlet ve dinsel olanın, yine devletin ürettiği koşullar içinde yeniden siyasal olarak yükselişe geçmesiyle, bu karşıtlığın zaten baştan beri hayali olduğunun, dolayısıyla günümüzde de aslında var olan çatışmanın sekülerizasyon-desekülerizasyon arasında bir çatışma olmadığı, sekülerizasyonun aslında çoğun bir fiksiyondan, aynı ölçüde eğer doğrudan dinsellikle ilişkilendiriliyorsa desekülerizasyonun da bir fiksiyondan başka bir şey olmayıp bambaşka bir siyasallığın tezahürüyle sınırlı olduğunun ortaya çıkmasıyla, kendini bu farklılık üzerinden üretemeyen liberal siyaset, mal bulmuş mağribi gibi, bu kez diyaloga sarılıyor ve onu kutsuyor.

Bu bakımdan belirli bir siyasal algının diyalogun kendisini diyalog konusu haline getirmekten özenle kaçınması, diyalogu veri biçimleriyle makbul, meşru ve tartışma dışı sayması son derece anlamlıdır. Kutsanan diyalog bu haliyle, özellikle Türkiye’de birbirinin payandası durumunda olan liberal ve muhafazakar siyasal algılara kendilerini yeniden üretebilecekleri yeni farklılıklar ve karşıtlıklar alanı açıyor. Üstelik bunu tam da farklılıklar ve karşıtlıkların ötesinde bir birliğin ya da kardeşleşmenin var olduğu iması ve iddiasıyla yapıyor.

İnsanın çıplak, biyolojik varlığının ana rahmine düştüğü andan başlayarak siyaset tarafından devşirilmesi, liberal siyasetin vaad ve vaaz ettiğinin ötesinde, biricik varlık koşulunun içkin bir şiddetten başka bir şey olmadığını da gösterdi. Bu ise liberal siyaseti büyük bir tehditle karşı karşıya bıraktı. Çünkü süngüyle her şeyi yapabilirsiniz, ama üstüne oturamazsınız. Bu yanı sıra liberal siyasal algı, hegemonyasından eminliğince, aynı ölçüde boğazına kadar şiddete batarken, bu karşı şiddeti de beraberinde getirdi. Bu şiddet sarmalı ancak yeni bir yarılımla aşılabılır. Özetle; liberal siyasetin şiddetiyle, onun lanetliymiş gibi yaptığı örneğin “terör siyasetinin şiddeti” arasında bir mesafe olmadığını anlaşılmasıyla, kendini biricik çözüm olarak sunmak gereksinimini yeniden güncelleme gereği duyan liberal siyaset, “teröristlerin” şiddetiyle devletin şiddetini birbirinden ayırmak için yeni bir kutsallığa ihtiyaç duydu. İşte o kutsal, bir zamandır “diyalog” oldu ve böyle de sunuluyor. Diyaloga çağrıldığınızda yanıt veriyorsanız makbulsünüz, vermiyor ya da duymazdan geliyorsanız terörist. Ve elbette terörist olduğunuzu bu ölçü üzerinden size “itiraf ettiren” liberal zihniyet, artık size istediği “muameleyi” yapmakta beis görmüyor.

Oysa diyalog sözü daha telaffuz edildiği anda, çoğunlukla savunulduğunun aksine, bir birliğe değil, açıkça bir ayrışmaya davetiye çıkarıyor, onu itiraf ediyor, meşrulaştırıyor ve farklılıkları sağlamaştırıyor.

Hatırlayalım, Petrus Damiani'ye göre, ilk dil bilgini şeytandı. Çünkü ilk kez "ben" diyerek kendisini Tanrı'dan ayıran, farklılaştıran, dolayısıyla diyalogu mümkün kılan oydu. Bu anlamda diyalog bir açıklığın, yarılmanın kapatılma anını değil, tersine yarılmanın artık geri dönüşsüz bir biçimde mutlaklaştığı anı işaretliyor.

Alevi Çalıştayları sürecinde diyalog söylemi, eşit olmayan bir zeminde, zeminin eşitsizliğini göz ardı ettirerek hayali bir eşitlik, en azından söz üzerinde(n) bir eşitlik vaaz ediyor! Oysa sözün kurucu gücüne atfedilen hayali eşitlik zemini, arkasında ağır toplumsal, siyasal ve hukuksal eşitsizlikleri saklıyor. Bu eşitsizliklerle malül zeminde, öncelikle onları ortadan kaldırması gereken aktörün, yani örneğin somut olarak diyaloga çağırın hükümetin ya da daha genel olarak devletin adım atması gerekirken, bu adımların atılması şöyle dursun, zeminin eşitsizlikçi varlığı bu kez diyalog üzerinden güvence altına alınıyor. Hemen burada bir örnek verirsek, Alevi Çalıştayları'nın koordinatörü ve raportöründe görüldüğü gibi, bu hayali eşitlik bir yandan da su almaya devam ediyor. Raportör, bir müzakere süreci olarak gördüğü açılım ve çalıştaylar sürecinin başlangıcında bir eşitlik perspektifine sahip olmadığını; bir eşitlik olacaksa bunun müzakereyle gelişebileceğini belirtiyor; ancak eşit olmayan bir biçimde kurulmuş bir zeminde diyalogun da eşitler arasında olmadığı açık olduğu ölçüde, nasıl bir müzakereden söz edildiği bir muamma olarak kalmaya devam ediyor. Alevi Çalıştayları'nın bir diyalog mu, bir müzakere mi yoksa daha alt ya da üst bir zeminde mi konumlandırılması gerektiği konusunda bizzat sürecin başındaki kişinin bile bir karar veremediği anlaşılıyor. Sürecin içindeyken bunu diyalogdan öte, müzakere diye adlandırmayı seçiyor; dışındayken bir bakıyorsunuz diyalog diyor, bir bakıyorsunuz yalnızca diyalog niyeti ya da girişimi.

Diyalog söyleminin işaret ettiği diyalogun kendisi, bizzat diyalojik olma vasfından çok uzak. Diyalog söyleminin devasalığının gücüne güvenen aktörler, bizzat diyalog yoluyla diyalogun kendisini diyalogdan kaçırıyor. Öncelikli olarak diyalogun bir çağrı olarak tezahür etmesi ve aynı anda kendisini çağrı merkezli olarak inşa etmesi bile, diyalogun diyalojik olmadığını, tersine en kaba anlamıyla "ideolojik" olduğunu gösteriyor. Ancak kendi "ideolojik" yapısını gizlemek için de diyalog kendisini siyasal olanın ve genel olarak siyasetin yerine geçiriyor ya da siyasetin biricik hali olarak kendisini işaret ediyor. Bu ise siyasetin yine en kaba haliyle, sürekli olarak olumsuzlanmasıyla, kötüyeyici, aşağılayıcı sıfatlarla özdeş kılınmasıyla (örneğin Türkiye'de sıklıkla siyasetin iki yüzlülük, ahlaksızlık, çıkarıcılık olduğunun zikredilmesi ya da siyasilerin belirli

sorunları kendi siyasal çıkarlarına alet etmemesi gerektiği yönündeki uyarılar; örneğin Kürt sorunu karşısında bizzat en üst düzey siyasetçilerin akan kanın siyaset malzemesi yapılmaması gerektiği yolunda uyarıları bu bapandır) gerçekleştiriliyor. Böylece bir bütün olarak olumsuzlanan siyaset yerinden edilirken, onun yerini bir bütün olarak diyalog süreçleri alıyor. Aynı şey Alevi Çalıştayları Nihai Raporu'nda da geçerli. Rapor boyunca, biraz ileride değinileceği gibi, siyaset kesinlikle kötü, olumsuz bir şey olarak takdim ediliyor; sanki nihai raporun kendisi siyasal değilmiş gibi. Oysa aynı anda bütün siyasal azametine güvenerek, sorunu bırakalım çözmeyi, ortaya koyabilecek biricik aktörün bile kendisi olduğuna kibirli bir imanı var bu raporun ve ona içkin zihniyetin.

Diyalog söylemi diyalogun kendisini siyasetle özdeş kılabilmek ya da kendi varlığını siyasal olanın yerine ikame edebilmek için, siyasalın ya da siyasetin kapsayıcı bütünlüğünün yerine kendini geçirme refleksiyle, diyalog konusu olmayan şeyleri bile diyalog konusu haline getiriyor ve bir anlamda "masaya sürerek" pazarlık nesnesi konumuna indiriyor. Örneğin liberal siyaset algısı içinde, zorunlu din derslerinin varlığı, liberal siyasetin kurucu birimi birey olarak kabul edildikte (bu birey nasıl inşa edilmiş olursa olsun) tümüyle diyalog konusu dışındayken, şimdi tam tersine bu da diyaloga ve pazarlığa ya da sözum ona müzakereye tabi tutuluyor.

Diyalog söyleminin Türkiye'de, Aleviler nezdinde üç temel işlev üstlendiği görülüyor: Bunlar sırasıyla, somut bir sorunun diyalog tarafından yeniden formülasyonu ya da yeniden inşası; sorunun somut taraflarının seçimi, yeniden inşası ya da taraf yaratma girişimi ve son olarak da diyalog tarafından inşa edilen belirli bir sorun çözme ya da "siyaset" perspektifinin inşa edilen sorununa giydirilmesi ya da çözümün inşası.

İlkinden başlanırsa, diyalog söylemi ilk elde diyaloga konu olduğu savlanan sorunların inşasında doğrudan sorun yaratan bir özelliğe sahip. Buna göre, bir sorun diyalog konusu haline getirildiği ya da böyle anlamlandırıldığı ölçüde, aynı anda sorun olarak belirli bir biçimde yeniden inşa da edilmiş oluyor. Buna göre, diyaloga konu olarak alınan sorun artık toplumun tümünün sorunu olmaktan çıkarılıyor; sorun ya da sorunlar, yalnızca diyaloga çağrılan kesimlere özgüleniyor; örneğin Alevi Çalıştayları'nın ön raporunun daha ilk cümlesinde buna değiniliyor. Zorunlu din dersleri, Cemevleri, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Türk siyasal hayatı içindeki yeri ve Madımak Otel'i'nin müze yapılması sorunu gibi sorunların yalnızca Alevilerin sorunları olduğuna öncelikle Aleviler inandırılmaya çalışılıyor. Bu ve benzeri taleplerin Alevilerce

savunulmasının, onları münhasıran Alevilere ait kılmayabileceği varsayılmıyor bile. Oysa bu sorunlar, Alevilerden öte, öncelikle ve özellikle hem Sünniliğin ve Sünnilerin sorunları, hem de bundan daha fazla, doğrudan devletin karakteriyle, örgütlenme tarzıyla, kuruluş ilkeleri ve temelleriyle ilgili sorunlar. Özetle aslında toplumun sorunları olan sorunlar toplumun olmaktan çıkarılıyor ve belirli kesimlere hasrediliyor. Böylece aynı anda toplumu oluşturan bütün alt topluluklar farklılıklarıyla işaretlenerek birbirinden ayrılıyor; yani bir anlamda “demos”, demos olmaktan çıkarılıyor; elbette demokrasi de “demossuz” bir demokrasi haline geliyor. “Demos”un boşalttığı demokrasinin içine ise kendisini “demosun” hayali bütünlüğü olarak sunanlar oturuyor.

Sorunun ya da sorunların diğer sorun ya da sorun öbekleriyle bağlantısı kesiliyor ve ilgili sorun, kendinde değer taşıyan ve bu ölçüde de ancak kendi çerçevesiyle sınırlı, son derece özgün ve özgül, biricik bir sorunmuş gibi takdim ediliyor. Bu nedenle de diyalog söylemi diyalog çerçevesini daha baştan sorunun biricikliği ve özgüllüğü kabulü altında sınırlandırmış oluyor ve sözün başka sorunlara doğru açılmasını, çeşitlenmesini ve zenginleşmesini önlemeye hizmet ediyor. Örneğin yine ön rapora dönülüp bakılırsa, ön raporda problemin çözüm noktalarının ülkenin ortak gündemiyle buluşturulması gerektiğinden söz edilmekle birlikte, tam tersine bütün raporun ülkenin ortak gündemi her ne ise, onu görmemekle malül olduğu açıkça görülüyor. Örnek olarak raporun amaçlar kısmına bakıldığında her şeyin Alevilikle sınırlı olarak okunduğu anlaşılıyor. Bunun çok açık bir örneğini de Alevi açılımından sorumlu Devlet Bakanı veriyor. Kendisine sorulan “Demokratik açılım (Kürt açılımı yani), Alevi açılımı, Roman açılımı... Bunlar birbiriyle ilgili mi?” sorusunu ilgili Bakan şöyle yanıtlıyor: “Her üçü de farklı konular ama ortak noktaları çözümleri gerektiği.” Bu anlamda ilgiliye göre, örneğin işsizlik konusunun Kürt ve Alevi sorunuyla hiçbir ilişkisi yok, ortak noktaları çözümleri gerektiği...ve ilh.

Diyalog çerçevesinin sınırlandırdığı sorunlar, diğer sorun öbekleriyle bağlantıları kesildiği ölçüde, özgüleştirme girişimiyle marjinalleştiriliyor da. Sorunun muhatapları ya diyalog çerçevesinin tanımladığı ve kabul ettiği haliyle sorunu kabul etmeye ve bu ölçüde sorun üzerinde söz geliştirmeye çağrılıyor ya da bu kesimler sorunun asli parçası olmasına karşın, sorunu marjinalleştiren, onu uç taleplere indirgeyen kesimler olarak okunmaya açık hale getiriliyor. Böylece, aslında sorunun tarafları hiçbir biçimde marjinal olmasa ve hiçbir uç talebin sahibi olmasa bile diyalog söylemi, kendi inşa ettiği sorunun kendi ana akım varlığını ya da sorunun ancak böyle konulabileceğine ilişkin yaklaşımını meşrulaştırabilmek ve yaygınlaştırabilmek için, onları yoksa da üretmeye

çalışıyor.

Bunun bir diğerk açık anlamı, diyalog olarak sunulan çalıştaylar sürecinin, sorunun muhatabıymış gibi sunduğı Alevileri yalnızca Alevilik konuşmaya zorlaması, Alevilerin “konuşmasından” da yalnızca “Aleviliğı” konuşmasını anlamasıdır. Aleviler Kürt sorunu, Roman sorunu, Ermeni katliamı vb. sorunlar üzerinde söz geliştirmeye kalktığı anda, Aleviliklerini şu ya da bu ideolojiye taşeron olarak kullandırmakla, Aleviliğı istismar etmekle ya da kötüye kullanmakla, en hafifiyle “Alevicilikle” suçlanmaktadır. Bu sayede parçalara ayrılmış toplumsal bütünlük içinde/üstünde Türklük ve Sünnilikle malül devlet dokunulmaz olarak kalıyor. Örneğın raportör, “Aleviler sekiz aydır rahat rahat konuşuyorlar” diyordu, daha önce. Bunu bütün sürece yayarsak demek Aleviler bir buçuk yıldır rahat rahat konuşuyor. Raportör bunu hükümetin artı hanesine yazıyor, ama unutulana şey, Alevilerin yalnızca belirli bir biçimde ve yalnızca Aleviliklerini konuşmalarına tahammül edildiğı. Örneğın Aleviler Kemalizm üzerine belirli bir biçimin dışında konuşmaya kalktıkları an, hemen darbecilikle, darbecilerle işbirliğıyle suçlanıyorlar ya da Kürtlük üzerine konuştuklarında terörizmle bitiştileriyorlar; dolayısıyla gerçekte Aleviler bir buçuk yıldır rahat rahat konuşmuyor; tıpkı diyaloga çağrılan toplumun diğerk kesimlerinin de konuşamadığı gibi.

Diyalog süreci içinde sorunlar ancak belirli kompartımanlar ya da reyonlar içinde ele alınmaktadır. Yani Alevilerle ancak Alevilik, Kürtlerle ancak Kürtlük, Romanlarla ancak Romanlık, Ermenilerle ancak Ermenilik konuşulabilmekte ya da konuşturulmaya zorlanmakta, Kürtlerin Aleviler, Alevilerin diğerkleri üstüne söz geliştirmesi kesinlikle kabul görmemektedir.

Sorunlar, özellikle Alevilik gibi bir sorundan söz ediyorsak, temel nitelikleri gereğı devletin sorunu olarak ortaya konulmuyor. Tersine diyaloga giren taraflardan biri asla devlet değıl; sorun sanki örneğımızde Alevilerle Sünnilerin arasındaki bir sorunmuş gibi inşa edilmeye çalışılıyor. Bu, ön raporda açıkça ifade ediliyor ve tarafların tarihsel önyargularına vs. atif yapılıyor. Sanki Alevilik sürekli katliama uğrayana taraf değıl de, iki yanlı, güçler dengesi eşit bir zeminde çatışmanın taraflarından yalnızca biriymiş ve bu çatışmacı zeminin inşasında devletin hiçbir payı yokmuş gibi. Yani işleyen yalnızca sosyolojinin “vicdan tanımayan, soğuk kurallarıymış” gibi.

Diyalog söylemi içinde tanımlanan sorunun tarihi, bu söylemin başlangıç tarihiyle eşleniyor. Yani sorunun sanki diyalog çağrısı çıkarılmadan önce bir tarihi yokmuş gibi, sorun, diyalog çağrısıyla aynı anda başlamış gibi, tarihsizleştiriliyor ve dahası sorunun asli muhataplarına da diyalog sürecine

bütün tarihsel miras ya da yüklerini arkada bırakarak dahil olmaları çağrısı çıkarılıyor.

Sorunun tarihinin diyalog söylemi tarafından yok sayılması ve aynı anda, diyaloga çağrılan kesimin miras ve yükünden vazgeçmesi koşuluyla bu çerçeveye çağrılması sonucu, soruna sıfır noktasında bir başlangıç biçilince, ister istemez sorunun şimdiye değin yaratmış olduğu bütün olumsuz sonuçlar da sıfır noktasına çekiliyor ve bu sonuçların nasıl olsa telafi edilemeyeceği, dolayısıyla bu olumsuz sonuçlar üzerinde durulmaması ya da bununla ilişkili talepler ileri sürülmemesi talep ediliyor.

Diyalog söylemi ilk elde soruna ilişkin bir söylem değişikliğiymiş gibi kendini kuruyor ya da bunu vazediyor. Örneğin, şimdiye değin Alevilik sorununun hep güvenlik konsepti içinde değerlendirildiği, oysa bunun sorunun çözümüne hiç de hizmet etmediği, bundan ötürü artık güvenlik kaygılarını bir yana bırakıp sorunun taraflarıyla doğrudan yüz yüze gelmenin gerektiği konusunda bir uzlaşma varmış gibi görünüyor. Ancak, gerçekte diyalog süreci bunu dışlamıyor. Tersine, yeni ve daha inceltilmiş bir biçimde yeniden üretiyor. Örneğin güvenlik konsepti ortadan kalkmış gibi görünüyor, ama sorunun muhatapları hala istismara ve provokasyona açık kesimler olarak yeniden inşa ediliyor. Örneğin ön raporda Alevilik sorunu, iç ve dış kışkırtmalar, cehalet ve ön yargıyla birlikte anılırken, hem devletin yapılanması, hem de devletin ürettiği, biçimlendirdiği bir Sünni vicdanı temizleniyor. Buna bir başka örnek de açılımın koordinatöründen verilebilir: "Alevilik sorunu istismara, provokasyona çok açık olduğu, büyük ölçekli çatışmaların Alevilik üzerinden planlandığı" gibi saptamalardaki garabeti fark etmiyormuş gibi görünüyor raportör; sorunun hep güvenlik konsepti içinden değerlendirilmesine karşı hassas olduğunu belirttiği halde. Aynı söyleşinin devamında önce suskun kaldığı bu hususta raportörün de aslında aynı biçimde düşündüğünü öğreniyoruz ve suskunluğun nedeni açığa çıkıyor: O da Aleviliği istismar konusu olarak sunuyor, özellikle terör örgütleriyle olduğu öne sürülen, hayali olup olmadığının sorgulanmasına bile tahammül edilemeyen kimi sözde ilişkileri öne çıkararak!

Nihayet diyalog söylemi sorunu bir müzakere konusu haline getiriyor gibi gözükse de, aslında müzakerenin koşulları kesinlikle söz konusu olmadığından, aslında bir pazarlık süreci simulasyonundan başka bir şey değil ortada sergilenen. Simulasyon, çünkü bu pazarlık süreci hayali bir serbest pazar içinde tarafların karşı karşıya gelmesiymiş gibi sunuluyor, ama ortada ne serbest pazar var, ne fiyat, ne de arz ya da talep serbestisi. Diyaloga çağırılan kesim tam

anlamıyla “piyasada” bir monopol konumunda.

Özetle diyalog söylemi sorunu, örneğin Alevilik sorununu kendisi nasıl tanımlıyorsa, çağırıldığı çerçeve de baştan buna göre koşullayıcı ve sınırlandırıcı. Elbette çözüm önerilerini de buna göre şekillendiriyor. Örneğin, ön raporda da nihai raporda da görüldüğü gibi, Alevilik sorununun değil, Alevilerin sorununun bir parçası olan dedeliği ihya etmek gibi sorun alanlarına el atarak, Aleviliğin iç sorunlarıyla boğuşmayı tercih ediyor ya da onu şekillendirecek operasyonlara kapı açıyor.

İkinci olarak, diyalog söylemi, yukarıda açıklamaya çalıştığımız gibi, sorunu yeniden inşa ettiği gibi, sorunun taraflarını da yeniden inşa ediyor. Yani, aslında bu söylem kimin kiminle diyaloga gireceğine kendisi karar verdiği gibi, buradaki “kim, kiminle” sorularını var olanlar arasından bir seçim sorunu olarak kavramamıza da izin vermiyor; bizzat “kim ve kimi” kendisi yeniden yaratıyor ya da biçimlendiriyor. Buna göre, örneğin ön rapor ve nihai rapor temsil değeri yüksek kesimleri bir araya getirmekten söz ediyor, ama burada temsilden, ona atfedilen değerden ne anlaşıldığını da bizzat yine diyaloga çağırarak taraf olarak hükümet belirlemiş oluyor. Belirlediği yetmiyormuş gibi, gerekçesini açıklama lütfunu da hiç mi hiç göstermiyor!

Sorunun en asli tarafı olarak ilk elde Sünnilik ve Sünniler kabul ediliyor ve bu haliyle de örneğin çalıştay sürecinin katılımcılarının hem niceliksel olarak önemli bir kesimi Sünnilerden oluşuyor, hem de bu sayısal oran yetmezmiş gibi, Sünniliğin Aleviler bakımından olumsuz sembol isimlerine (Kahramanmaraş katliamının önde gelen sanıklarından Ökkeş Kenger-Şendiller gibi) yer verilmekten kaçınılmıyor. Sorunun ve diyalogun asli tarafı olarak Sünnilik ve Sünniler kabul edildi mi, daha baştan Alevilik sorunu bizzat Alevileri ancak belirli bir biçimde içine dahil eden ya da muhatap olarak kabul eden bir sorun haline gelmiş oluyor ve böylece Aleviler sorun tarafından dışlanarak içleniyor. Örneğin raportör bu çalıştaylar dizisinin aslında bir Sünni çalıştayları olduğunu açıkça söylüyor. O’na göre Sünniler sorunun ancak Alevilerle birlikte çözülebileceğini fark etmişler. Ancak unutulmuş şey, Alevilerle Sünniler arasındaki sorunun dinsel ve sosyolojik olduğu, bu çalıştayların konusunun bu olmadığı; ilk elde devletin yapılanması ve icrasında tezahür eden siyasal sorun olarak Alevilerin sorunlarına müdahale edilmesi gerektiği, yani siyasal iradenin oluşumu sorunu olduğu. Ancak bu irade belirdikten sonra dinsel ve sosyolojik olana müdahale edilebilir.

Raportör özenle devleti sorunun tarafı olarak görmüyor. Dolayısıyla sorunu çözmek isteyen, diyaloga çağırarak taraf da otomatik olarak devlet değil,

Sünniler haline geliyor; devlet giysisiyle donanmış Sünniler. Bir örnek daha verebiliriz. Raportöre göre, Alevileri devletin değil, toplumun koruması gerekiyor. Anlaşıldığı kadarıyla, Aleviler toplumun bir parçası sayılmıyor. Bir yanda toplum var ki bunun Sünnilere ve diğerlerine eşit olduğu anlaşılıyor, bir yanda Aleviler. Böylece diyalog denen şeyin, aslında Alevileri toplumun bütününden ayırmak için nasıl işletildiğine bir kez daha tanık olduğumuz gibi, siyasal bir problemin sosyolojik olana nasıl transfer edildiğine de bir kez daha tanıklık etmiş oluyoruz.

Sorunun asli muhatabı Sünnilik ve Sünniler olunca, onların karşısında Aleviler, muhatap olarak, diyaloga çağrı çıkarıldığı anda, sorun için mücadele eden, muhatap, müdahil, muzdarip kesimler olmaktan çıkıp hastalıklı, illetli, mikrop taşıyıcı, sorunlu kesimler olarak işaret edilmiş oluyor. Örneğin ön raporda taraflar özellikle vurgulanarak bariz bir biçimde Sünniler ve Aleviler işaret ediliyor ve Alevilik sorunu Alevilerle Sünnilerin ilişkileri içinde tehlikeli bir biçimde tanımlanıyor. Yani Aleviler ve Alevilik bütünü için müdahale edilmesi gereken, bünyenin hastalıklı bir uzvuna dönüştürülmüş ve böylece işaretlenmiş oluyor. Alevilerin de öncelikle kendi hastalıklı hallerini bilerek ve kabul ederek sürece katılmaları isteniyor.

Devlet, diyalog süreci içinde kendisini bir tür tarafsız hakem rolüyle donatıp Sünniliği biricik muhatap olarak kabul ederken, kendi biricik Sünnilik algısı doğrultusunda, Alevilere de Sünniliği referans göstererek, kendisiyle muhatap olabilmesi için Aleviliğin tanımlanmasını dayatıyor. Ancak bu tanımlama girişiminde bulunduğu ölçüde sürece dahil olunabileceği açıkça beyan ediliyor. Ön raporda ve nihayet son raporda da açıkça Alevilik tanımlanarak (bu tanıma birazdan değineceğiz zaten) Aleviliğin bir çok temel özelliği daha baştan yok sayılıyor ve dışlanıyor. Sözüm ona diyaloga çağrılan taraf, bu tanım üzerinden yeniden inşa edilmeye girişiliyor.

Ön raporun dışında, koordinatör de bunu açıklıkla söylüyor: “Öncelikle Aleviliğin net bir şekilde ortaya çıkması gerekiyor. Aleviliğin ne olduğu konusunda Alevi muhatapların üzerinde uzlaştıkları bir şemaya ihtiyaç var. Devlet muhatap kabul ettiği bir topluluğun neyi, nasıl doğru bildiğini bilmek istiyor.” Alevilerin sorunlarının, Alevilerin neyi, nasıl doğru bildiğiyle bir ilgisi varmış gibi. Görüldüğü gibi sorun, Alevilerin tanımlanması meselesinde kilitleniyor. Tanımlamaların ve bilme biçimlerinin devletle ilgili olmadığı, Alevi topluluğun kendisiyle ilgili olduğu gözden kaçırılıyor. Aynı anda, bu gözden kaçırmaya neden olan devlet ve Sünnilik ilişkisinin, devlet ve Alevilik ilişkisinde de biricik geçerli referans olarak dayatıldığı da gizlenmiş oluyor.

Devlet, Sünnilik ve Sünniler içi çeşitlenmeler ve farklılıkları bir yana bırakarak nasıl belirli ve özellikle kendisinin inşa ettiği bir Sünniliği muhatap kabul ediyorsa, bu kez de mümkünse Alevilerin eliyle inşa edilecek, ama kendisince makbul bir Aleviliği muhatap almak istiyor.

Bu konuda bir diğer örnek de, dedelik ile ilgili olarak verilebilir. Raportör şöyle diyor: “Devlet cem evlerine bir statü kazandıracaksa, bu statüyü dedeler üzerinden sürdüreceksen bu dedelerin bir tanımlamaya ihtiyacı var. Aleviler kendi dedelik ölçütlerini ortaya koyacaklar.”

Diyalog söylemi kendi çerçevesi dışına da taşarak, sorunun tarafı olarak kabul edilebilmek için bizzat kendisini biricik ölçüt olarak dayatıyor. Eğer Alevilik sorununda taraf olduğunuzu iddia ediyorsanız, muhatap alınma iddia ve savında iseniz, öncelikli şart olarak diyaloga girmeniz gerektiği dayatılıyor. Diyalog dışı yol, yordam ve araçların işlevselliğini ya da benzeri bir savı ileri sürüyorsanız, zaten sorunla bağınız yok sayılıyor; siz başka sorun öbeklerine ait sayılıyorsunuz; örneğin Marksistlere ait, Alevilere değil de.

Diyaloğa girmeyi reddettiğiniz ölçüde marjinalize, hatta terörize ediliyorsunuz. “Uç ya da radikal taleplerin sahibi, ülke gerçekliğini umursamayanlar, ülkeyi karıştırmak isteyenler, kardeş kavgasından medet umanlar ya da en hafif deyimle sorunun biteviye sürüp gitmesinden rant elde edenler” olarak niteleniyorsunuz. Buradan da açık bir biçimde anlaşılıyor ki diyalog çağrısı aslında bir çağrı değil, bir yükümlülük, bir zorunluluk, bir dayatma olarak size yöneltiliyor. Yani diyalog, kendiliğinden eleştiriye barındırıyor gibi görünse de aslında eleştiriden bağışık olarak düşünülüyor. Bunun tipik örneğini ilgili Devlet Bakanı veriyor gene. “Muhalefetin siyaseten bizi eleştirebileceği alan yok neredeyse” diye söze giren Bakan, mevcut eleştirileri de otomatik olarak kodlayıyor: “Tabii projeniz yoksa, iktidar hedefiniz yoksa, yapacağınız muhalefet şiddet üzerinden olur!” Bu yaklaşım açıkça bütün Alevi hareketini neredeyse şiddetle malül addetmenin ve dolayısıyla bir adım ötesinde terörle bitişirmenin imkanını sağlıyor. Çünkü bu hareketin iktidar amacı yok ve çoğunlukla, Bakan’ın anladığı cinsten bir projeleri de yok.

Devlet, diyalog süreci içinde, sorunun muhatabı, hatta kaynağı olarak kendisini kesinlikle işaret etmiyor. Tersine, tarafları bir araya getiren bir dinleyici olarak kendini sunuyor. Böylece de sorunun çözüm merciinin neresi olduğu gözden kaybedilmiş oluyor. Örneğin değinildiği gibi, ön raporda tarafların bir araya getirilmesinden söz ediliyor ve anlaşılıyor ki devletin kendisi bizzat taraf olarak okunuyor, bir araya getirici olarak sunuluyor. Bu anlamda

sorunun muhatabının devlet olmadığını, çalıştayın Aleviler ve Sünniler arasında cereyan ettiğini bizzat raportör de onaylıyor. Kendisine sorulan bir soru üzerine sanki çalıştay süreci tümüyle bunun için yapılmış gibi, toplantılarda Aleviler ile Sünniler arasındaki inançsal rekabetin basit muhabbetlerle, fıkralarla bile aşıldığını görmenin kendisini umutlandırdığını söylüyor.

Diyalog söyleminin üçüncü temel işlevi doğrudan çözümle ya da belirli bir çözüm söylemiyle ilgili. Alevi Çalıştayları sürecinde diyalog söylemi, bir çözüm arayışından çok, belirli bir çözüm algısının ve buna ilişkin yol ve yordamların soruna giydirilmesinden başka bir anlam taşımıyor.

İlk elde, çözüm zemini olarak, tarihten ve siyasetten arındırılmış, iktidar ilişkileriyle baştan sona kat edildiği halde böyle değilmiş gibi sunulan, sosyolojik alanda işlediği iddia edilen birlik-beraberlik-kardeşlik söylemine dahil olunması işaret ediliyor. Çözüm zemini tarihten ve siyasetten arındırıldığı ölçüde Alevilerden de kendi belleklerini boşaltmaları isteniyor. Örneğin kendi inanç algıları içinde, belirli bir inanma biçimini ifade eden "Yezit" nitelemesinden vazgeçilmesi bile talep edilebiliyor. ("Aleviler de bize yezit demekten vazgeçsinler!")

Aynı bağlam ve ölçüde sorunun geçmişle bağı kesildiği için çözümün de geçmişe atıf yapmaması istenerek, mevcut statükoyu bozucu çözüm önerilerine baştan karşı çıkılıyor. Bu ölçüde de aslında topluluk adeta rehin alınıyor. Örneğin oteli müze yaparsak mevcut huzur bozulur deniliveriyor. Ön raporda müze fikrinin tehlike ürettiği düşünülmüş ve oranın park haline getirilmesi çoğunlukça desteklenmiş olarak sunuluyor. Kimin için tehlike üretiyor? Bilmiyoruz. Suçluların suçunu yüzüne vuracak bir abide olarak müze fikri, anlaşılan Sünni zihniyet açısından pek hoş karşılanmıyor. Zaten ön rapor Madımak Katliamı'nı hala katliam olarak zikredemiyor, suç olarak zikredemiyor, katliam hala bir facia, adeta bir yangın faciası olarak ele alınıyor; elektrik kontağından yangın çıkmış da onlarca kişi ölmüş gibi. Tüm bu özellikler daha da ağır bir biçimde, biraz ileride değinileceği gibi, nihai raporda da karşımıza çıkıyor.

O halde çözüme taraf olabilmek için öncelikle makbul vatandaş olmanız gerekiyor ki bunun örneğini ilgili Bakan veriyor, Romanlara atıfla. Devlet Bakanı Romanların sorununun 14 Haziran 1934 tarihli 2510 sayılı İskan Kanunu'nun 4. maddesinden kaynaklandığını ileri sürüyor ve bu maddeye atıf yapıyor. Buna göre, "Türk kültürüne bağlı olmayanlar, anarşistler, göçebe çingeneler... Türkiye'ye muhacir göçmen olarak kabul edilmezler." Sözüm ona bu fıkranın yarattığı mağduriyete karşı çözüm öneriyor. Önerdiği çözüm ise şu: Göçebe

Çingenelerin göçebelikten arındırılması, onların toplu konut alanlarına yerleştirilmeleri, mesleki eğitime tabi tutulmaları gibi uygulamalarla, yani bizzat temel karakterleri olan göçebelik ve bunun getirdiği özelliklerden arındırılmış bir Çingenelik yaratmaya soyunuyor Bakan ve bunun da çözüm olarak kabul edilmesini istiyor.

Bu ölçüde de çözüm için niteliği belirsiz gibi görünen, ama belirli bir ışık altında çok da belli olan bir uzlaşma söylemi dayatılıyor. Örneğin Madımak'ın müze olması konusunda herkesin üzerinde uzlaşması gerektiği savına sarılıyor. Buradaki herkesin içinde bizzat Sivas'ın katilleri, sessiz destekleyicileri de var. Örneğin ön raporda, Sivas'ta sivil toplum örgütleri, kanaat önderleri, resmi katılımcıların ortak olabileceği değişik platformlarda bu süreci rehabilite ederek dönüştürecek girişimlere başlanması gerektiği vurgulanıyor. Nihai raporda da bu refleks olduğu gibi korunmuş durumda. Ama nedense Sivas'taki kimi kanaat önderlerinin, kimi sivil toplum örgütlerinin bizzat katliamın sessiz savunucuları olduğu unutuluyor. Hatırlatalım: Madımak Katliamı'nın ardından otelin altında faaliyet gösteren et lokantasının kapatılması talepleri karşısında, Sivas sivil toplum örgütlerinden biri, lokantanın bağlı olduğu oda, 'eğer o et lokantası kapatılırsa Sivas'taki bütün lokantaları kapatırız' diye tüm ülkeye meydan okumuştur. Aynı şekilde, otelin kamulaştırılması talepleri yükselince oteli satışa çıkaran sahibi, satış ilanına otelin marka değeri olduğunu özellikle işlemiştir! İşte diyalogun Alevileri uzlaşmaya çağırdığı aktörlerden ikisi!

Aynı şeyi açımdan sorumlu Devlet Bakanı'ndan da örnekleyebiliriz. Bakan, Sivas'a gidip herkesin üzerinde uzlaşacağı bir çözüm arıyor! Marka değerli diye ilan verenler de buna dahil mi? diye sormaktan vazgeçelim hadi ama, Bakan çözüm ararken Aleviliği sosyal bir mesele olarak görmekte de ısrar ediyor. Sosyolojik, dinsel bir grubun varlığının neden sosyal mesele olduğunu anlayamıyoruz, ama Bakan'ın sorunun siyasal karakterini inat ve ısrarla dışta bırakmaya gayret ettiğini görüyoruz. Böylece ön raporda ve buna bağlı olarak nihai raporda da bir türlü dinselleştirilemeyen, aksine dar ve pejoratif anlamlarıyla siyasal ve kültürel alana hasredilen Alevilik burada da sosyal alanın bir meselesi olarak görülüyor, yani sorun olarak okunduğunda siyasi ve kültürel olan, çözüm aşaması geldiğinde sosyal bir soruna evriliyor; siyasal irade kendini korusun diye top sosyolojiye atılıyor.

Bir yandan çözüm için herkesin üzerinde uzlaşması gerektiği biçiminde bir söylem seferber edilirken, aynı anda bu "herkes" in içinde Alevilerin örgütsel çeşitliliğinin olmadığı, Alevilerin diyalog söyleminin yer yer bizzat tanımlayıp inşa etmeye giriştiği kesimlerle sınırlı tutulduğu, bir anlamda Alevilerin örgütsel

çeşitliliğinin tasfiye edilmesi ve diyaloga çağrı çıkaran tarafın kendi ölçüleri uyarınca kabul edeceği bir muhatap yaratılması halinde Alevilerin çözüme muhatap olarak kabul edileceği anlaşılıyor. Örneğin ön raporda da, nihai raporda da Alevilerin örgütsel çeşitliliği çözümde açıkça güçlük çıkarıcı olarak niteleniyor.

Burada muhatap kabul edilebilecek aktörlerin ancak proje sahibi ve belirli bir anlamda proje sahibi aktörler olduğu anlaşılıyor. Bu anlamda çözüm yalnızca proje temelli, proje merkezli, projeye koşullu bir siyaset algısına indirgeniyor ya da hapsediliyor. Muhataplar, bu alanda proje getirdiğinde ise bu kez projenin de, bizzat diyalog çağrısı çıkaran ondan neyi anlıyorsa, onunla sınırlı olarak sunulması gerektiği ortaya çıkıyor.

Proje temelli yaklaşımın projeciliğinin de ilgili sorun temelinde, esasında Sünniliğin dünyasıyla koşullu olduğu görülüyor. Yani Aleviliğin ve Alevilerin sorunları, ancak Sünniliğin ve Sünnilerin sorun çözme yöntemlerine, araçlarına, devletle ilişki kurma biçimlerine, örgütlenme tarzlarına tahvil edilebiliyorsa kayda değer sayılıyor. Bunun dışında önerilen şeyler daha baştan kabul görmüyor. Örneğin ön rapor ve nihai raporda DİB'in (Diyanet İşleri Başkanlığı) kaldırılması gerektiğini savunanların önerileri baştan irrasyonellikle damgalandıktan sonra, İslam'ın bir yeniden yorumu haline dönüştürülen Aleviliğin de DİB içinde, DİB eliyle örgütlenmesi savunuluyor. Böylece DİB'in tümüyle ilgasını savunanlar yok sayılarak, Aleviliği de DİB içinde örgütlemek isteyen kesimlerin önerisi biricik çözüm önerisiymiş gibi sunuluyor.

Aynı şey ön rapor ve nihai raporda zorunlu din dersleri (ZDD) konusunda da yapılıyor. Öncelikle bütün tarafların dinler üstü bir din öğretimi ihtiyacında birleştiği kabul edilip, burada sorun yaratanın "zorunlu" ibaresi olduğu iddia ediliyor ve dahası, buradaki rahatsızlığın da Aleviler açısından siyasal ve kültürel nedenleri olduğu vurgulanıyor. Yani raporun yazarı zorunlu bir din dersinin Aleviler açısından doğrudan dinsel bir rahatsızlık konusu olabileceğini tahayyül bile edemiyor; çünkü esasta o tahayyülsüzlük gereği, Alevilik, çoğu tarikat gibi ve daha önce tarikat olarak kodlandığından ötürü, dini bir olgu değil, siyasal ve kültürel bir olgu. Aynı şekilde din derslerinin kapsamı genişletiliyor rapora göre, ama bu yine din dersi hocalarına ve ilahiyat fakültelerine havale ediliyor; yani Sünniliğin temel kalelerine. Ön rapor din dersi zorunluluğunun anayasa tarafından dayatıldığını veri sayıp, bunu hiç tartışma gereği duymadan, durumu daha da ağırlaştırarak bir yolu açıyor. 'Bu ders zorunlu, ama bir de isteğe bağlı din dersi açılmalıdır' demeye getiriyor. Bunu da Alevi öğrencilere Alevi hocaların verebileceğini bir ödül olarak vaad ediyor.

Sanki dersi veren Alevi olunca sorun çözülecekmiş gibi, sanki Alevilerin büyük çoğunluğu kendi evlatlarının belirli bir dini algıya boğulmasından rahatsız değillermiş gibi. Bu yaklaşım bütün ağırlığıyla nihai raporda da beliriyor, ne yazık ki!

Çözüm proje temelli bir siyaset algısına hapsedildiği ölçüde, çözüme katkının yalnızca proje olabileceği dayatıldığı ölçüde, proje temelli bir siyaset algısına sahip değilseniz, bir kez daha, siyaseti şiddete tahvil etmekle, şiddet alanına kaymakla suçlanıyorsunuz. Bu da terörist ilan edilme riskini ve dolayısıyla terörize edilmeyi beraberinde getiriyor.

Çözüm projeciliğe indirildiği ölçüde, siyasal mücadele ve rekabet de projelerarası yarışmaya, bu yarışmayı kazanan tarafın da iş takipçiliği becerisine indirgenmiş oluyor. Dolayısıyla bir projeyi kabul ettirmek, siyasal mücadelenin bir aşaması olarak işaretlenirken, asıl mücadele kabul ettirilmiş projenin takipçiliğini yapmaya dönüşüyor. Bu da siyasal mücadeleyi hem bir yandan proje alanında çeşitli uzmanların elinde bir araca dönüştürürken, diğer yandan iş bitiriciliği, patronaj ilişkilerini, kliantalizmi siyasal mücadelenin başlıca araçları olarak karşımıza çıkarıyor.

Buraya kadar izleyebildiğimiz ölçüde, en azından Türkiye'deki Alevi Çalıştayları sürecinde tezahür ettiği inandırıcı beklenen diyalogun, liberal siyasetin kendisinden beklediği, kendisine atfettiği bütün işlevleri üstlendiği görülüyor. Diyalog süreci taleplerin ortaya konulmasına, çeşitlendirilmesine, dillendirilmesine, müzakere edilmesine vesile olmuyor; tersine zaten ortada olan ve daha önce başka araçlarla dillendirilen sorunların ve taleplerin tüketilmesine, içinin boşaltılmasına, bunu ortaya koyanların susturulmasına, marjnalize edilmesine ve yok sayılmasına hizmet ediyor.

Ancak yine de bunun ötesinde çalıştay sürecinin yeterince etkin bir işlev üstlenememesinin Alevilerin devlete ilişkin tarihsel güvensizliğiyle ilgili olduğunun ileri sürüldüğüne, dolayısıyla Alevilerin öncelikle bu güvensizliği terk etmeleri yönünde onlara sıklıkla akıl verildiğine tanık oluyoruz. Acaba sorun gerçekten de tarihsel birikimle mi ilgili, bunun rolünü yadsımamakla birlikte, yoksa tersine doğrudan bugünle mi ilgili?

Açıkçası Aleviler için diyalog süreci fazlasıyla lüks. İlk elde diyalog öncesi yapılması gerekenlerin hiçbiri yapılmadığı, atılması gereken adımların hiçbiri atılmadığı için; ikincisi, sözüm ona hükümetin bütün iyi niyet gösterilerine karşın Aleviler kendilerini sözcüğün dümdüz anlamıyla hala güvende hissetmiyorlar; oysa bir diyalog ortamından söz edilecekse öncelikle güven ortamının sağlanmış olması gerekiyor. Örneğin iktidar yanlısı liberal ve

muhafazakar basın hala Aleviliği bir suç olarak siyasal muarızlarının en temel vasfı olarak sunmaya devam ediyor. Bununla da yetinilmiyor; sıklıkla Aleviler ve Alevilik terörle ilişkilendiriliyor ve sürekli aba altından sopa gösteriliyor. Üstüne üstlük bu, nihai raporda bile yapılıyor, fütursuzca. Bunun en uç örneklerinden biri; çoğu uydurma, provokatif haberleriyle ünlü, iktidar yanlısı bir yayın organıdır; örneğin bu yayın organı şöyle bir manşet atmaktan geri durmamıştır: "PKK da Alevilerin kontrolüne geçti." Sürmanşetten verilen haberde yer alan "dahi, bile, ayrıca, ek olarak "gibi anlamlar taşıyan "de, da" vurgusunun yüksek yargıyı işaret ettiği de haberin içeriğinden anlaşılmaktadır.

Aynı şekilde, hükümetin ve bir bütün olarak devletin atacağı adımlardan ilki Alevilere uygulanan baskı ve uğranılan katliamlardan dolayı somut bir özür/niyet/irade adımı olabilecekken, tersine bugün neredeyse Aleviler kendi kendilerini katleden bir topluluk olarak sunulmaktadır. Dolayısıyla Alevilerin açılım ya da diyalog süreci olarak sunulan şeye güvenmeleri için hiçbir neden bulunmamaktadır. En başta gerek genel başkan olduktan sonra, gerekse önce, çoğu liberal ve muhafazakar tarafından Aleviliğiyle öne çıkarılan ve damgalanan, koskoca ana muhalefet partisi lideri Kemal Kılıçdaroğlu'nun hali ortadayken, hiç kimsenin Alevilerin güvensizliklerinin ilk elde tarihsel olduğunu söyleme lüksü ve hakkı yoktur.

O halde ne yapılmalı? ilk ve belki de öncelikli tek şey, siyasal diyalog adı verilen ucubenin istilasından kurtarmak gerektiğidir. Bunun çok çeşitli yol ve yordamları olabilir; yeter ki diyalogun büyümesine kapılınmasın. Belki ilk elde diyalog adı altında kendini dayatan, diyalojik olmayan söze maruz kalmayı reddetmek, maruz kalınacak sözü seçme hakkını yeniden ele geçirmek, sözün diyalog içinde üretilebileceği yanılsamasından kurtulmak, maruz kalmaktan öte maruz bırakacak araçlar geliştirmek; özetle her sözüm var diyene kendi sözümüzle koşmamak!

Alevi çalıştaylarının gösterdiği en tartışmasız sonuç şu: Türkiye'de Alevi çalıştaylarına değil, dizi dizi devlet çalıştaylarına ihtiyaç var. Artık nihai raporla tamamlandığı ilan edilen Alevi çalıştayları süreci ve bu sürecin sonuçlarını sözde ifade ettiğini ileri süren nihai rapor ise, artık Alevilerin ve devletin karakterinden kaynaklanan ayrımcı konumlara itilenlerin öncelikle aşması gereken bir engel olarak kaleme alınmış durumda. Dolayısıyla rapor, çok önemli bir zihniyetin devlet ve siyasal iktidar içinde nasıl köklü bir biçimde yapılmış olduğunu görmek bakımından son derece işlevseldir, ama aynı zamanda konjonktürel siyasal kaygılarla, bir kez daha bir fırsat ve olanağın kamu kaynaklarıyla birlikte nasıl heba edildiğinin de trajik bir örneği olmuştur. Şimdi

bunu biraz daha açmaya devam edelim.

II.

'SEÇ BENİ SEÇEYİM SENİ!'

Alevi Çalıştayları Nihai Raporu kamuoyuna açıklandıktan ve ilk tepkiler alındıktan sonra, bu tepkiler üzerine raportörün kaleme aldığı bir tür savunuyla değerlendirmeye devam edebiliriz. "İtimat, sorgu ve iltifat" başlıklı ve 09.04.2011 tarihli Sabah gazetesinde yayımlanan bu yazıda, raportör, rapora yönelen ilk tepkileri değerlendirirken "Rapora ilişkin tepki ve değerlendirmeler henüz tam bir netlik kazanmış olmasa da alışlagelmiş refleks ve tavırların ortaya çıkmasında hiçbir gecikme yaşanmadı. Oysa rapor "hepten kabul" veya "hepten ret" şeklindeki bildik karşılımların ötesinde bir değerlendirmeyi hak ediyor" saptamasıyla raporun en azından belirli bir özgünlüğe karşılık geldiği iddiasını, raporda sürekli yinelediği gibi, yine içeriksiz olarak gündeme getirmekle yetiniyor. Ona göre, "Her şeyden önce rapor, şimdiye kadar hiçbir şekilde adı konulmamış, üzerine gidilmemiş, anlaşılması için gayret sarf edilmemiş bir konunun sorundan olguya kadar değişen tabiatını deşifre etmeyi amaçlıyor." Bu cümleler açıkça, daha en başta çalıştay sürecine hakim olan, damgasını vuran zihniyetin nasıl bir inkarcılıkla ve somut gerçekten kopuklukla malül olduğunu, Alevi hareketinin en küçüğünden en büyüğüne bütün aktörlerinin bunca yıllık çabalarının bir kalemde yok sayılarak soruna yukarıda belirttiğimiz gibi yeni bir milat biçildiğini gösteriyor. Üstelik hem yeni bir milat biçiliyor, hem de çalıştaylar süreci içinde Alevilerden ve toplumun diğer kesimlerinden, örneğin mitingler ve benzeri girişimler aracılığıyla yükselen sesler de kesinlikle sürecin bir parçası olarak kabul görmeyip kararlılıkla dışarıda tutuluyor. Bunun klasik devlet refleksinden ya da "sorun varsa ben bilir, ben size söylerim"den ne farkı var ki raportör bir de yakınıyor? Ama raportör bununla da yetinmiyor ve raporun "devlet ve toplum katında hiçbir şekilde müzakereye tabi tutulmamış bir gerçeğin, gündelik-politik mülahazalar eşliğinde içeriklendirilen [ki bunu yapanın özellikle Aleviler olduğu, Aleviler içinde özellikle "geleneksizler" olduğuna kuşku olmasa gerekir!] yapısını

bugün yeniden okunmayı gerektiren bir evsafa" kavuşturduğu iddiasını ileri sürüyor. (Abç.) Oysa gündelik-politik mülahazalar ile örneğin ondan farklı olarak kuramsal-politik mülahazalar arasındaki farkın ne olduğunu bilen, herhangi bir siyaset bilimi lisans öğrencisi bile, raportörün mülahazaların tam da on yıllardır söylene söylene kendisinin doğruluğuna kendi kendine iman etmiş ve belirli bir iktidar şebekesinin söylemine dönüşmüş, aynı anda iç içe geçtiği belirli bir Sünni yaklaşımın klişesi haline geldikçe, kendisine akademi içinde de yer bulmaya başlamış bir mülahazalar yığından başka bir şey olmadığını görürdü. Bunun örneklerini raportör, raporunda bol miktarda veriyor. Biz de peyderpey değineceğiz.

Devlet katında bugüne değin meselenin müzakereye tabi tutulup tutulmadığına gelince... Bunu biz bilemeyiz; devletin arşivleri hükümetin elindedir ve bugüne değin, çalıştay sürecinin başından sonuna, o arşivlerde Aleviler hakkında kimin kimlerle, nasıl müzakere ettiğine ilişkin kayıtları bilse bile raportör ve ait olduğu iktidar ağı bilebilir. Yalnızca kendisinin bilebileceği ve bizimle asla paylaşılmamış bir şeyin olup olmadığına bahisle olmadığı iddiasına inandırmak için insanın yine kendisini tanık göstermesi tuhaf duruyor doğrusu... Toplum katında bir müzakereden söz edildiğinde ise, buna müzakere demek için, raportöre iman etmiş olmaktan ya da raportörün iktidara iman etmiş olmasından başka ihtimal gelmiyor akla. Hiçbir açıklığı, katılımcılığı, saydamlığı, paylaşımcılığı içermeyen; Alevi katılımcıların daha baştan bedenlerinin ve ruhlarının katilleri olarak gördükleriyle karşı karşıya getirilmesi, Alevilere karşı bu kadarlık bir inceliğin bile gösterilmemiş olması, aksine bu gördükleriyle masaya oturtmaya zorlayarak tehdit edilmesi müzakere midir, yoksa Alevilerin içinden ders çıkarması beklenen bir müsamere midir; karar kamuoyunudur. Yani, ilk tuhaflığı gibi, "muktedir bensem, dilediğimi çağırırım, dilemediğimi çağırmam diyen" zihniyetin toplum katında müzakereden söz etmesi de aynı ölçüde tuhaf kaçıyor!

Ancak tüm bu sürecin müsebbibi, raportörün de içinde olduğu iktidar ağı olmasına karşın, raportör sorunu yine de Aleviliğe ihale etmekte ille de kararlıdır. Bu yazısında bile hala Alevilerin karşılaştığı sorunları illa ve zorunlu olarak "eklektik ve senkretik yapısının bir uzantısı olarak" görmekte ısrar ediyor. Öncelikle birisi raportöre eklektik sözünün ne olduğunu hatırlatmalı ve senkretizmle birlikte kullanıldığında en azından birinin diğerini çeldiğini de ya da belki de raportör eklektik alt bileşenlerin senkronizasyonu ile ortaya çıkmış bir şeyden söz ediyordur da, senkretizmle karışmıştır; biz bilemeyiz...Ama biliyoruz ki Alevilik için bu ikisi birlikte kullanıldığında literatürde yaygınca

görülen şey Alevileri teolojik olarak aşağılamaya dönük amaçlar taşıdığıdır ki raportörün bu amacı zaten amaç olmaktan çıkmış, ürünlerini raporda vermiş; dolayısıyla böyle bir hatırlatmanın da aslında anlamı yok. Dahası, böylesi iddianın doğrudan doğruya sorunun kaynağı olarak Aleviliği kesinleştirdiğini de hatırlatabiliriz ama o bunu zaten biliyor! Raportöre göre, “Bu çerçevede, Hükümet birikmiş sorunların üstesinden gelme konusundaki heyecan ve arzusunu bir dizi faaliyetle gerçekleştirme çabası içinde olduğunu kamuoyuna deklare etmiş,” ama nedense hiçbir somut atmadığı gibi, bütün olası somut adımları da baştan marjinalize de etmiştir. Burada bir kez daha çalışmaya damgasını vuran düşünme biçimiyle trajik bir karşılaşma anını yaşıyoruz: Bir dizi toplantı düzenlemenin kendisini sorunların üstesinden gelme heyecan ve arzusuna bağlayan ve bu bağlamda somut faaliyet sayan bir düşünme biçimi, devlet yönetme geleneğimizdeki toplantı düzenleme rekorumuzla ilgili kayıtlara bir baksa, bunun pek de özgün olmadığını görecektir; bunu kabullenemese bile, en azından toplantı düzenlemenin somut adım anlamına gelmediğini fark edebilecektir.

Raporun mahiyetini bu yazısında raportör açık seçik bir kez daha beyan etmektedir: “Hazırlanan Alevi Raporu da, Aleviliği başta kendi tarihinden beslenen bilgi ve tecrübesi olmak üzere, [elbette o bilgi ve tecrübenin hem dinsel, hem tarihsel ve hem de yetmezmiş gibi sosyolojik ve politik mahiyetine karar verecek olan Aleviler değildir] devlet ve Sünni toplumla ilişkileri çerçevesinde yeniden ele alma gayretinde olmuştur.” Görüldüğü gibi hükümetin zihniyeti öncelikle ve öncelikle bir sorun olarak Aleviliği ele almaktır. Cümlelerin devamı daha da korkunçtür: “Giderek kendini sorunsallaştıran bir olgu”; işte bu olgu, bir üst cümlede işaret edilen Aleviliğin ta kendisidir!

Nihai metni kaleme alan yazara göre çözüm çok basit görünmektedir: “Aslında sorunun dini ve kültürel müktesebattan hareketle tanımlanması ve çözümlenmesi pekâlâ mümkün olabilirdi. Ne var ki mevcut yapılar konunun bu çerçevede ele alınmasını bir hayli zorlamıştır.” Hangi mevcut yapılar diye sormayacağız; dini ve kültürel yapılar olmak zorunda zaten. Peki, bu dini ve kültürel yapılar salt dini ve kültürel özellikleriyle mi sınırlı olarak zorlayıcıdır, yoksa bu dini ve kültürel yapılar, aslında aynı zamanda siyasal bir okumaya açık mıdır? Örneğin bu yapıların içinde devletin ve hükümetlerin ve onların izlediği dinsel politikaların, kültürel ve eğitsel politikaların rolü nedir? Raportör, baştan itibaren siyasal olanı reddetmek üzere, raporunda yaptığı gibi, özel bir gayrete düşmüştür. Öylesine bir gayret ki Alevilik gibi apayrı ve özgün bir dinsel yönsemeyi, onu kuşatan ve yine apayrı bir dinselliğe

karşılık gelen müktesabatla [burada söz konusu müktesabatın Alevilere miras bir müktesabat olamayacağı rapor boyunca Alevilerin cehaletle, özellikle de dinsel cehaletle nitelendiği gözetilirse, kesindir]çözmeyi bile hesaplamış görünmektedir. Neyse ki ya da Allah'tan mevcut yapılar buna engel olmuş!

Hala ve inatla Alevilerin kendilerini tanımlamalarına takılıp duran raportör, gündeme getirdiği meseleyle öncelikle homojonize ettiği Sünnilik arasında bir kez ilişki kurulsa, kurmaya çalıştığı yapının nasıl çökeceğinin farkında bile değil görünür. Bunun farkında değildir ama bir yandan da birinci kısımda değindiğimiz gibi, meseleye kendileri gibi bakmayanları "siyasi ve ideolojik bir lehçeyle" sorunu kapatmaya çalışmakla suçlamaktan da geri durmaz. Oysa bunu yapan tam de kendisidir. Örneğin, gerçek, somut, tarihsel ayrımcılık yerine gözümüzün içine sokmaya çalıştığı şey, tam da ideolojik bir mugalata ile Alevilerin nasıl da mağduriyetten beslendiği iddiasından başka bir şey değildir! Biraz ileride göreceğiz.

Genel çerçevesiyle daha fazla uğraşmayıp ayrıntılara girmek adına, artık bizi pek ilgilendirmese de raporu yazanın nasıl bir düşünme biçimine sahip ve bu biçimin nasıl bir yarılma malül olduğunu anlamak bakımından yazısından iki cümleyi yan yana koyup okurun takdirine bırakacağız.

"Esasen rapor da bu dikkat içinde Alevilerin tarihsel ve gündelik gerçeklik içindeki boyutlarını göz ardı etmeksizin, kendilerini ne devlet ne de Sünni toplum nezdinde tanımlamaya ihtiyaç duymaksızın eşit birer yurttaş olarak kabullenilmelerinin önünü açmaktadır." Ve ikinci cümle: "Ancak raporda da vurgulandığı gibi sorunun açıklık kazanmasının en temel şartlarından birisi, Alevilerin referans ve aidiyet vurgusunu tam bir açıklıkla ortaya koymalarıdır. Kimliğin ve beyanın hangi köklerden beslendiği atlanmaması gereken bir noktadır. Bugün kendine özgü bir müfredat talebinde bulunan Alevilerin bu çerçeveyi nasıl içeriklendireceği sorusu asla ihmal edilemez." (Vurgular bize ait.)

Ama raportörün bu yazısında en ilginç ve tuhaf saptaması şudur: "Bu çerçevede Rapor, sorunun çalıştaylara yansıyan boyutlarını bir referans olarak almakta ve mevcut durumun bir resmini çekmektedir". Bizim için en tuhafı budur, çünkü bu raporun ortaya çıkması için, Alevilik çalıştaylarına hiç ihtiyaç olmadığını, sahaya ilişkin literatüre azıcık vakıf olanlar kolaylıkla fark edeceklerdir.

Bu rapor tümüyle masa başında üretilmiştir! Raporun temel argümanlarına bakıldığında bu argümanların hangi ilahiyatçılardan, hangi ilahiyatçı kökenlilerden neredeyse doğrudan alındığını göstermek son derece kolaydır. Şimdilik isim verme gereği duymaksızın, bu raporun arkasında biri

raportörün kendisi olmak üzere, toplam dört akademisyenin yer aldığını kesinlikle söyleyebiliriz. Bunların tümü de ya imam-hatip kökenlidir, ya ilahiyat kökenli. Tümü de Aleviliğin kendisini bir sorun olarak kavramaktadır. Tümü de Aleviliğin kendisine müdahale edilmesini savunmaktadır. Tümü de Alevilik ile ideolojiler arasında özel bağlantılar kurmakta ve sorunu güvenlik konseptine indirgemekte mahirdir! Dolayısıyla toplam dört kitap ve milliyetçi-muhafazakar iki gazetecinin akıl hocalığıyla derlenmiş bir raporun çalıştaylarla hiçbir ilgisi yoktur. Eğer böyle bir ilginin, somut, organik bir ilginin olduğu iddia ediliyorsa en azından kimi atflar ama somut kimi atflarla bunun gösterilmesi beklenirdi; genel geçer ifadelerle değil; tasnif edilmiş, üzerinde çalışılmış, işlenmiş verilerle.

Nihai rapor olarak önümüze çıkarılan metin işlenmiş bir tek veriye bile sahip değildir.

Raporun güven vermemesi yalnızca işlenmiş verilere dayanmamasından değil, bütün bir çalıştay sürecini by-pass etmesinden de kaynaklanmaktadır.

Rapor, bu anlamda hiçbir özgünlük içermediğinden, aynı şekilde raportör de herhangi özgün bir perspektif geliştirmedüğinden, bizler burada bu raporu hazırlayan hiç kimsenin adını özel olarak belirtmek gereği duymuyoruz. Çünkü biliyoruz ki o adı kaldırıp yerine diğer üç başka adı, [olmadı, listeyi çoğaltabiliriz, bu üç-dört ismin daha kötü kopyaları olarak çeşitli medya mensuplarıyla çoğaltabiliriz] ya da dilenen herhangi bir ismi de koysak sonuç değişmeyecek. Hangi isimler konabilir diye merak edenler, rapor açıklanınca karşılaşılan Alevi tepkilerini mahkum etmeden önce, katılımcı listesi ve başlangıçtaki ekler hariç toplam 195 sayfadan oluşan bir raporun bir gecede kimlerce nasıl hatmedilip övgülerle karşılandığına baksın, isimleri de bulmuş olur!

Aleviler, somut olarak ve çeşitli araçlarla çalıştay sürecini sürekli gözetim altında tuttıkları ve ön raporu daha önce tartıştıkları için son raporun (nihai raporun) yani Perşembe'nin gelişini, misali Çarşamba'dan biliyorlardı. Dolayısıyla metin yazarı, anında tepki vermelerini çeşitli biçimlerde küçümsemeye kalkacağına, öncelikle her akademisyen gibi eleştirel olanı övgüye değer bulup alkışlara boğana karşı mesafesini çizmeyi becermelidir! Bir gecede eleştirirseniz raportör için bildik tüm olumsuz sıfatlara layık görülürsünüz ama ya bir gecede överseniz...? Yanıtımız gayet açık: Bu raporu bir gecede okuyup hatmeden her bir övgücünün adı, raportörün adıyla kolayca yer değiştirebilir; "ödül olarak."

Bu rapor, siyasal irade bakımından, her ne kadar Sayın Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın ve Sayın Devlet Bakanı Faruk Çelik'in birer önsözünü içerse

de ve bizzat bakan tarafından takdim edilse de, gerçekte raporun ardında siyasal iradenin olup olmadığı sorulduğunda, rahatlıkla raporun cami avlusuna bırakılıp kaçılmış olduğunu söyleyebiliriz. Şöyle ki raporun daha en başında, resmi olduğuna ilişkin bütün ibareler üstünde yer almasına karşın, şu ifade vardır: “Raporun içeriği, T.C. Hükümeti’nin görüşlerini ya da konuya ilişkin duruşunu yansıtmayabilir.” Peki, kimin duruşunu yansıtır? Raportör kimin adına, hangi siyasal iradenin adına bu kadar cansiperane, son yazısından yaptığımız alıntılar gibi, raporu savunmaktadır, kendi adına mı? Bilmiyoruz. Ama siyasal irade sorumluluğu üstünden atmaya devam ediyor: “Raportörün görüşleri, tüm ayrıntıları ve yönleriyle hükümetin görüşlerini yansıtmak ya da temsil etmek durumunda değildir.” Bunun açık anlamı şudur: Devlet Bakanlığı, T.C. Hükümeti aslında temelde hiçbir bağlayıcılığı olmayan, kesinlikle kendini bağlı görmek zorunda olmadığı bir çalışmayı yaptırmış ve kamuoyunun dikkatine sunmuştur, hepsi bu. Yani, yarın herhangi bir hükümet temsilcisinin karşısına geçilse ve pek yok ama, raporda yer alan önerilerden birinin akıbeti sorulsa, hükümet kolaylıkla ‘o beni bağlamıyor’ deme hakkını elinde tutmaktadır! Bu, açıkça siyasal iradenin, raportörün sözünü ettiği türden bir heyecana sahip olmadığını ama başka bir heyecana sahip olduğunu göstermektedir.

Ne tür bir heyecandan söz ettiğimizi açalım: Raporun incelediğimiz kopyasının künyesine baktığımızda 2010 tarihiyle karşılaşmaktayız. Daha önce adı geçen ön rapor tarihine baktığımızda ise 4 Şubat 2010 ibaresiyle karşılaşırız. Ön raporun planına ve başlıklarına baktığımızda nihai raporla neredeyse bire bir aynı olduğu da dikkatlerden kaçmamaktadır. Nihai raporda en büyük değişiklik, inanç rehberleri ve cemevlerinin statüsünde görülmektedir. Ön raporda bu iki başlık ayrı ayrı bölümleri ifade ederken nihai raporda birleştirilerek tek bölüme indirilmiştir. Ön raporun neleri içerdiği ve neleri dışarıda bıraktığı da gözetildiğinde, iki raporun da aslında aynı olduğu rahatlıkla söylenebilir. O halde şu sonuca varmak abartılı olmamalı: Nihai rapor aslında bir yıl önce hazır! Ama açıklanmadı. Niye açıklansın; bir yıl sonra seçim varsa? Bunu kınamak için söylemiyoruz. Bir siyasal partinin, hele de iktidar partisinin kendince yaptığı icraatlardan oy toplamak istemesi son derece olağandır. Olağan olmayan şey, iktidar partisinin Aleviler söz konusu oldu mu hep savunduğunu iddia ettiği, Alevilere ilişkin açılım siyasalarını seçim malzemesi yapmayacaklarına ilişkin vaadin birden bire kırılması, terk edilmesidir! Bu tavrın terkinde ana muhalefet partisinde olup biten değişiklikler etkili olmuş mudur, bilemeyiz; spekülasyon yapmak da istemeyiz. Ancak şurası

açıktır: Nihai rapor bariz bir biçimde seçim yatırımı olarak kullanılmıştır, kullanılacaktır. İşte hükümeti heyecanlandıran budur! Yoksa Alevilerin sorunlarını çözmek konusunda herhangi bir girişim, niyet, irade beyanı söz konusu değildir.

Bu, mevcut hükümetin bir süredir alışkanlık haline getirdiği ve yaygınlıkla başvurduğu bir iktidar stratejinin apaçık bileşenidir. Şöyle ki mevcut iktidar zihniyeti bütün sorunları öncelikle çözmeye pek hevesliymiş gibi, medyanın da rüzgarıyla bir hava yaratmakta, statükoyu bozuyormuş, bozacakmış gibi davranmakta, bir iktidar partisinin üstlenmeyeceği düşünülen talepleri sahiplenir bir izlenim uyandırmakta ve nihayet ele geçirdiği talebin içini tümüyle boşaltarak posasını fırlatıp atmaktadır. Örneğin, ileride yeniden değinme pahasına hükümetin Dersim Katliamı'na karşı tutumu tam böyle olmuştur. Önce katliam, adı konularak kabul edilmiş, bunun müsebbibi olarak ana muhalefet partisinin tarihi ve kurucu figürleri işaret edilmiştir ama asla ilgili arşivleri açarak, hala yaşayanlardan hesap sorulması gibi bir tutuma girilmediği gibi, katliamdan sağ kurtulanların, sürgüne gönderilenlerin, ailelerinden koparılanların azıcık gönüllerini almaya dönük küçük jestler de asla hatıra bile gelmemiş ve hatta çeşitli yüzleşme girişimleri marjinalize edilivermiştir. Mustafa Kemal Atatürk'e, İsmet İnönü'ye ve Cumhuriyet'in kurucu figürleriyle CHP'nin önde gelen kurucu ya da simgesel isimlerine "küfretmek" için Dersim Katliamı'nı anarsanız, iktidar "sırtınızı sıvazlama" hazırdır; ama Dersim Katliamı'nın şu ya da simgesel isimle, tikel olarak ilgili olmadığını, ancak kuşkusuz bu tikelleştirmeye itirazın tikel sorumluluğu da ilga etmediğini; yine de esasen devlete içkin kimi karakteristik unsurlarla ilgili olduğunu söylerseniz; birden bire "bölücü" olabilirsiniz, dikkat edin!

Aynı şey, geçtiğimiz yıl yaşanan referandum sürecinde de gözlenmiştir. 12 Eylül 1980 askeri faşist darbesinin müsebbiplerinden hesap sorulacağı havası ciddi bir biçimde kamuoyuna pompalanmış, ama referandum süreci kapandıktan sonra en küçük bir girişim de bulunulmamış ve konunun posası bir kenara fırlatılmıştır. Bunun en son örneğini Kürt sorununda yaşanmıştır. 18 Nisan 2011 tarihinde Başbakan, milletvekili adaylarıyla yaptığı toplantıda "Bu ülkede artık Kürt meselesi yoktur. Kürt kardeşlerimin meseleleri vardır. Kürt kardeşlerimi istismar edenler de vardır" diyebilmiştir. (Abç) Sayın Başbakan'ı böylesine güvenle, Kürt sorununun bittiğini ilana yönelten, 'Kürt sorunu yok, Kürtlerin sorunu var' dedirten ne gibi bir gelişme olmuştur ki? Biz bilmiyoruz ama meselenin asli taraflarının da bildiğine tanık olmadık. O halde? Artık şimdiye değin üstlenilen Kürt açılımının posasını bir kenara atma zamanı mı

geldi acaba? Oradan yeterince güç devşirildiğine ikna olundu mu? Bilemeyiz.

Kürt sorunu Alevi sorunu bakımından tam bir laboratuardır. Alevilerin bu anlamda bu süreci, özellikle devletçi-ulusalçı-milliyetçi-muhafazakar-İslamcı yaklaşımların büyümesine kapılmadan, dikkatle izlemesi yerinde olacaktır ve elbette izlemektedirler de. Şurası açıktır, bugün Kürt meselesi yoktur diyen bir zihniyet, üç gün içinde Alevi meselesi yoktur der, diyebilir; bunu dememesi için önünde hiçbir engel yoktur. Sorunun kendi varlığının buna engel olmadığı açıktır. Mevcut hükümetin iktidar stratejisi sorunu kendi varlığı içinde ve sorunun gerekleri ölçüğünde hiçbir zaman ele almayı içermemektedir.

Bu bakımdan raporun ortaya çıkmış olması ve bu raporun hükümet tarafından üstlenilmesi, eğer üstlenilmeye devam edilirse, açıkça sorunun çözümü yerine ikame edilebilecek ve bundan sonra, madem ki rapor yazımıyla birlikte 'Alevi sorunu çözülmüştür' ama 'Alevilerin sorunları vardır' denilebilecektir, elbette ardından, Kürtlere verilen göz dağı, Alevilere rahatlıkla verilebilecektir: 'Alevi kardeşlerimi istismar edenler de vardır.' Zaten nihai rapor, ön raporun ayağını kaldırdığı yere ayağını bastığı için, buna ilişkin malzemeyi bolca sergilemektedir. Oysa Alevi örgütleri çalıştay sürecine katkı sunarken, en azından tek bir konuda, artık gerek kendilerinin, gerekse bir bütün olarak Alevilerin güvenlik konsepti içinde değerlendirilmeyeceğine ve kendilerinin muhatap olarak alınacağına inanmak, güvenmek istiyorlardı. Aynı şekilde Alevi örgütleri içinde şunun ya da bunun tek başına asli muhatap olarak seçilmeyeceğini, gizli kapaklı pazarlıklar olmayacağını varsaymışlardı.

Bütün çalıştay süreci bu beklentinin boşa çıkma sürecidir. Bunu Kırmızı Kitap'ta daha önce işaret ettiğimiz için, kısaca atıf yapmakla yetineceğiz. Ama öncelikle bu süreç içinde gündeme gelen en az bir örneği işaret etmekte yarar var: Zorunlu din derslerinde okutulan müfredatın sözde Alevilerin de ihtiyaçları gözetilerek yenilenmesi süreçlerine ilişkin hiçbir toplantıya, Aleviler açık çağrılarla, örgütleri nezdinde çağrılmamışlardır. Ve hala da Aleviler bu konuda hükümet tarafından açık seçik bir biçimde bilgilendirilmiş bile değillerdir! Bu ve benzeri gelişmeleri öngören Kırmızı Kitap bu konuda gerekli uyarıyı yapmıştı: "Bu toplantıdan başlamak üzere, çalıştay sürecinin başarılı geçmesi için vazgeçilmez koşullardan biri saydamlık ve açıklık olmalıdır." Saydamlık ve açıklığın yanına ise doğrudan Alevilerin sürecin asli parçası sayılması talebi iliştilmiştir:

"Buna bağlı olarak, çalıştay süreci bütün etaplarıyla tamamlandıktan sonra, oluşturulacağı ve nihai raporu yazmakla görevlendirileceği kamuoyuna açıklanan teknik

komitenin oluşturulma sürecinde, işbu toplantıya katılan Alevi örgüt ve temsilcilerinin ilgili komite üyeliği için önerileri de alınmalı ve önerilen isimler de ilgili komiteye katılarak karma bir komite çalışması yürütülmelidir.

İlgili karma teknik komitenin ön çalışmalarını tamamlamasıyla ortaya çıkan taslak rapor, işbu toplantıya katılan Alevi örgüt ve temsilcilerine makul bir süre önce iletilerek, hazırun yeniden bir araya getirilmeli ve nihai bir değerlendirme toplantısı yapılmalıdır. Bu anlamda, çalıştay süreci nasıl Alevi örgüt ve temsilcilerinin bir araya getirilmesiyle başlatıldıysa, aynı şekilde tamamlanmalıdır.”

Yine Kırmızı Kitap'ta katılımcılar konusunda da ciddi uyarılar ve kaygılar dile getirilmişti. Ne yazık ki orada öngörülenden daha vahim bir durumla karşılaştığımız açıktır. Çalıştay sürecinden Arap Alevileri'nin, yurt dışındaki Alevi örgütlenmelerinin neden dışlandığına ilişkin kaygılarımızı dile getirirken, nihai rapor dışlananlar kapsamını da çelişkili, tutarsız bir biçimde daha daraltmakta ve Bektaşileri de “Alevi olmayanlar kategorisi”ne atıvermiştir!

“Ancak asli olarak mevcut toplantı bileşeninin oluşturulmasında kullanılan ölçütler ne olursa olsun, bu bileşenin oluşturulmasıyla, Hükümet'in Aleviliği kendi çeşitliliği ve zenginliği içinde, kendinde bir değer olarak kabul ettiğini; bu durumun, bu haliyle Aleviliği şu ya da bu tikel biçimine indirgeyerek ya da hakim Sünni Müslümanlığın kodları ve anlam dünyasıyla sınırlı olarak anlamlandırma eğilim ve alışkanlığından vazgeçmeye doğru bir adım atma yönünde bir irade beyanı mahiyetinde olduğunu düşünmek isteriz.”

İtiraf ederiz ki ne büyük yanılğı! Ne büyük bir iyi niyet!

Olsun, biz büyük yanılığdan nadim değiliz. Çünkü perspektifimiz öylesine genişti ki...Kırmızı Kitabın yaklaşımı bu konuda, yalnızca Alevilerle sınırlı değildi ve “Kürt meselesi yok, Kürtlerin meselesi vardır” söylemini öngörmüş gibi şu saptamaya yer vermişti:

“Bizler, Alevi sorununun “Alevilerin sorunları” olarak okunmasına ve bu okumadan hareketle çözüm önerileri ortaya atılmasına şiddetle karşı çıkıyoruz. Bu anlamda Alevi sorunu ülkemizdeki baskın inanç grubunun, yani hakim durumdaki Sünni Müslümanlığın dışında kalan tüm inançların sorunlarıyla koşutluk gösterir. Bu çerçevede, Lozan Antlaşması kapsamında yer almayan, ancak hakim dinsel inanç mensuplarından farklılık gösteren tüm kesimlerin işbu çalıştay

sürecinin bir parçası olması gerektiği kanısındayız.”

Şimdi bütün bunların karşısına örülmüş çelikten bir duvar olarak karşımızda nihai raporun kendisi durmaktadır ve biz yer yer gereksiz sayılabilecek ayrıntılara inme pahasına bu raporu tartışmayı görev biliyoruz.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇALIŞTAY RAPORU YA DA ZABIT TUTANAĞI

Hükümetin Haziran 2009-Ocak 2010 tarihleri arasında gerçekleştirilen ve Alevi Çalıştayları olarak adlandırılan yedi çalıştay ve bunların hemen ardından 2010 yılının Ocak ve Şubat aylarında biri Alevi dedeleriyle, biri Sivas Katliamı'nda yaşamını yitirenlerin aileleriyle ve sonuncusu da sivil toplum kuruluşlarının temsilcileriyle gerçekleştirilen üç toplantıyla görünürlük kazanmış bulunan Alevi Açılımına ilişkin nihai rapor, sürecin başlamasından bir buçuk yıl sonra nihayet tamamlanmış ve kamuoyuyla paylaşılmıştır.

AKP hükümetinin dinsel, etnik, kültürel vb. farklılıkları nedeniyle ayrımcılığa maruz bırakılmış toplulukların sorunlarını ve taleplerini müzakere etmek ve çözüme kavuşturmak iddiasıyla gerçekleştirdiği girişimleri adlandırmak üzere dolaşıma soktuğu açılım kavramı, Alevi açılımının nihai raporunda da bu iddiaya uygun bir biçimde tanımlanmıştır. Raporun önsözünde “iyice aşınmış ve eskimiş bir süreçten sonra açılım, belli başlı

kalıplara teslim olmuş ezberlerden kopmanın zorunluluğuna gönderme yapmakta; bu amaçla yeni bir dil kurmanın, başvuru rol ve istikameti sık sık gözden geçirmenin, bilimum engelleri cesaretle aşmanın, düğümleri kararlılıkla açmanın önemini yansıtmaktadır” denilmektedir. Ezberlerden ve önyargılardan azade yeni bir dil inşa etmenin yolu, bu önyargılara ve onların sonucu olarak gelişen ayrımcılığa ve ötekileştirmeye maruz kalmış olan ve bugün eşit yurttaşlık talebi doğrultusunda mücadele veren ilgili toplulukların müzakere sürecine dahil edilmesidir. Açılımın çalıştaylar ve toplantılar biçiminde örgütlenmiş olması da, politikanın mimarlarının müzakereyi sürecin temel yöntemi olarak benimsediklerini düşündürmektedir. Ne var ki önümüzde duran Alevi Çalıştayları nihai raporu, açılımın anlamı ve yöntemine ilişkin bizzat açılımın mimarları tarafından ortaya konulan bu ilke ve hedefleri yansıtmaktan uzaktır. Raporun gerisinde Alevilere yönelik ezber ve önyargıları aşmaya ve Alevilerin eşit yurttaşlık taleplerini “siyaset diline dahil etmeye” yönelik gerçek bir müzakere sürecinin bulunduğu hükmedebilmek olanaksızdır. Önümüze konulan rapor, Alevilere yönelik ezber ve önyargıları yeniden üreten ve sorunların asıl müsebbibinin de Aleviler olduğunu açıkça ilan etmekten çekinmeyen bir zihniyetin ürünüdür. Böyle bir zihniyetin ürünü olan raporun Alevileri tarihlerini çarpık bir biçimde inşa eden, belirli bir siyasi görüşün arka bahçesi olmaya hazır, geleneklerini koruma konusundaki duyarlılığı zayıf ve taleplerini dile getirmede fütursuz ve sınır tanımaz bir topluluk olarak tarif etmekte hiçbir beis görmeyen mütecaviz bir dil ve üslupla malul olması en azından Aleviler açısından şaşırtıcı değildir. Öte yandan müzakere ve sorun çözme iddiasına yaslanan bir politik girişimin sonuç belgesi niteliğinde olan raporun Alevileri “yeterli özen gösterilmediği takdirde özellikle radikal bir dile tutulmuş Alevilerin çok boyutlu bir güvenlik sorununun parçası olacakları”nı söyleyerek tehdit etmesi ve bununla da yetinmeyip onları “Aleviliklerine yaslanarak siyasi cinayetler işlemek”le itham etmesi kabul edilemezdir. İlgililerin bir an önce bu tehdit ve ithamın siyasi ve tarihsel sorumluluğunu üstlenmeye çağrılmaları, yalnızca Alevilerin değil, toplumsal barış ve eşit yurttaşlık temelinde bir arada yaşamayı arzulayan tüm yurttaşların görevidir.

Bütün bunlara rağmen elimizdeki raporun bir başarısından söz edilecekse söylenmesi gereken, raporun, Alevilerin tarih boyunca bu topraklar üzerinde maruz bırakıldıkları ayrımcılığı ve katliamları haklı ve meşru gören bir dil ve zihniyetin kendince son derece “akademik”, sistematik ve bütünlüklü bir ifadesi olduğudur. Raporun sırf bu nedenle her Alevi ailenin evinde, kütüphanesinde, gelecek kuşaklara tarih bilinci kazandırmak amacıyla miras

bırakılmak üzere bulundurulması gerektiğini vurgulamak gerekir.

I.

İNKARIN YÖNTEMİ, YÖNTEMİN İNKARI

Kim tarafından, hangi amaçla kaleme alınmış olursa olsun bir sonuç raporundan beklenen, kendisini ilişkin olduğu sürece yaslanarak temellendirmesidir. Elimizdeki metnin Giriş bölümünde de raporun Alevi açılımı adı verilen süreç içerisinde gerçekleştirilen “tüm çalıştay ve müzakerelerde elde edilen bilgi, gözlem ve tecrübelerle dayanılarak” hazırlandığı vurgulanmaktadır. Ne var ki raporda gerçekleştirilen yedi çalıştay ve üç toplantıdan herhangi birine doğrudan ya da dolaylı olarak yapılmış tek bir atıf dahi bulunmamaktadır. Yazar raporun ve dolayısıyla da açılım sürecinin meşruiyetini temelden sakatlayan bu metodolojik hatayı raporun Giriş kısmında her bir çalıştayda ele alınan konuları sıralamak ve Çalıştay ve toplantıların kayda alınıp deşifre edildiği ve kitaplaştırılarak kamuoyuyla paylaşıldığı bilgisine yer vermekle bertaraf ettiğini düşünmüş olmalıdır. Alevi çalıştaylarının hangi tarihlerde, nerelerde ve hangi konular etrafında toplandıkları, tüm kamuoyu tarafından bilinmektedir. Deşifre edilerek yayımlanmış olan kayıtlar da sürece ilişkin temel bilgi kaynağı olarak son derece değerlidir. Ancak bir sonuç raporundan beklenen, bu kayıtlara gerçekten dayanması, başka bir deyişle, kayıt altına alınmış hangi verilerden ve nasıl, önümüze koyduğu sonuçlara ulaştığının deşifre edilebilmesidir.

Raporun müzakere sürecine ilişkin verilere hiçbir atıfta bulunmaması, bozmayı hedeflediğini iddia ettiği ezberlere dayanarak masa başında kotarılmış olduğu izlenimini güçlendirmektedir. Müzakere sürecine rapor boyunca defalarca yapılan yegâne atıf, kimi Alevi kesimleri süreci sekteye uğratan özneler olarak teşhir etmeye ve kamuoyuna şikâyet etmeye yöneliktir. Yazar topluluk genelinde kayda değer bir temsile sahip olmadıklarını iddia ettiği bu kesimlerden, “fantastik”, “farazi”, “ilkesiz” ve “sınır tanımaz” talepleriyle

“kışkırtıcı” çıkışlar yaptıkları gerekçesiyle yakınmaktadır. Bu kesimlerin Alevi toplumu nezdinde temsil gücüne sahip olmadıkları ve çıkışlarının değersiz olduğu iddiasının kaynağı belirsizdir. Burada temellendirilmeye açık bir iddiadan çok Alevi toplumunun hangi bileşenlerden oluştuğunu ve neleri talep edip nerede durması gerektiğini belirleme yetkisini kendinde gören bir iradenin beyanı söz konusudur. Elimizdeki rapor bir müzakerenin değil, 1990’lı yılların başından bu yana eşit yurttaşlık taleplerini örgütlü bir biçimde dile getiren ve Alevi toplumu içinde azımsanamayacak ölçülerde temsil gücüne sahip olan bu kesimleri yok sayan söz konusu iradenin belgesidir.

Raporda katılımcıların belirlenmesinde “örgütsel yapılardan çok belli başlı söylemlerin tercih edilmesine dikkat edildiği” sıkça tekrarlanmaktadır. Herhangi bir görüşü veya fikirler bütününi siyasi bir söylem olarak adlandırabilmemizin koşulu, kendi içinde bütünlüklü ve tutarlı bir yapı arz etmesidir. Bu nedenle siyasi söylemlerin esas olarak “örgüt” adını verdiğimiz yapılar içinde geliştirilip kotarıldığı açıktır. Bu açıdan bakıldığında raporun örgütsel yapılarla siyasi söylemleri birbirinden ayırma konusundaki ısrarını anlamak olanaklı değildir. Bu ısrarın gerisinde yazarın söylem kavramını kullanırken farklı bir maksat taşıdığını düşünmek de safdillik olacağından geriye tek bir seçenek kalmaktadır. Açılıma soyunan irade ve bu iradenin temsilcisi, organizatörü ve/veya danışmanı olan aktörlerin emeli, gerçek anlamda temsil gücüne sahip söylemleri dışarıda bırakmak ve temsil gücüne sahip oldukları iddia edilen başka aktörlerle müzakereye dayandığı iddia edilecek makbul bir söylem inşa etmektir.

Tam da bu nedenle raporda katılımcılardan “gizli ajandalarından” vazgeçerek tartışmaya gelmeleri beklendiği halde bazılarının “siyasi ve ideolojik bir takım çıkışlarla” “olası bir kargaşadan nasiplenmek” istediklerinden yakınılmaktadır. Söz konusu emelin ve yakınmanın, örgütlülüğü ve siyaseti bölücülükle eş tutarak mahkûm eden 12 Eylül zihniyeti ve retoriğinin bir devamı olduğuna şüphe yoktur. Dikkat çekici olan, siyasete böyle bakan ve tarafları “siyaset üstü bir dil”e davet eden bu iradenin açılım adı altında gerçekleştirdiği girişimi “siyaset” olarak adlandırmakla düştüğü derin çelişkinin bilincinden yoksun olmasıdır.

Tüm bu nedenlerle raporun müzakere zemini olarak kurgulanan çalıştaylara dayandığını söylemek olanaksız olduğu gibi, çalıştayları gerçek bir müzakere platformu olarak düşünmek için de bir neden bulunmamaktadır. Bunun en açık göstergesi raporun açılımın taraflarına ilişkin iddiasıdır. Raporda açılım süreci, “Alevilerin belli başlı sorunlarının devlet tarafından tespit edilip

değerlendirilmesi ve gerekli düzenlemelerin yapılması konusunda gereken adımları atmak üzere bir Hükümet girişimi" olarak tanımlanmıştır. Buradan hareketle, sürece yön verecek müzakerelerde Alevilerin yegâne muhatabının hükümet olduğunu düşünmek gerekir. Buna karşılık raporda; Alevilerin, Sünnilerin ve devletin müzakere sürecine dâhil edildiklerinin vurgulanması, sürecin amacına ve meşruiyetine ilişkin bir dizi soruyu davet etmektedir. Çalışmaya davet edilen yurttaşların bazılarında Alevilerin sorunlarının ve eşit yurttaşlık taleplerinin müzakere edileceği bir platforma eşit sıfatının yanına Sünni sıfatını da takınarak gelmeleri mi istenmiştir? Alevilerin sorunlarının tespit edilmesi ve taleplerinin karşılanması Sünni olduğu ya da Sünniliği temsil ettiği varsayılan katılımcıların istek ve iradesine mi bağlanmıştır? Sünniliğin ya da Sünnilerin Alevi açılımı çerçevesinde taraf olarak kabul edilmeleri siyaseten ne anlama gelmektedir? Eğer Sünniler tarafsız, Sünni ya da Alevi olmayan diğer kesimler neden taraf değildir?

Sünnilerin ya da Sünni kimliğinin taraf olarak tanımlanmasına ilişkin olarak yapılabilecek en masumane açıklama, Türkiye'de Alevi ve Sünni topluluklar arasında süregelen ve açık bir gerginlik olduğu ve bu gerginliğin Alevilerin sorunlarını derinleştirdiğidir. Ne var ki rapor böyle bir gerginliğin varlığını açıkça ve tekrar tekrar reddetmektedir. Rapora göre, "Türkiye'de Alevi-Sünni farklılaşmasından söz etmek pekala mümkündür ancak Alevi-Sünni geriliminden söz etmek için mevcut gündelik gerçeklik hiçbir veri sunmamaktadır." Geriye Sünnilerin taraf olarak belirlenmesini açıklayan tek bir neden kalmaktadır ki o da hükümetin Alevilerin taleplerini hükümet ve Aleviler arasında gerçekleşecek bir müzakerenin değil, hakim inanç grubunun gözetilmesini esas alan bir pazarlığın konusu yapmasıdır. Alevilerin taleplerinin sınır tanımaz olarak nitelendirilmesinin kaynağını da burada aramak gerekir. Sınır, hakim inanç grubunun çıkarlarıdır. Öte yandan bu çıkarların Sünni yurttaşlar tarafından değil, bizzat açılımın mimarları tarafından belirlenmesi dikkat çekicidir.

Raporda Alevilerin Diyanet İşleri Başkanlığı'na yönelik eleştiri ve rahatsızlıkları "genel Müslüman toplumun hoşnut olduğu yapıların sorgulanması" olarak nitelendirilmekte ve bu sorgulamanın "özünde kendini Sünni olarak gören Müslümanların çıkarlarını da göz ardı etme tehlikesi taşıdığı"na işaret edilmektedir. Laik bir sistem içinde Diyanet İşleri Başkanlığı gibi bir kurumun varlığı ve işlevi bugün çok sayıda Sünni yurttaş tarafından da sorgulanmaktadır. Belli ki bu yurttaşlar da hükümetin genel Müslüman toplum ya da özünde Sünni Müslümanlar olarak adlandırdığı toplumun dışında

kalmaktadır. Bu durumda müzakereye bir taraf olarak dahil edilenin Sünniler değil, hükümetin “genel Müslümanlık” ya da “özünde Sünnilik” olarak nitelendirdiği belirli bir Sünnilik tasarımı olduğu açıktır. Öz ya da gerçek Müslümanlık olarak lanse edilen bu tasarımla masaya oturanların müzakereci olmaları beklenemez.

Birinci Çalışmaya Alevilerin ibadethaneleri olan cemevlerinin yasal statüye kavuşturulması, zorunlu din derslerinin kaldırılması, Alevi köylerine cami yapılmasından vazgeçilmesi, Hacı Bektaş Dergahı'nın sahiplerine yani Alevilere iade edilmesi ve Madımak Otel'i'nin müze yapılması biçiminde sıralanan temel talepler üzerinde uzlaşmış olarak katılan Alevi örgüt temsilcileri önyargılardan arınmış, müzakereye ve çözüm üretmeye açık bir zeminin var olmadığını gördüklerinden süreçten çekilmek zorunda kalmışlardır. Açılışın mimar ve yürütücüleri çalışmaları geçen bir müzakereye dönüştürebilecek tüm özneleri ve talepleri sürecin dışına itmekte büyük bir başarı kaydetmişlerdir. Raporunda, ulaşılan sonuç ve tespitlerin dayanağı olduğu iddia edilen çalıştay müzakerelerine tek bir atıf dahi yapılmamasının nedeni, gerçekte herhangi bir müzakerenin olmamasıdır.

Müzakerenin yerini, raporda “sınır tanımaz” ve “fantastik” olduğu ilan edilen taleplerin bu niteliklerini uzmanlıklarına dayanarak tescil etmeye soyunan öznelerin Alevi toplumunca aşına olunan retorikleri almıştır. Bu retoriğin sahibi olan kimi ilahiyatçı akademisyenlerin ve Diyanet İşleri Başkanlığı görevlilerinin katılımıyla gerçekleştirilen Üçüncü Alevi Çalıştay'ının ana teması raporda “Aleviliğe ilahiyatçı bakış” olarak nitelendirilmiştir. Rapor burada da ilgili çalıştayda nelerin tartışıldığını ve hangi temel görüşlerin dile getirildiğini aktarmak yerine ilahiyatçıları kapsayan bir toplantının yapılmasının gerekliliğini ve önemini anlatan savunmacı bir üsluba yaslanmaktadır. Raporunda ilahiyat din ve inanca dair nesnel bilginin üretildiği bir alan olarak tarif edilmekte ve Alevilerin bu alanı asimilasyonla ilişkilendirerek değersiz ilan etmelerinden yakınılmaktadır. Alevileri her konuda olduğu gibi bu konuda da önyargılı ilan eden rapor, ilahiyat alanına yönelik derin kuşkunun önyargılardan değil, bizzat ilahiyatçıların Alevilerin ibadet yerinin cami, ibadetlerinin namaz olduğunu ve inanç ve kültür açısından taleplerine temel oluşturacak bir farklılıklarının bulunmadığını her platformda beyan etmekten çekinmeyen tutumlarından kaynaklandığını inkar etmektedir.

Açıklanmaya ihtiyaç gösteren şey Alevilerin ilahiyatçılara yönelik kuşkusu değil, nesneye söylemediğini söyletmekte ısrarcı olan ilahiyatçıların bu tutumun nesnel bilgi adı altında ve başlı başına bir çalıştayın konusu olacak

biçimde sözde müzakere sürecine dahil edilmesidir. Amaç Alevi teolojisine ilişkin bir tartışmaya bu tartışmaya Alevi teolojisi üzerine çalışan ancak ilahiyat kökenli olmayan bilim insanlarının ve hatta Alevi dedelerinin neden çağrılmadığı sorusunun yanıtlanması gerekir.

Raporun sorulmasını zorunlu kıldığı ve yanıtı bırakıldığı bir başka soru da nesnel dolayısıyla da bilimsel bilgi ürettiği iddia edilenlerin katıldığı bu oturumun neden ana teması “Alevilere akademik bakış” olarak özetlenen ikinci çalıştaydan ayrı bir toplantı olarak örgütlendiğidir. Akademisyenlerin katılımıyla gerçekleştirilen ikinci çalıştayın Alevilere, ilahiyatçıların katılımıyla gerçekleştirilen üçüncü çalıştayın Aleviliğe odaklandığı anlaşılmaktadır. Nitekim rapor ikinci çalıştayın “Alevi toplumunun tarihsel, kültürel ve inançsal düzeydeki yapılanma arzusunun ortaya çıkardığı sorunlara” odaklandığını vurgulamaktadır. Öte yandan raporda üçüncü çalıştaya katılan ilahiyatçıların “Türkiye’nin sosyo-politik gerçekliği içinde erişilmesi arzulanan toplumsal birlik ve kardeşliğin bugün hangi yollar üzerinden gerçekleştirilebileceği konusundaki projeksiyonlarını” paylaştıkları aktarılmaktadır. Aleviliğin teolojisi ile toplumsal birlik ve kardeşliğin sağlanması arasında ne tür bir ilişki bulunmaktadır? Bir inanç biçimi olarak Aleviliğin taşıdığı özgünlük ve farklılıkların toplumsal birlik ve kardeşliği engellediği mi varsayılmaktadır? Aleviliğin teolojik olarak, bu özgünlük ve farklılıkları elimine edecek biçimde yeniden inşa edilmesi mi hedeflenmektedir?

Raporun genel metodolojik zaafı, Alevilerin kuşkuyla yaklaştığı üçüncü çalıştayın verileri ile ulaşılan sonuçlar arasında bağlantı kurmayı güçleştiriyormuş gibi görünse de Aleviliğin raporun ilerleyen kısımlarındaki tanımlanma biçimi, bu sorularda ifadesini bulan kuşkuyu doğrular niteliktedir. Rapor bize bilimsel niteliği son derece kuşkulu ancak hükümet açısından politik avantajları tartışmasız bir Alevilik tanımı ve Alevi imgesi sunmaktadır. Açılımın mimarlarının bu tanım ve imgeye ulaşmak için herhangi bir müzakereye ihtiyaçları olmadığı kesindir.

II.

'MÜZAKEREYLE (İTİNAYLA) DÜŞMAN YARATILIR'

Raporun "Bağlam ve Konsept" başlığını taşıyan birinci bölümünde, yapılan toplantılarda ne Alevilerin ne de Aleviliğin birer sorun olarak görüldüğü ifade edilmiştir. Ne var ki Aleviliğin ve Alevilerin raporda ele alınış biçimi bu iddiayı yanlışlamakta ve hükümetin Alevilikle ve Alevilerle bir sorunu olduğunu açık etmektedir. "Alevi sorunu" ifadesinin raporda defalarca geçmesi ve ancak bu ifadenin neredeyse raporun hiçbir yerinde Alevilerin hak ve taleplerinin yok sayılmasından kaynaklanan güncel ve yakıcı sorunlarıyla ilişkilendirilmemiş olması da bu açıdan dikkat çekicidir. Rapor sürekli hasıraltı ettiği bu sorunların müzakere edilmesini ve sorunları çözmeye yönelik bir siyasi iradenin harekete geçirilmesini, Alevilerin kendilerini politik açıdan makbul bir biçimde tanımlayabilmeleri koşuluna bağlamakta ve Alevilerin bu konudaki yetersizlik ve becerisizliklerinden yakınmaktadır.

Rapora göre "bugün itibarıyla yeterince kavranamamış olsa da uzun vadede Alevileri en çok rahatsız edecek konuların başında referans ve sabite sorunu" yer almaktadır. Rapor Alevilerin farklılıklarını üzerinde uzlaşmış referanslarla temellendiremediklerini iddia etmekle kalmamakta, bu kusurlarının toplumun geri kalanıyla barış içinde bir arada yaşamının erekleriyle bağdaşmadığı ileri sürülmektedir. Buna göre "birlikte yaşamının en temel koşullarından belki de en başta geleni ilişkilerdeki çifte standartları ve müphemliği gidermek" iken "Aleviliğin tanımlanması etrafında ortaya çıkan belirsizlik bile" henüz giderilememiştir. Aleviliğin tanımı yani ne olduğu konusunda var olduğu söylenen bir belirsizliğin birlikte yaşamının gerektirdiği dürüstlük, açıklık ve karşılıklı anlayışı olanaksız kıldığını iddia etmek, en hafif deyimle Aleviliğin toplumun geri kalan kesimlerinin gözünde şüphe uyandıran ve onları tehdit eden bir yapı olduğunu ilan etmektir. Bu iddia ile Aleviliğin pejoratif anlamıyla bir "sapkınlık" olduğunu bu topraklarda tekrar edip duran ve açıkça hakaret niteliğindeki kalıp yargıları gündelik dil içinde yeniden üreten kadim anlayış arasındaki mesafenin hiç de uzak olmadığı açıktır.

Raporda bir yandan Aleviliğin "Aleviler kendilerini neye nispet ediyorsa o bağlamda ele alınması" gerekliliğinden söz edilirken diğer yandan Alevilerden "gerçek anlamda hangi referans dünyasına nispet ettiklerini açıklığa kavuşturarak" genel kamuoyunu aydınlatmaları beklenmektedir. Türkiye Cumhuriyeti tarihinde hiçbir Sünni, referans dünyasını açıklama ve

temellendirme zorunluluğuyla karşı karşıya bırakılmamıştır. Çünkü Diyanet İşleri Başkanlığı ve nesnel bilginin üreticisi olduklarından en ufak bir şüphe duyulmayan İlahiyat Fakülteleri, Sünni yurttaşlar adına ve çoğu zaman da onlar hilafına bu gerekliliği yerine getirmeye soyunmuştur.

Rapordan anlaşılan, Alevi açılımının mimar ve yürütücülerinin Alevilerin yetersiz kaldığı bu hususta engin bir donanım ve birikim iddiasında olduklarıdır. Öyle ki onlar Alevilerin çoktan koştukları iddia edilen otantik ve geleneksel bir Alevilikten ve “gelenekli Aleviler”den söz etmektedirler. Alevilikle Aleviler arasındaki mesafenin açıldığı tespiti de kaynağını bu otantik Alevilik tasarımından almış görünmektedir.

Benzer tüm topluluklar gibi Aleviler de modernleşme sürecinin beraberinde getirdiği dönüşümden derin bir biçimde etkilenmişlerdir. Kitleleri yerinden çıkartan ve gelenekle olan bağlarını zayıflatan bu dönüşümü hiçbir Alevi inkar etmediği gibi raporda sürekli bir biçimde mahkum edilen Alevi örgütlülüğün çözmeye çalıştığı en önemli sorunlardan biri de gelenekle yaşanan bu kopuştur. Aynı kopuşun Sünnilik ve Sünniler nezdinde deneyimlenmediğini iddia etmek için hiçbir neden bulunmamaktadır. Aynı şekilde, otantik bir Alevilikten söz edebileceğimiz gibi otantik bir Sünnilikten söz etmek de mümkündür. Ancak bu otantikliğin tarih boyunca korunabilecek ve korunması da gereken bir öz olarak tasarlanmasının ne kadar problemliliği olduğunu en önemli kanıtı, Sünniliğin bugünkü yapılanmasıdır.

Tarihin tanıklık ettiği şey bir özün korunması değil, geleneğin sürekli bir biçimde yeniden üretilmesidir. Ne var ki rapor Alevilerin “başta modernleşme olmak üzere mevcut koşullardan kaynaklanan problemlerle baş etme konusunda diğer din ve cemaatlerin kendilerini koruma ve güncelleme yöntemlerine pek az dikkat kesildikleri”ni iddia etmektedir. Bu iddianın Alevilerin modernleşme sürecinden kaynaklanan sıkıntılarının sorumluluğunu bütünüyle Alevilerin sırtına yükleyerek egemen iktidar ve Sünni ortodoksinin sorumluluğunu inkar etmeye dönük olduğu açıktır. Öte yandan Aleviliğin örgütsel ve öğretisel yapısında geleneğin ne olduğunu ve nasıl yaşanması gerektiğini vazeden merkezi otoritelere yer yoktur. Bu nedenle raporun “gelenekli Aleviler” ile diğerleri arasında yaptığı ayrımın Alevilik içinden açıklanabilecek hiçbir dayanağı bulunmamaktadır. Bu da gelenekli Alevilerle kastedilenin daha birinci çalıştayın sonunda üzeri çizilen taleplerin ve bu taleplerin sahibi olan örgütlü Alevilerin dışında kalan kesimler olduğunu düşündürmektedir. Nitekim raporda genel Alevi kitesini manipüle ederek marjinalleştiren politik grupların gelenekli Alevileri baskı altına aldığı iddia

edilmektedir. Gelenekli Aleviler kimlerdir? Hükümet “kayda değer ve iç tutarlılığı sağlam bir Alevilik” beklentisini karşılamak üzere onları mı masaya oturtmuştur?

Rapordan hükümetin sadece kendisi açısından kayda değer bir Alevilik tanımına ulaştığı anlaşılmaktadır. Buna göre Alevilik, “baskın özelliği Hz. Muhammed ve ailesine özellikle de Hz. Ali ve soyuna derin bir sevgi ve saygıyla bağlı olan ve Sünni olmayan Anadolu Müslümanlarının yol, adab ve erkanları”dır. Önümüze konulan tanımın doğruluğu sorununu şimdilik bir kenara bakacak olursak vurgulanması gereken ilk husus, bu ifadenin içeriği itibarıyla bir tanım ya da açıklama olmadığıdır. Bunun nedeni Hz. Ali ve soyuna duyulan derin bağlılığın neden Alevilik adı verilen özgül ve farklı bir yol ve erkanı beraberinde getirdiğinin açıklanmamasıdır. “Alevilik Hz. Ali’yi sevmekse ben de Aleviyim” diyen Başbakan Alevilerle aynı yol ve erkanı mı sürmektedir?

Aleviliği basitçe Hz. Ali sevgisine indirgeyen bu yaklaşım Ali kültürünün Alevilik içindeki yerini tartışmaya yanaşmamakta, Anadolu Aleviliğinde Hz. Ali vurgusunun özgül bir nitelik taşıdığını belirtmekle yetinmektedir. Öte yandan bu vurgunun Aleviliği “sanıldığına aksine” Şii, İsmaili ya da Arap Aleviliği geleneklerine yakınlaştırmadığını iddia etmektedir. Rapor Türkiye cumhuriyeti yurttaşları olan binlerce Arap Aleviyi ve Arap Aleviliğini nereye koymaktadır? Raporda yer alan bu ifade Alevi açılımı girişiminin Arap Alevileri muhatap olarak kabul etmediğinin açık beyanı niteliğindedir. Kaldı ki zaten rapor da bunu açık seçik kabul etmekte ve Bektaşilerle birlikte Arap Alevileri de ‘Aleviler ve Alevilik’ kapsamının dışında tutmaktadır.

Raporda yer alan Alevilik tanımından hareket ettiğimizde Alevi olmanın iki temel göstergesi bulunduğu hükmedilebilir. Bunlar Ehl-i beyte derin bağlılık ve Sünni olmamaktır. Sünni olmayan Anadolu Müslümanlarının tamamı Alevi midir? Ya da Sünni Müslümanların Ehl-i beyte bağlılık gibi genel geçer bir ifadeyi sahiplenmemeleri düşünülemeyeceğinden, Alevilik ve Sünnilik arasında esaslı bir fark bulunmamakta mıdır? Ne var ki rapor Aleviliğin “Sünnilikten ayrı tutulmayı zorunlu kılan bir topluluğun temsili” olarak anlaşılması gerektiğini de vurgulamaktadır. O halde karşımızda bir yandan farklılığa vurgu yaparken diğer yandan farklılığı müphemleştiren bir anlayış durmaktadır. Bu çelişkili anlayışın anlamı açıktır. Buna göre farklılık, muktedirlerin gözünde makul ve makbul ölçülere çekilebildiği sürece meşrudur.

Bu tanımın en önemli özelliklerinden birisi, bir dönemden beri, özellikle Demokratik Alevi Hareketi’ne bir bütün olarak yapılandırılmaya çalışılan “Alevilik İslam-dışıdır” iddiasının sahiplerinin bizzat muktedirler olduğunu açıkça itiraf

ve kabul etmesidir. Buna göre, tanımın ya da tanım olduğu iddia edilen şeyin, tanımladığını iddia ettiği şeye ilişkin ön önemli saptamasının yol, adap ve erkan olduğu, onun dışında sayılan özelliklerin, Ehl-i beyt'e bağlılık gibi, bu adların sıfatları olduğu anlaşılmaktadır. Dikkatimizi sıfattan ada, adlara çevirdiğimizde Aleviliğin tümüyle toplumsal ve ahlaki kategoriler içinde değerlendirildiği görülecektir. Bu kategorilerin tamamlayıcı sıfatları ise dinsel evrenden ödünç alınmaktadır ama bunlar bile (Hz. Ali sevgisi ve bağlılığı, Ehl-i Beyt sevgisi ve bağlılığı) esasta kesinlikle teolojik değildir; tümüyle toplumsal ve hatta psişiktir. Bu hat üzerinden açıkça söylenmeye çalışılan şey, Alevilik adının kesinlikle dinsel bir ada karşılık gelmediği, bu anlamda Alevilerin de kesinlikle kendi özgünlüğüyle dinsel bir pratiği tecrübe eden bir topluluk olmadığıdır. Kendine has bir dinsel vasfı olmayan bir topluluk olarak Aleviler, tümüyle önce İslam'ın dışına itilmekte, arkasından genel Müslümanlık çatısı altına davet edilmektedir.

Bu yaklaşımın arkasındaki anlayış bellidir: İslam'ın kendi iç dinamiklerinin Alevilik gibi bir dinsel algıyı üretmiş olamayacağına ilişkin, ortodoks zihniyet ve din dünyasının saplantılı bir kabulü. Bu kabul üzerinden gidildi mi Alevilik kaçınılmaz olarak, cehaletin, halkın İslam'ı okuma ve Müslümanlığı yaşama biçiminin, Arapça bilmemenin, İslam öncesi dinlerden gelen kalıntıların ve nihayet batıl inançların, yani paganlığın eklektik bir ifadesi olması anlamında, öncelikle İslam dışında konumlandırılmış olmakta; arkasından ortodoksinin makul kabul ettiği tarikat, yol, edep, erkan gibi ve gerçekte tümüyle İslam'ın kendi bağrından türemiş bir dinsel refleksi boğmak üzere, siyaseten örgütlenmiş olduğu düşünülebilecek tasavvufi oluşumların dili içinden yeniden Müslümanlık çatısı altına çekilmektedir. Bu Petrus'un İsa'yı ilk inkarıdır. Arkası gelecektir.

Aleviliğe ilişkin böyle bir tanıma yaslanan raporun Sünniliği tanımlama gereğini duymaması dikkate değerdir. Tanımlama neye ilişkin olursa olsun her durumda sınır çizen ve sınırın içindekileri vurgularken dışarıdakileri de işaret eden bir girişimdir. Aleviliği tanımlamaktan ve içerdekiler ile dışarıdakileri (Arap Aleviliği vurgusunda açığa çıktığı gibi) işaret etmekten çekinmeyen bu zihniyetin Sünniliği belirli bir biçimde tanımlamaktan imtina etmesi doğaldır. Aksi halde her durumda dışarıda kalanlara işaret etmiş olacak bu anlayış, farklı Aleviliklerin var olabileceğini reddettiği gibi farklı Sünniliklerin ya da Sünnilik içinde bir farklılaşmanın varlığının açığa çıkmasına da tahammül edemeyecektir. Sünnilik söz konusu olduğunda olası farklılıklar daha önce de vurgulandığı gibi, genel Müslümanlık gibi müphem bir kategori altında baştan yok sayılmaktadır.

Böyle toptancı ve indirgemeci bir Alevilik tanımına yaslanan raporda

aynı zamanda Aleviliğin senkretik niteliğinden söz edilmesi derin bir çelişkiyi işaret etmektedir. Buna göre Alevilik “eklektik ve senkretik özellikleriyle başta İslam olmak üzere bir çok din, inanç ve felsefeden “ beslenmiştir. Raporla göre, Aleviliğin senkretik özelliğinden kaynaklanan bu yapısal çeşitliliğin ihmal edilmesi Aleviliği tanımlamada sorun yaratmaktadır. Oysa gerçekte bunun tersi geçerli gibi görünmektedir. Alevilerin Aleviliği tanımlama gibi bir sorunları olduğu yolundaki ısrar ve bu sorunu çözme adına yapılan her tanımlama girişimi, Aleviliğin senkretik yapısının ihmal edilmesiyle sonuçlanmaktadır. Raporla yer verilen Alevilik tanımı da bunun açık kanıtı olarak önümüzde durmaktadır.

Farklılıkları nedeniyle eşit yurttaşlar olarak tanınma ve yaşama haklarından yoksun bırakılan bir topluluğun taleplerini etkisizleştirmenin yolu, özgünlüğü ve farklılığı ‘ehlileştirilmiş’ bir Alevilik tanımında bulunmuş görünmektedir. Ancak açılımın mimarları bu hedefe ulaşabilmek için Alevilerin de ehlileştirilmeleri gerektiğinin bilincindedirler. Nitekim raporda “dar kapsamlı örgüt dillerine hapsolmuş bir retoriği geniş çaplı bir müzakere diline eklemleyerek bir şekilde ehlileştirmek” gerekliliği açıkça ifade edilmektedir.

Rapor, ehlileştirilmesi gereken bir Alevi imgesi ortaya koymaktadır. Bu imge çerçevesinde sunulan Alevi bireyin temel özelliği “hep isyan, itiraz ve nefrette karar kılan” iflah olmaz bir muhalifliktir. Raporla göre Alevi bireyin muhalifliği, kendisinin sandığı gibi Aleviliğe içkin olmayıp dışarıdan beslenmektedir. Muhalif niteliğın beslendiği temel kaynak olarak rapor, “Marksist-sosyalist ideolojiyi” işaret etmektedir. Bu ideolojiye yönelen özellikle genç kuşak Aleviler, aslında kendi kendilerini ötekileştirmektedir. O halde rapora göre Aleviler eşit yurttaşlık taleplerine temel oluşturacak bir ötekileştirmeye maruz bırakılmamışlar, yine raporda geçen ifadeye başvuracak olursak “belirli bir dil ve lehçeyle bütünleşmiş bir siyasi görüşün arka bahçesi” olmaya soyunarak kendi kendilerini ötekileştirmişlerdir. Bu noktada sorulması gereken ilk soru, Alevi olmaktan kaynaklanan ciddi bir dışlanma ve ötekileştirilme söz konusu değilse hükümetin neden bir Alevi açılımına gerek duyduğudur. Neyse ki rapor, Alevilerin ayrımcılığa maruz kaldıkları iddiasını doğrulayabilecek “bazı” teamül ve uygulamaların olduğunu teslim etmektedir. Ancak her durumda Alevilerin bu deneyimlerini abartılı bir biçimde ve gerçek dışı boyutlarda kurgulayıp aktardıkları iddia edilmektedir. Bu iddianın kaynağı, yani nasıl bir tartışma ve müzakere sürecine dayalı olarak ileri sürüldüğü bir muamma olmakla birlikte amacı açıktır. Açılımın mimarları Alevilerin eşit yurttaşlık taleplerini ayrıcalık talebi olarak anlamakta ısrarcıdır. Taleplerin sınır

tanımaz bir çeşitlilik gösterdiği iddiası da bunu doğrular niteliktedir.

Rapor Alevi bireyi müzmin ve temelsiz bir muhaliflikle itham ederken iki noktayı ihmal etmektedir. İlk olarak muhalif niteliğin Aleviliğe içkin bir karakter taşıyabilme ihtimalini yok saymaktadır. Bu tarz bir Alevilik ve Alevi tasarımı hükümetin niyet ve arzularıyla uyuşmayacağından bu anlaşılabilir bir tutumdur. Ancak anlaşılması güç olan nokta, Alevilerden siyasal iktidara yönelen süreğen bir muhalefetin en azından Türkiye topraklarında Alevilere yönelik süreğen bir dışlama ve ötekileştirmeyle ilişkili olabileceği ihtimalidir. Açılımın mimarlarının Sosyalizme ve sosyalist hareketlere karşı hissettikleri derin kuşku ve nefret, muhalif niteliği bu hareketlere bağlamak suretiyle bu ihtimalin devre dışı bırakılması için uygun bir araç işlevi görmüş gibidir. Ne var ki Alevilerin dışlanma ve ötekileştirilme deneyimlerini hafife alan ve hatta inkar eden bu anlayış, akademisyenlerden medya mensuplarına kadar çok geniş bir kitleyi seferber eden Alevi açılımı girişiminin böylelikle tüm anlamının ve meşruiyetinin de bizzat kendisi tarafından inkar edildiğinin farkında değildir.

Raporda Türkiye’de Alevilerin sol muhalefetle kurdukları ilişkiye dair bir çözümleme çabasına rastlamak da olanaklı değildir. Belli ki amaç bu ilişkinin nedenlerini anlamak değil, önce bu ilişkiyi, sonra da bu ilişkinin varlığı üzerinden sol ve sosyalist muhalefeti mahkûm etmektir.

Türkiye’de sosyalist hareket ile Aleviler arasında 60’lı yıllarda başlayan yakınlaşma, Aleviler açısından tamamen anlaşılabilir niteliktedir. Sosyalist hareket Alevilere, hızlı kentleşme sürecinde çözülen geleneksel dayanışma ağlarını yeni dayanışma ağlarıyla bütünleştirerek güçlendirme olanağını sunmuştur. Bu yeni ağlar yalnızca Aleviliğin canlı tutulabilmesi için değil, ilerleyen süreçte Alevilere yönelen faşist ve dinci saldırılar karşısında kolektif eyleyebilme becerisini geliştirmek için de elzem olmuştur. Öte yandan bu yakınlaşma, senkretik niteliği dikkate alındığında Alevilik içinden de anlaşılabilir niteliktedir. Ne var ki Aleviliğin senkretik niteliğini teslim eden rapor, bu niteliğin Aleviliğin yalnızca din ve inanç temelli fikirlerle bir yakınlaşma kurmasına izin verdiğini varsaymış, Alevilik gibi senkretizmi de geçerliliği kendinden menkul bir okumaya tabi tutmuştur. Nitekim rapor Alevilerin pozitivist bir müfredatla hesaplaşmazlarken, sekülerizmle sosyalist bir terminoloji üzerinden buluşmalarını anlaşılması olanaksız bir çelişki olarak değerlendirmektedir. Oysa çelişkiyle malul olan, gerçek anlamda pozitivist bir müfredatın da, sosyalist değerlerin de Alevilerle ve Alevilikle buluşmasını yadırgayan ve yargılayan zihniyetin kendisidir. Toplumsal yaşamı kutsal ve seküler, özel ve kamusal, inanç ve pratik gibi karşıtlıklar çerçevesinde algılamak, modernizmle fazlasıyla malul bir zihniyetin alışkanlığıdır.

Raportör Aleviliğin bu ayrımları karşıtlıklara dönüştürmesini engelleyen senkretik yapısının ne anlama geldiğini kavrayamamıştır. Raporun modernlik karşısında eleştirel bir tutum sergilermiş gibi görünürken sık sık Alevilerin modernliğe ve modernizme teslim olduklarını vurgulaması da bu yüzdendir. Buna göre, “şifahi bir geleneğin taşıyıcısı olan Aleviler, modernleşme sürecine sınır tanımayan bir ilgi ve hevesle dahil olmuşlar, geleneksel kabul, inanç ve ritüellerinin pek çoğunu bu hengamede ya kaybetmiş ya da ihmal ve göz ardı etmişlerdir”.

Alevilerin modernleşme sürecine ilgi ve hevesle dâhil olmalarının da yine hem Aleviler hem de Alevilik içinden anlamlandırılması mümkündür. Alevilerin dini ortodoksinin baskısından kurtulma umuduyla modernliğe ve bu bağlamda da laikliğe dört elle sarılmalarında anlaşılabilir bir şey yoktur. Öte yandan Alevilik kendisini, özgürleştirme potansiyeline sahip hiçbir deneyime kapatmaz. Modernleşme sürecinin Aleviler aleyhinde yarattığı sonuçlar onların bu süreci coşkuyla karşılamasının değil, modernlikle gerçek ve eşitlikçi bir bütünleşme olanağından çeşitli biçimlerde yoksun bırakılmalarının sonucudur. Tam da bu nedenle bugün Aleviler eşit yurttaşlık talebiyle meydanlara çıkmış bulunmaktadır. Bu talebi karşılama iddiasıyla başlatılan Alevi açılımının mimarları, sol muhalefetle olduğu gibi modernlik ve laik devletle olan hesaplaşmalarını da Aleviler üzerinden görmekte hiçbir engel tanımamaktadırlar.

Burada niyetli ve çarpıtılmış bir tarih okumasıyla karşı karşıya bulunduğumuza şüphe yoktur. Ne var ki rapor bu tarz bir okumayı da Alevilere atfetmektedir. Buna göre Alevi birey, muhalif niteliğinin Alevilikten kaynaklandığını düşünmek gibi bir yanılsama içindedir. Bu yanılsama ise tarihin yanlış bir biçimde okunmasından kaynaklanmaktadır. Buna göre Aleviler, “kendini neredeyse rutin bir dışlanmışlıkla, mağduriyet ve mahrumiyetle malul sayan, hatta bütün yaşadıklarını bir şekilde kutsallaştıran” bir topluluktur. Bu topluluğun “acıyla anlattığı hikayeler”, sorunların çözümü için ortak bir dil geliştirilmesini engellemektedir. Rapora göre söz konusu hikayeler, yaşanan acı ve sıkıntıların “özensiz bir şekilde hatırlanıp” bir araya getirilmesiyle kurulmaktadır. Bu tarih perspektifi belirli bir metodolojiye dayanmamakla birlikte Markist tarih metodolojisinin etkisi altındadır. Öncelikle, üzerine yüzlerce kitap yazılmış olan Marksist tarih metodolojisinin tarihi mağduriyet ve mazlumluk üzerinden inşa eden bir perspektife sahip olduğu bilgisi hangi kaynağa dayanmaktadır? Tarihi, ezen ve ezilen arasındaki sömürü ilişkisi çerçevesinde anlamlandırmakla tarihi mağduriyet ve mazlumluk üzerinden

okuyan bir tarih perspektifi bir ve aynı şey değildir. Bunları bir ve aynı şey olarak kabul ettiğimiz takdirde markist-sosyalist hareketlerin muhalif karakterini anlamlandırmak nasıl mümkün olacaktır?

Raportörün Marksist tarih metodolojisi konusunda düştüğü açmazı bir kenara bırakacak olursak ve Alevilerin gerçekten sadece mağduriyet ve dışlanmışlık deneyimlerini kaydetmeye ve bu deneyimleri kimliğin bir parçası olarak içselleştirmeye dönük bir tarih perspektifine sahip olduklarını kabul edersek, yanıtlanması güç bir başka soru ortaya çıkmaktadır. Kimliğini tek başına dışlanmışlık ve mağduriyet üzerinden inşa eden ve aynen raporda belirtildiği gibi “Alevi olmayı her türden mahrumiyet ve hak ihlaline maruz kalmanın biricik nedeni” sayan bir özne, nasıl ısrarlı ve kararlı bir biçimde muhalif kalabilmektedir? Raporun “öğrenilmiş çaresizlik” olarak nitelendirdiği bu tutum nasıl muhalif bir özne yaratabilmektedir?

Bunun olanaklı olduğunu, daha açık bir deyişle öğrenilmiş çaresizliğin kararlı bir muhalefeti doğurabileceğini varsaysak bile rapor, Alevilerin muhalifliğinin amacına ve niteliğine ilişkin yanlış bir kavrayışla maluldür. Rapora göre Aleviler Osmanlı’dan beri bilinen gerekçelerle dışlandıklarını iddia etmekte ve inançlarının her zaman korunmaya ve gözetilmeye muhtaç olduğunu ileri sürmektedirler. Öncelikle, korunma ve gözetilme ihtiyacını dile getirmek, muhalefet değildir. Bu olsa olsa raporun Alevilere atfettiği öğrenilmiş çaresizliğe karşılık gelebilir. Öte yandan Aleviler devletten inançlarının korunmasını istememekte, inançlarını koruyabilmelerinin ve yaşatabilmelerinin önündeki engellerin kaldırılmasını talep etmektedirler. Alevilerin inançlarının gözetilmesi ihtiyacına vurgu yaptıkları iddiası ise gerçeğin çarpıtılmasından başka bir şey değildir. Aleviler inançlarının gözetilmesini değil, devletin inançları karşısında kör olmasını ve bu alanı Alevilere bırakarak terk etmesini talep etmektedirler. Ancak açılım iddiasında olan hükümet, gerçek anlamda muhalif bir tutuma karşılık gelen bu talepleri çarpıtmakta ya da en iyi ihtimalle görmezden gelmektedir.

Öte yandan Alevi öznenin muhalif karakteri, belirli bir tarihsel dönemde ve yine belirli talepler etrafında şekillenmiş bir siyasi muhalefete de indirgenemez. Bu muhalefetin kaynağını Alevilerin tarihe ve siyasi iktidara bakışında aramak gerekir. Döngüsel bir tarih kavrayışına sahip olan Alevilik, siyasi iktidarın tarihi bütünüyle hükmü altına almak ve böylece kendisini mutlaklaştırmak isteyen mantığıyla uzlaşmaz niteliktedir. Bu açıdan Aleviliğin yapısal özelliklerinden biri olarak görülebilecek muhalif nitelik, her dönemde farklı tarihsel biçimler kazanmaktadır. Bugün Türkiye’de bu muhalefetin belirli

bir tarihsel biçimiyle karşı karşıya kalanlar, siyasal sorumluluk üstlenmek yerine Aleviliği muhalif karakterinden azade bir biçimde yeniden şekillendirmeye soyunmaktadır.

Öte yandan raporda Alevi özneye atfedilen muhalifliğin temellendirilme biçiminin çok özel bir anlamı bulunmaktadır. Buna göre Alevilerin iflah olmaz muhalif tutumlarının gerisinde dışlanma ve mağduriyet söylemi yatmaktadır. Bu söylem, Kerbela'dan Sivas Katliamı'na kadar uzanan bir olaylar silsilesinin "özensiz" bir biçimde hatırlanmasından kaynaklanmaktadır. Belli ki "özensiz" bir hatırlamayla kastedilen, Alevilerin bu trajik olayları bir arada ve birbirleriyle ilişkilendirerek hatırlamalarıdır. Alevilerin tarih boyunca karşı karşıya kaldıkları zulmü güçlü bir biçimde temsil eden Kerbela olayı Alevilerin tarihsel belleğinde kurucu bir niteliğe sahiptir. Öte yandan Kerbela bu kurucu niteliğini acıyı ve yası kutsallaştırır özensiz ve metotsuz bir tarih yazımından değil, Kerbela'da ifadesini bulan zulmün farklı yer ve biçimlerde sürekli olarak Alevilerin karşısına çıkmasına tanıklık eden tarihsel gerçekliğin kendisinden almaktadır. Raportör elbette bunun farkındadır. Ancak Alevilerin tarihsel belleklerini inşa etme biçimlerine yönelik eleştirinin çok daha incelikli bir hedefi olduğunu vurgulamak gerekir. Buna göre, tarihte yaşanan zulüm ve acılar telafi edilemeyeceğine göre, bu acılardan süregelen bir muhalefet türetmenin anlamı yoktur. Bu zihniyetin görmezden geldiği husus, Alevilerin yaptığı şeyin, Kerbela'nın, Dersim, Maraş, Çorum ya da Sivas'ın yası üzerinden hak ve "merhamet" talep etmek değil, kendilerine yönelik sistematik ve süregelen bir zulme karşı tetikte durmak olduğudur. Aleviler ne hükümetten ne de toplumdaki Sivas'ın yasını tutmasını istemektedir. Tam tersine onlar yasin ve acının olağanlaşması ve mutlaklaşmasına karşı Madımak'ın utanç müzesi olmasını, Cumhuriyet tarihinde yaşadıkları tüm katliamların soruşturulmasını ve aydınlatılmasını talep etmektedirler. Bunu Alevi oldukları için değil, yurttaş oldukları için istemektedirler.

Alevilerin tarihsel belleğini "makul" bir biçimde yeniden inşa etmelerini talep eden zihniyet, iddia ettiğinin aksine kendisi de kendinden önceki iktidarlar gibi onları ulusal güvenlik sorunu çerçevesinde kavramaktadır. Raporda "tarih algısındaki farklılıkların genel toplumun ortak geçmiş vurgusuna gönderme yapan bir şekilde buluşma arzusunu sekteye uğratmakta" olduğu iddia edilmektedir. Belli ki Alevilerin farklı tarih algılarıyla, ulusu var eden ortak tarih kurgusunu parçaladıklarından ya da parçalayabileceklerinden şüphe edilmektedir. Böyle bir Alevi imgesine yaslanan raporun Alevileri radikal tutumlarından vazgeçmedikleri takdirde çok boyutlu bir ulusal güvenlik

sorununun parçası haline gelmekle tehdit etmesi şaşırtıcı olmamakla birlikte “Alevi açılımı” olarak adlandırılan bir süreçten böyle bir imge ve tehdidin çıkması kabul edilemezdir. Aslında Alevilerin kimliklerini bütünüyle mağduriyet ve dışlanmışlık üzerinden inşa ettikleri fikri, Sünni yazarlar tarafından çokça dile getirilmiş ve Alevilere yönelik yaygın bir önyargıyı da temellendirmiş olan bir fikirdir. Alevilerin ve Alevilik üzerine düşünen hemen herkesin aşına olduğu bu fikri en ufak bir şüphe duymadan kabullenenlerin ezberleri bozmak ve önyargıları kırmak iddiasıyla bir Alevi açılımını neden gündeme getirdiklerini anlamak son derece güçtür.

İKİNCİ BÖLÜM

ALEVİLİĞİ ÇÖZÜMLEMEK: ALEVİLİĞİ “ÇÖZMEK”

I.

ÇÖZ DE AL!

Öncelikle bu tuhaf gelebilecek başlığı açmalıyız. Hemen çoğu kişinin, artık aramızda olmayan, büyük halk müziği sanatçılarımızdan Özay Gönlüm’ün büyük bir keyifle söylediği bir türküden haberi vardır: “Çöz’ d’al Musduv’ali, Çöz’ d’al”. Açık haliyle yazılırsa “Çöz de al Mustafa Ali”. Türkü, kocası dışarıdayken kapıyı kilitleyip düğüne giden bir kadının hikayesini anlatır. Kadın düğünde cuşa gelir ve atar kendini meydana, döne döne oynamaya başlar. Bu arada koca eve gelir ki kapı duvar, anahtar yok. Düğüne gittiğini anlar eşinin ve o da düğüne gider. Karısının oynadığını görür ve anahtarları istediğini belli eder, ama kadının oyunu bırakmaya niyeti yoktur. Oysa anahtarlar beline bağlıdır ve oyunu bırakması gerekmektedir; onu çözüp kocasına vermesi için.

Bunun yerine kadın, kocasını da oyun meydanına davet eder ve başlar söylemeye bir yandan dönüp durmaya devam ederken: “Çöz’ d’al Musduv’ ali, Çöz’ d’ al”! İşte Alevi Çalıştayları Nihai Raporu adı verilen bu rapor, Alevilerin sorunlarının çözümü için, tüm anahtarları kendi beline bağlayanların bir yandan ha bire dönüp dururken aynı anda Alevileri kuralları kendilerince belirlenmiş ve Aleviliğe yabancı bir meydana davet etmesi ve bu dönüş sürerken, bele bağlanmış deste deste sorun yumağını yine bizzat Aleviler çözebilirse ancak temel sorunun da çözülebileceğini beyan etmesidir! Dolayısıyla anahtarları beline bağlayan ve oyun meydanına fırlayanların hiç bir “günahı” yoktur; bu meydanda!

Raporun dördüncü ve nihayet soruna ilişkin değerlendirme ve önerileri içermesi beklenen bölümünü oluşturan kısım, sekiz ayrı alt başlığa ayrılmış bulunmaktadır. Gerçekte ilgili kısmın “Diyanet İşleri Başkanlığı”, “Din Eğitimi ve Öğretimi”, “Cemevleri, İnanç Rehberleri ve Yeniden Yapılanma” ve “Madımak Olayı” başlıklarını taşıyan kısımlar dışında, diğer dört alt başlığı (1. “Bazı İşaretler: Genel ve Özel Durumlar”; 2. “Tanınma ve Tanımlanma”; 3. “Ayrımcılık, Kimlik ve Beyan Sorunları”; 4. “Anayasal ve Hukuksal Konular”) herhangi bir öneri içermemekte, mevcut Alevi taleplerinin önünü kesmeye ve Alevilerin taleplerini, daha önceki üç ana bölümde yeterince yapılmadığı hissine kapılmış olmalı ki yeniden yapılandırmaya dönük bir işlev dışında bir anlam taşımamaktadır. İlgili dördüncü bölüm raporun aşağı yukarı yarısını kapsamaktadır. Konu başlıklarına ayrılan sayfa sayılarına bakıldığında da raporun özellikle neyle hesaplaşmak istediğine ilişkin genel bir fikir edinilebilmektedir. Buna göre, alt başlıklar içinden, “Ayrımcılık, Kimlik ve Beyan Sorunları” başlığına toplam sekiz sayfa (93-101), “Anayasal ve Hukuksal Konular” başlığına toplam on dört sayfa (101-115), “Diyanet İşleri Başkanlığı” başlığını taşıyan bölüme toplam on yedi sayfa (115-133), “Din Eğitimi ve Öğretimi” başlığını taşıyan kısma yirmi dokuz sayfa (133-161), “Cemevleri, İnanç Rehberleri ve Yeniden Yapılanma” başlığına on sekiz sayfa (161-179) ve nihayet “Madımak Olayı”na (169-187) toplam sekiz sayfa ayrılmış bulunmaktadır. Buna göre, raporun çözüm önerileri ve değerlendirme bahsinde öncelik sıralaması, yer verilenin aksine, “Din Eğitimi ve Öğretimi”, “Cemevleri, İnanç Rehberleri ve Yeniden Yapılanma” ve “Diyanet İşleri Başkanlığı”nın konumu olarak belirlemektedir. Gerçekten de tüm rapor adeta yalnızca bunlar için yazılmış gibidir ve raporu kaleme alan için Alevilerin sorunları bu üç başlığa neredeyse indirgenmekte ve bu başlıklar altında da hiçbir somut adım atılmaması için gayri ciddi analizler ve bu analizlere bağlı gayri ciddi öneriler

ortaya atılmaktadır.

Şimdi sırasıyla “Değerlendirme ve Öneriler” başlığını taşıyan dördüncü bölümün önce ilk iki alt bölümünü, “Bazı İşaretler: Genel ve Özel Durumlar” başlığı ile “Tanınma ve Tanımlanma” başlığını taşıyan bölümlerini değerlendireceğiz ve ardından, raporun sıralamasına bağlı kalmaksızın, sorun olarak saptanmış başlıklara ilişkin yaklaşımları ve çözüm önerisi olduğu iddia edilen unsurları ele alacağız.

Kökleri Gökte, Dalları Yerde: “Çalıştay” Sorunu Değerlendiriyor

Dördüncü bölümün “Bazı İşaretler: Genel ve Özel Durumlar” başlıklı alt bölümüne bakıldığında, tüm çalıştaylar boyunca Alevilik ve Aleviler hakkındaki yaygın kanaat ve değerlendirmelere ulaşılması başarılı görünmekte ya da bu iddia ileri sürülmektedir. Bu çerçevede amaçlanan şey, “en başta Alevi sorunlarının tespit edilmesi ve çözüm için elverişli sayılabilecek bir makuliyet alanının oluşturulması”dır. Fakat hala raporun kastettiği “Alevi sorunlarının” neye karşılık geldiği belirsizdir. Raportör baştan beri sorunu tanımlama girişiminde olmasına karşın, bir türlü tanımlamayı başaramamış gözükmektedir. “Alevi sorunları” ibaresi “Alevilerin sorunlarına” mı, “Aleviliğin sorunlarına” mı, “Alevilerin ve Aleviliğin sorun oluşuna” mı karşılık gelmektedir? Raporda bunların tümü birden karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla, “Alevi sorunları” nitelemesi, hem Aleviliği ve Alevileri bir sorun olarak kurmaktadır, hem de Aleviliğin ve Alevilerin sorunlarına atıf yapmaktadır. Üstelik bu, biraz ileride de anlaşılacağı gibi, hem devletle, hem genel olarak toplumun bütünüyle, hem de özel olarak Sünnilik ile ve Sünnilerle ilişkisellik içinde bir sorun olarak belirmektedir. Dolayısıyla tek hamlede, çoğul ve birbirinden son derece farklı özelliklerle karakterize olan düzlemlerde beliren bir sorunu çözme iddiasını taşımaktadır rapor.

Ancak, kendileri de bunun farkında olmalı ki daha en başında bir “makuliyet alanı” işaret edilmektedir. Ama belli olmayan şey, oluşturulacak ya da oluşturulduğu iddia edilen “makuliyet alanı”nın makul olup olmadığına kimin, nasıl, hangi ölçüyle karar vereceği ve bu karar verme süreci içinde Alevilerin konumunun ne olduğudur. Örneğin DİB’in kaldırılması talebi “makuliyet alanı” içinde tartışılabilir mi, onun kapsamında yer alır mı? Biraz sonra göreceğiz ki, hayır. Dolayısıyla rapora göre Alevilerin temel taleplerinin hemen hiçbirisi “makuliyet alanı” içinde tartışılabilir durumda değildir. Öyle ki rapor zaten hemen birkaç satır aşağıda Alevilerin “birlikte yaşama şansını

zorlayan taleplerini ortaklaşa tespit etmek” amacını da benimsediğini beyan etmektedir. Bu durumda “makuliyet alan”ı oluşturma girişiminin yolunun birlikte yaşama şansını zorlayan taleplerden öncelikle vazgeçmekten geçtiği açıkça anlaşılmaktadır. Ancak sorun hala aynıdır: Hangi Alevi talepleri birlikte yaşama şansını zorlamaktadır? Örneğin din derslerinin zorunluluğunun ortadan kalkmasını istemek bu taleplerden sayılabilir mi? Rapora göre evet. Çünkü raporda mevcut din derslerinin zorunluluk konumuna ilişkin hiçbir düzenleme öngörülmemektedir; tıpkı DİB’in konumunda olduğu gibi. Ya da cemevlerinin ibadethane sayılması birlikte yaşama şansını zorlamakta mıdır? Rapora göre kesinlikle evet. Hatta bu talep açıkça bölücü bir taleptir. Böylece daha baştan rapor, belirli bir “makuliyet alanı”ı ve birlikte yaşama şansını işaret ederek Alevilerin sorunları ve taleplerine ilişkin dış sınırı da çizmektedir.

Raporun tümü, özellikle ilk üç bölümü gözetildiğinde bu “makuliyet alanı ve birlikte yaşama şansının” diğer dış çizgileri de belirlemektedir. Buna göre, radikal olduğu iddia ve kabul edilen Alevi unsurların yaratabileceği güvenlik sorunları, Aleviliğin Sünni algının öngördüğü referans sistemleri dışında kendini tanımlama ve inşa etme girişimlerinin yaratabileceği teolojik riskler, Alevi diasporasının sağladığı uluslararası destek, Sünnilerin Aleviliğe ilişkin derin refleksleri, Sünni cemaatlerin sonu gelmez talepleri, devletin Aleviliğe ve Sünniliğe biçtiği siyasal roller bu “makuliyet alanını” inşa eden göstergeler olarak rapor boyunca karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla raporun vazettiği “makuliyet alanı”, makul olanı değil, Alevilerin taleplerinin, doğrudan makuliyeti tanımlayana göre inşasını göstermektedir. Zaten böyle de olmak zorundadır çünkü Alevilerin “Sünni halk ve devletle algıladıkları çatışma alanları” mevcuttur.

Rapor, tüm metin boyunca devlet ve Sünnilik özdeşleşmesinden hiçbir rahatsızlık duymadan ilerlediği ölçüde, Alevilerin devletle olan “çatışmalarını” ve devletten beklentilerini de doğrudan Sünni halkla çatışma ve Sünni halktan beklenti olarak okumaktadır. Üstelik rapor boyunca bu Sünni halkın kim olduğuna dair hiçbir işaret de bulunmamaktadır. Örneğin anası-babası gereği Hanefi ya da Şafii olan ama kendini bununla tanımlamayanlar, Sünniliğinin farkında bile olmayanlar, farkında olsalar da umursamayanlar, ömründe Sünni pratiklerle ilgisi olmayanlar, bayramdan bayrama namaza gidenler, Sünni kökenli ama ateistler olanlar bu halkın kapsamında mıdır? Rapor, Türkiye’deki Sünni halkı, tüm metin boyunca homojen bir biçimde takdim ederek Alevilerin çatışma içinde olduğunu iddia ettiği grubu homojenleştirdiği ölçüde, Alevilerin kendisini içsel çeşitliliğine dayanarak ötekileştirmekte, istisna kılmakta ve hatta,

yine biraz ileride göreceğiz ki travmatize etmekte, patolojik vaka olarak sunmaktadır. Oysa çalıştaylar sürecinde Aleviler tarafından hükümete sunulan tüm görüşler ve raporlarda Sünnilerden herhangi bir talepte bulunulmadığı gibi, Sünnilikle ilgili herhangi bir problem de işaret edilmemiştir. Edilmemiştir, çünkü Alevilerin ve Aleviliğin Sünnilik gibi bir problemi yoktur: Sünnilik Sünniliktir ve belirli bir dinselliğin adıdır! Aleviliğin teolojik düzeyde Sünnilik gibi bir problemi de yoktur, çatışma alanı da. Çünkü Sünniliğin teolojik biriciklik iddiasını zan altında bırakan Aleviliktir; Aleviliğin biriciklik iddiası olmadığı için, Sünniliği teolojik bir tehdit olarak ciddiye almaz. Sünnilik siyasal olarak devletle özdeşleştiği ölçüde -ki tarih içinde sahne alışı devletleşme süreçleriyle iç içe geçmiştir- tehdit edici bir rol üstlenir. Dolayısıyla Aleviliğin ve Alevilerin çatışma alanı Sünniler ve Sünnilikle ilgili değildir; devletle ilgilidir! Fakat rapor, baştan beri sorunu ve sorunun taraflarını, muhataplarını işaretlemekte özel bir başarısızlıkla malul olduğu için Alevilerin Sünni halkla bir çatışma alanına sahip olduğunu varsaymaktadır. Üstelik birinci kısımda belirttiğimiz gibi, bir Alevi-Sünni gerginliği olmadığını beyan ettiği halde.

Rapor, çalıştaylar süreciyle birlikte Alevilerin “ilk kez devletin resmi makamları tarafından muhatap alındığı; sorunlarını hem devlet hem toplum nezdinde ortaya koyarak kendilerini, sorunlarını ve taleplerini ifade ettikleri” iddiasıyla, kendini özgün bir sürecin ürünü olarak biricikleştirmek arzusundadır. Ancak devlet ve hükümet ciddiyetiyle ilişkisiz bir tutumla, aynı zamanda bu bir itirafa da karşılık gelmektedir. Aleviler, sorunlarını, bu sorunlar nasıl ele alınmış ve tanımlanmış olurlarsa olsunlar, 12 Eylül 1980 askeri faşist darbesiyle başlayan yeni dönem gözетilirse, en azından 1989’dan beri gündeme getirmektedirler. Kaldı ki 1993’ten beri de Aleviler yoğun olarak örgütlenmeye başlamış, sorunlarını hem devlet, hem toplum nezdinde ortaya koymuşlardır. Buna rağmen, sorunlarını toplum nezdinde ilk kez ortaya koyduklarını ileri sürmek, Alevi hareketinin tarihine ilişkin bir cehaletten kaynaklanmıyorsa, AKP hükümetlerinin ve genel olarak devletin kulaklarının sağırlığını itiraftan başka bir şey değildir. Bu sağırılık ölçeğinde, “ben ancak duyduğumu başlangıç sayarım” demekten ve başlangıç inşasına yönelerek sorunu kendi tarihinden koparma girişiminden başka bir anlam taşımamaktadır bu özgünlük savı. Sorunu ve sorunla ilişkiyi, ancak kendisinin soruna ilgisiyle başlatan bir zihniyet, karanlık odadan çıkmayı reddedip “çıkıp ne yapacağım, aydınlık diye bir şey yok” diyen bir zihniyet kadar güneşi kendi karanlığıyla örtmeye çalışmaktadır. Elbette burada felsefi bir komiklikten öte, siyasal bir duruş ve iddia vardır ve bu iddia da devletin ilk kez bu çalıştaylar süreciyle Alevileri

Aleviler olarak muhatap aldığı iddiasıdır ve ne yazık ki rapordaki bir çok şey gibi bu da gerçek dışıdır.

Devletin kendisine Aleviyim diyenleri Alevi olarak kabul edip muhatap kabul etmediğini bizzat yine rapor belirtmektedir. Buna göre, üzerinde konuştuğumuz bölümde, büyük Alevi topluluktan Bektaşiler hemen ayrılmaktadır! Rapora göre, “Alevi ve Bektaşileri ortak bir payda içinde görmek yaygın bir alışkanlık olsa da her iki grubun gerek türdeşlik gerekse içerik açısından birbirinden farklı özelliklere sahip oldukları tartışılmaz.” Böylece rapor yazarından öğreniyoruz ki Alevi olmayan Bektaşiler de var ve bunlar kapsam dışı. Hatta raportör büyük ve yeni bir sır ifşa ediyormuş gibi Alevilerin “referansları söz konusu olduğunda Sünnilerden çok Bektaşilere yakın bir noktada durduklarını” beyan etmektedir. Böylece rapora göre, Alevilerle Bektaşiler arasında kesin bir uçurum vardır, ama yine de Aleviler Bektaşilere yakın durmaktadırlar. Raporun aklına Bektaşilerin de kendilerini büyük Alevi topluluğunun bir parçası saydığını, bu topluluğun bir bileşeni olduğu gerçeğini ifşa etmek nedense gelmemektedir. Aynı şekilde, bu büyük Alevi topluluk içinden bir büyük kol daha, Arap Alevileri de, kendilerine dışarıdan verilen adla, Nusayrilikle anılarak hemen dışlanmaktadırlar. Bu da yetmezmiş gibi, açıkça Şiiliğin mezheplerinden biri olan ve bu anlamda büyük Alevilik semsiyesi altında zaten hiçbir zaman yer almamış Caferiler ya da On iki İmamcı Şiilik anılarak, bunlar da saf dışı edilivermektedir. Çalıştay sürecine dahil edilmeyen yurt dışı Alevi toplulukları da kattığımızda devletin muhatap aldığı Alevi topluluğun epeyce budanmış olduğu açıktır. Ama bu da raportöre yetmemiş olacak ki raporda Alevi topluluğun iç çeşitliliğinden bahsederek “aynı dil, söylem ve dünya görüşüne sahip olmayan” Alevilerin varlığına atıf yapmış ve örnek olarak da Türkmenleri, Tahtacıları, Abdalları zikretmiştir. Madem ki Aleviler çeşitlilik içindedirler ve hatta ortak dilleri, ortak söylemleri, ortak dünya görüşleri yoktur; o halde nasıl olup da bunların hepsi Alevidir? Bu sorunun raporda hiçbir yanıtı olmadığı gibi, devamla, madem ki ortada böyle bir Alevilik yoktur, o halde devlet ilk kez kiminle muhatap olmuştur sahi?

Bunun olası tek bir yanıtı vardır: Devlet, dilediğini Alevi olarak nitelemiş, dilemediğini dışarıda bırakmış ve kimin Alevi olduğuna kendisi hükmederek muhatap olduğu savıyla çalışmaya çağırmıştır! İşte çalıştayların biricik özgünlüğü budur, ama bunun devletin geleneksel refleksinden farkı nedir, belli değildir. Devlet, zaten şimdiye değin muhatap olacağını kendisi seçmiş, ölçmüş, biçmiş, inşa etmiş ve muhatap almış ya da almamıştır. O halde sahi ilk kez olan nedir? Raporun kendisini dev aynasında görüp iman

etmesinden gayrı!

Raporun bu bölümü bundan sonra, Alevilerin sorunlarıyla tümüyle ilgisiz bir biçimde Alevi toplulukların kendi iç sorunlarına yönelmekte ve Alevilerin devlete ilişkin sorunlarını, hukuksal ve toplumsal sorunlarını tümüyle geri plana atmakta ve Alevilerin iç çeşitliliğini, parçalanma, bölünme olarak okuyarak sorunların biricik müsebbibi olarak bizzat yine Alevilerin kendisini işaret etmektedir.

Buna göre, Aleviler fiili bir bölünmüşlük içindedirler. Alevilerin "temsil, liyakat ve ehliyet konusunda problemleri" vardır. "Tartışma dilleri siyasidir." "Çıkışlarında akademik ve entelektüel bir yeterliğe sahip analizlere ihtiyaç duymamaktadırlar." Ama yine de her nasıl olmuşsa bu halde bile güçlü bir kamuoyu oluşturmayı başarmışlardır! Rapor, bütün bunlarla yetinmez. Aleviler arasındaki sorun kendi inisiyatifleriyle çözümlenecek durumda değildir. "Grupların birbirlerine karşı öz saygıları kalmamıştır. Topluluğun birlik ve beraberliğini sağlamak konusunda devletin önyak olması beklenmektedir."

Rapor, Alevilerin durumunu tespit etmek adına açıkça ve doğrudan hakarete varan ifadeler içermektedir. Yukarıdaki paragrafta Alevi sözcüğünün geçtiği her yere Sünni sözcüğü koyulduğunda ne demek istediğimiz daha rahat anlaşılır. Örneğin Alevilerin çıkışlarının akademik ve entelektüel bir yeterliğe sahip analizlere dayanma ihtiyacı duymadığı iddiası açıkça, tersinden okunduğunda hem siyasal bir mücadeleyi akademik ve entelektüel elitizmle ilişkilendirmekte, hem de akademizmi ve entelektüelizmi kendisi belirleyen bir mağruriyetle Aleviliğe yönelmektedir. Alevilerin birbirlerine karşı öz saygılarının kalmadığı iddiası ve buradan hareketle devleti göreve çağırdukları ise tam anlamıyla gülünçtür. Bugüne değin, Alevi hareketinin, bütün çeşitliliği içinde dile getirdiği talepler bellidir ve bu taleplerin bir tekinde bile Aleviler kendi iç ilişkilerine devleti davet eden bir yaklaşımın sahibi olmamışlardır. Ancak kuşkusuz kimin Alevi olduğuna hükümetin adamları karar verdiği sürece, devleti her tür göreve çağırarak birileri mutlaka bulunacaktır!

Rapor, Alevilere yönelik hıncında hiçbir sınır tanımamakta, Alevilik üstüne çalışan araştırmacıları da öncelikle seküler ve din karşıtı eğilimlerle hareket ettikleri iddiasıyla mahkum ettikten sonra, onlara karşı da saldırıya geçmektedir. Burada ilk elde anlaşılan odur ki ilahiyatçılar ya da imam-hatip kökenli araştırmacılar dışında kalan ya da geleneksel, bildik Sünni reflekslerle Aleviliği araştırmayanların tümü ya seküler ya da aynı anlama gelmek üzere din karşıtı eğilimlere sahiptir. Bu varsayımın kendisi, dini kendisinin tanımladığı haliyle kabul eden, dindarlığı bu tanım üzerinden veri sayan, başka türlü bir

dini algıyı tahayyül bile edemeyen akademik bir cehaletin ve tasavvur yeteneksizliğinin ürünüdür. Bu “had bilmezlik” ölçeğinde, rapora göre, “Alevileri şifahi kültürün birer temsili olarak değerlendiren yaygın bakış açısı da, tanımlama ve tarif etme [raportör bu ikisinin ayrı şeyler olduğunu sanıyor ya da tarif etmeyi betimlemeyle karıştırıyor] söz konusu olduğunda bilimsel ölçütleri zorlamak pahasına “heretik”, “Rafızı”, “mülhid” ve “Kızılbaş” gibi kavramları pejoratif anlamlarıyla kullanmakta, bu çerçevede ortaya çıkan “tahrif” de mevcut gerilimi daha derinleştirmektedir.”

Neresini düzeltilim? Öncelikle anılan niteleme sıfatları eş değer değildir. Yani örneğin Kızılbaş sözü Alevilerin belli bir bölümünün kendisini adlandırmak için kullandığı bir sözcüktür ama özellikle Sünni çoğunluk tarafından ensest anlamında hakaret sözü ile eş anlamlı kılınmıştır. İkincisi, bu sıfatları Alevilere ve Aleviliğe yakıştıranlar hiçbir zaman araştırmacılar olmamıştır. Bizzat Sünni hakim çoğunluk ve onu hakim kılan, o hakimiyeti ören siyasal formasyonun ta kendisi olmuştur. Bu nitelemeler örneğin Sünni ulemanın çeşitli ürünlerinde, yönetsel-dinsel buyruklarda tarihten bugüne bolca ve keyfe keder kullanılmış nitelemelerdir. Bugün bile Kürt sorunu ve özel olarak PKK söz konusu edildiğinde, doğrudan bu sorunu bile Kızılbaşlığın “soysuzluğuna” bağlayan Sünni bir medyatik damar vardır. Dolayısıyla ortada bir tahrifat varsa bundan sorumlu olan araştırmacılar değil, bizzat Sünnilik, kendisinin olmazsa olmaz cüz’ü olarak Sünniliği gören çoğunluk ve bizzat dini kendi tekelinde sayan, ilahiyatı Sünni ilahiyatla özdeş kılanlardır!

Raporun bu bağlamda en önemli özelliklerinden biri bu ve şimdi belirteceğimiz örnekle birlikte daha somut halde beliren, her şeyi ters-yüz etme özelliğidir. Rapor, Sünnilerden, Sünnilikten ve bununla malul siyasal formlardan kaynaklanan her şeyi ya Alevilere ihale etmekte ya da yalnızca bir söyleme indirgeyerek toplumsal, siyasal ve dinsel gerçekliğini, somutluğunu reddetmektedir. Örneğin rapora göre “Aleviliğin İslam’ın içinde mi yoksa dışında mı olduğu konusunda ancak bir “fitne” ya da “fesat” kabilinden okunabilecek bir tartışma, giderek [Aleviler için] gerçekliğin ihmal edilmez bir kıstası olarak öne çıkmaya başlamıştır. Bu provokatif söylem sonuçta Aleviler arasında şaşkıncu bir kırılma noktası yaratmıştır.” Bu çerçevede raportör açıkça Alevilerin İslam’la mesafesini ya da ilişkisini ifade eden bu tartışmayı öncelikle tarihten ve aynı anlama gelmek üzere Sünnilikten, Sünnilerden ve onların domine ettiği siyasallıktan kaçırmakta ve yalnızca Alevilere bağlamaktadır. Oysa Alevilik üstüne küçücük bir araştırma yapan bir lise öğrencisinin bile kolayca erişeceği ilk not, Sünni dinsel evrenin yüzyıllar boyunca Alevileri ve

Aleviliği İslam dışı saydığıdır! Kızılbaşların ve cümle Alevi taifenin kanlarının ve mallarının helalliği de buradan kaynaklanmaktadır. Anlaşılan raporu kaleme alan zihniyet, bir lise öğrencisinin bildiğini bilmemektedir. Hatta öylesine ki Aleviler ve Alevilik, Sünnilik ve onun militanı Sünniler tarafından diğer tek tanrılı dinlerin de dışında, bu dinlere bile layık görülmeleyen bir topluluk ve inanç olarak lanetlenmişlerdir. İslam dairesi içine kabul edilmeleri için önce diğer tek tanrılı dinlerin kapılarında dolaşmaları istenmiştir. Aleviler ise buna 'Devletin dini devlete, benim dinim bana' deyip burun kıvırmaktan başka bir şey yapmamıştır.

Aleviliği kendi dinsel algısını ve bu algının biricikliğini zan altında bıraktığı ölçüde ve sorun yaratmadıkça kenarda, dinin dışında tutan Sünnilik ve bununla koşullu siyasal formlar, günümüzde yaşanan gelişmelere koşut olarak Aleviliğe müdahaleye giriştikçe, birden bire yüzlerce yıllık savlarını terk ederek Alevilerin İslam içi olduğunu keşfedivermişlerdir! Asıl şaşırtıcı olan ve öncelikle analize, açıklamaya ve dahası hesap verilmesine ihtiyaç duyulan şey budur. Yoksa birden bire kendilerini keşfediveren Sünni siyasal reflekslere karşı, kendisinin Sünnilikle özdeş kılınmış bir İslam'la ilişkilendirilmesine tepki duyan Aleviler değil! Alevilerin önemli bir bölümü kendisini, değil Sünniliğin, İslam'ın da, diğer tek tanrılı dinlerin de zaten koşullananı olarak görmez. Alevi, Hıristiyan olsa da gam değildir, Yahudi olsa da, Müslüman olsa da... Bunlar türlü türlü dinlerden gayrı değildir! İman değişmesin yeter. Bu durumda dinlerin politik, yani dünyevi değerini burun kıvırarak önemseyen Alevilik ve Aleviler için, İslam'ın içinde mi dışında mı olduğu tartışması teolojik bir tartışma konusu değil, ancak politik bir tartışma konusudur ve politik olarak anlaşılabilir. Bu bağlamda da politik tarih ihmal edilerek, bu tarih içinde Sünnilik ihmal edilerek böyle bir tartışmayı salt Alevilere "ihale etmeye" girişmek, akademik ve entelektüel bir analize ihtiyaç duyulmadığının en güzel örneklerinden birini oluşturmaktadır.

Rapora göre, "bugün her bir Alevi bu soruya [İslam'ın içinde mi dışında mı olduğu sorusuna] cevap vermeye zorlanmaktadır." Ama raporun yine Alevilere ihale ettiği şey, sanki bu zorlanma ilişkisi Aleviler içinde geçerliymiş gibi sunulmaktadır. Aksine Alevileri buna zorlayan bizzat Sünni evren ve onun silahlı kolu durumundaki hükümet ve hatta bizzat çalıştay sürecinin ta kendisidir. Çünkü doğrudan işbu rapor, Aleviliği otomatik olarak İslam içinde tanımlarmış gibi yapıp sonra da onun nasıl Sünnilikle özdeş bir İslam dairesi içinde yapılandırılabilceğine ilişkin ibret verici bir vesika durumundadır. Çünkü rapora göre zaten Aleviler ve Alevilik İslam dışıdır. Bunun açıklamasını

yukarıda ilk kısımda yapmıştık. Bir örneğini de bu bölümden kolayca verebiliriz.

Aleviliğin ve Aleviliğin iç çeşitliliğinden hareketle ortak hiçbir şeyi olmadığını iddia eden rapor, Bektaşiliği dinsel tarikat, Nusayriliği ve Caferiliği dinsel mezhep örgütlenmesi olarak takdim ederken, bunun dışında kaldığını iddia ettiği Aleviliği ise “genellikle kültürel” yani buradaki vurgusuyla, diğerlerine izafeten yapılan vurguyla, açıkça din dışı saymaktadır! Aleviliği ısrarla ve hala din-dışı sayarken, İslam’ın içi mi dışı mı tartışmasını da aynı ısrarcılıkla Alevilere bağlamanın hangi zihniyetle, ne tür bir vicdan ve dünya görüşüyle ilişkili olduğunu okurun takdirine bırakırız!

Bu dünya görüşü açıkça Aleviliğe kerameti kendinden menkul bir öz, bir “asıl” biçmektedir. Buna göre “Aleviler, bugün kendi inanç ve ritüelleriyle yaşadıkları çelişkileri aşma konusunda asıllara dönmeyi pek az tercih etmektedirler.” Raporu yazan zihniyet, daha biraz önce, Alevilik bir kültür oldukça, dönülecek dini bir asıllar grubunun olmadığını pek güzel belirtmişti. Şimdi bu asıllar nereden çıkmıştır? Asıl diye bir şey tarihin bir yerlerinde değişip dönüşmeden insanları mı beklemektedir? İnsanlar ona dönünce bütün sorunlarını aşacak mıdır? Ritüel sorununun modern bir sorun olduğunu söyleyen raportör modern bir sorunun değişmediği varsayılan arkaik bir asılla nasıl çözüleceğini varsayabilmektedir acaba? Bu nasıl bir akademik yaklaşımdır?

Raporun ilgili paragrafının hemen devamında raportörün temel derdinin Alevilerin asıllarına dönmesi dönmemesi değil, Aleviler içinde tehdit olarak kodladığı okuma biçimlerini tasfiye olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Aleviler ve Alevilik, bir yerlerde hazır ve nazır “asıllarına dönmeyince” “Alevilik, folklorik ve seremonik ham malzeme üzerine inşa edilen [umarız ki raportör folklor ve seremoninin ne anlama geldiğine ilişkin vuzuh bir fikir sahibidir ve yine umalım ki eğer bir malzeme folklorik ve seremonik olarak nitelenebiliyorsa, aynı malzemenin ham olarak nitelenemeyeceğinin de farkındadır ve yine umalım ki seremonik olanın ritüelle bağlantısının da farkındadır] yeni bir tasarımıdır. Dolayısıyla bu yeni inşa topluluğun manevi açıdan tezyinine pek fazla izin vermemekte hatta bu ihtiyaç çok yerde de unutturulmaya çalışılmaktadır.” “Her şeyi bilen adam” olarak raportör bu yeni insanın yeni bir maneviyat anlamına gelebileceğini kesinlikle kabul etmemektedir. Çünkü maneviyat yalnızca onun bildiği biçimde tezahür edebilir! Bu imanla devam eder raportöre göre, “İdeolojik, basmakalıp ve radikal unsurların hegemonyasına fırsat veren bu yönelim, sonuçta Alevileri daha da gergin ve muhalif bir dile muhtaç hale getirmektedir.” Böylece raportör sorunu

çözmüş bulunmaktadır! Alevilerin gergin ve muhalif bir dile muhtaçlığı, [dikkat edelim, muhtaçlığı, yoksa gerçekte böyle bir dilleri tarih içinde şekillenmiş midir, şekillenmemiş midir, bununla ilgilenmez bile raportör] aslında maneviyat eksikliklerinden, maneviyat eksikliklerinin radikal, ideolojik, basmakalıp unsurlarca unutturulmasından kaynaklanmaktadır!

Raporun Alevilik ve Alevilerle ilgili sorunları ters yüz etme konusunda bu bölümde gösterdiği en büyük maharetlerden biri de laiklikle ilgilidir. Buna göre, "Alevi taleplerinin pek çoğunu devletin geleneksel laiklik politikalarıyla birlikte ele almak ve tartışmak gerekir. Fakat Aleviler devletin laikliğini mahrumiyetlerini pekiştiren bir düzenek olarak görmekte ısrarcı değillerdir." Bu cümleye göre, devlet laik olmasaydı, Aleviler bugün yaşadıkları mahrumiyetleri yaşamayabilirdi. Yani her halükarda devletin laikliği Alevilerin uğradığı mahrumiyetin başlıca nedeni olarak gösterilmektedir! İlk cümlede "geleneksel laiklik" diyerek belirli bir tarihsel arka plana atıf yapan raportör, ikinci cümlede bu tarihsel arka planı da bir yana atarak laikliğin Alevilerin mahrumiyetinde başlı başına sorumlu olduğunu iddia etmektedir. Bunun karşısında ise devletin laik olmadığını, laik olması gerektiğini iddia eden Aleviler yer almaktadır. Yani Aleviler raporun tersine laiklikten yana hiçbir yakınmaya sahip değillerdir! Onları mahrumiyetle karşı karşıya bırakan, devletin laik olmayan karakteridir. Kaldı ki belirli bir tarihsel tecrübeyi de içerecek şekilde, özellikle 12 Eylül 1980 askeri faşizminin "geleneksel laiklik" uygulamalarını tasfiye eden girişimleri, devleti, bir bütün olarak eğitim sistemini ve bir bütün olarak neredeyse tüm toplumsal kurumları ve gündelik yaşamı Sünni din algısı doğrultusunda dinselleştiren girişimleriyle Alevilerin yakınmaları had safhasına çıkmıştır! Ama elbette mağduriyetin kaynağını Alevilerden çok, raportör yani hükümet bilecektir ve Alevilerin payına düşen susmak olmalıdır.

Hal böyle olunca rapor, öncelikle Alevilerin laiklikten anlamadığını, "Aleviler için ütöpik bir laiklikten söz etmenin daha yerinde olacağını" iddia ederek, bizzat ütöpik laiklik kategorisiyle, kendisinin ne ütöpiklikten, ne de laiklikten anladığını da açık edivermektedir. Ama ne yaptığının farkındalığı tartışmalı olsa da, ilgili Alevileri sekterlikle suçlamaktan da geri kalmamaktadır. Ütöpik laikliği savunanlar zaten "sekter" Alevilerdir. Rapora göre, bir uydurma kategori olarak "ütöpik laikliğin" ana eksenini "her şeyden önce devletin tam anlamıyla "dinsiz" olmasına yöneliktir." Raportör devletin dinsiz olmasıyla, hiçbir eyleminde dini referans almamasını birbirine karıştırmaktadır. Bazı ülkelerde devletin resmi bir dini vardır ama bunun anlamı, devletin eylemlerinde dini referans almak zorunda olduğu ya da aldığı değildir. Raportör

bundan habersiz gözükmektedir.

Raportör emin olmalıdır ki en az kendisi kadar, her bir Alevi de, devletle din arasındaki ilişkinin gerek tarihsel ve sosyolojik ve gerekse siyasal olarak “ilişkısizlik” biçiminde ele alınamayacağıının, tartışılmayacağıının ve analiz edilemeyeceğinin farkındadır. Mesele bu “ilişkinin” tarihsel ve şimdiki zamana ilişkin biçimleri, bu ilişki içinde tezahür eden hakimiyet formları, bu formların şekillendirdiği sosyolojik ilişkiler meselesidir. Bu bakımdan laiklik özsel bir kategori değil, tarihsel bir kategori ya da tarihsel bir tecrübenin adıdır. Bu haliyle Alevilerin yakınısı, Türkiye’de özellikle 12 Eylül 1980 askeri faşizminin şekillendirdiği haliyle, devletin, tarihsel bir tecrübe olarak var olduğu iddia edilen laik niteliğidir! Yani aslında artık laik demeye bin şahit gerek niteliği; raportörün iddiasının aksine.

Neyse ki “ütopik laikliği” savunan “sekte Aleviler” yalnız değildir. Bazı “ateistler ve hatta bazı Sünni dindarlar da” Aleviler gibi düşünmektedir. Yani “Diyane’tin kaldırılması, din eğitimi ve fetvanın devlet elinden alınması ve artık dinle ilgilenmemesi” ilk elde zaten rapor tarafından sekterlik olarak nitelenmekte ve hatta bunu savunan dindar Sünniler bile sekterlik suçlamasına hazır ve nazır hale getirilmektedir. Dolayısıyla Perşembe’nin gelişi Çarşamba’dan bellidir: Raporun Diyanet, din eğitimi ve fetva makamı olarak devlet meselesine bakışı burada özetlenivermiştir. Bunları talep etmek sekterliktir ve elbette sekterlik birlikte yaşamayı zorlar!

Rapor, Alevilerin bu “ütopik laiklik”le tezahür eden “sekte” vasfının altında yatan nedeni de kendince teşhis etmektedir. Aslında bu sekte söylem (Diyane’tin kaldırılması, vs.) “ve taleplerin genel Alevi kamuoyunda şaşırtıcı düzeyde bir taban bulmasının tahmin edilebilir nedenlerinin başında, topluluğun referans ve aidiyet bağlamında açıkça ve resmen [abç] ihmal edilmiş olması gelmektedir.” Eğer bu yazılanlar doğru bir Türkçe içinde ifade edilmişse, yani raporun Türkçesinde bir sorun yoksa, raportörün sözünü ettiği şey açıkça bir temel kabulü içermektedir: Bir topluluğun referans ve aidiyetleri kesinlikle resmi bir meseledir. Umarız ki rapor yazarı “resmi” sözcüğünü doğru kullanmaktadır. Yani topluluğun referansları ve aidiyetleri meselesi kesinlikle ve açık olarak bir devlet meselesidir! [Resmi sözcüğünü formel, biçimsel anlamında kullanmadığı metnin ilerleyen bölümlerinden anlaşılmaktadır.] Bu zihniyet açıkça Sünniliğin itirafıdır. Kendi referans ve aidiyetlerini İslam dininin bir devlet olarak örgütlenmesi, dolayısıyla “dünyevi koşullara uyarlanmasında” bulan Sünni evren, aynı şeyi kendi dışındaki dinselcilere giydirmeye çalışmakta, başka dinselciliklerden bihaber bir biçimde referans ve aidiyet

oluşumunun mutlak ve zorunlu olarak resmi olduğunu sanmaktadır! Ya da eğer bu geçerli değilse, daha da kötüsü, bu yaklaşım sahipleri açıkça Aleviliğin referans ve aidiyet sistemlerini resmi olarak inşa etmeye hazırlanmaktadır. Her iki ihtimalin de doğru olduğu, raporun çözüm önerilerinde belli olmaktadır.

Rapor Alevilerin hiçbir gerçek sorununa eğilmemekte, herhangi bir çözüm önermemekte, doğrudan Aleviliği yeniden inşaya yönelmektedir! Bu yönelişin arkasında da açıkça belirtilen Sünni dinsel algının biricikleştirilmesi yatmaktadır. Bu algı öylesine bir körlük yaratmaktadır ki belirli militan siyasal çevrelerin dilinde bir mermi gibi iş gören laikçilik suçlaması bile kimi Alevi çevrelere ve topluluklara bizzat raportör tarafından yöneltilmektedir. Hemen satır arasında belirtilebilir ki laikçi suçlamasının hemen peşinden Alevici suçlamasının gelmesi neredeyse kaçınılmazdır. Zaten alttan alta raportör bunu ima etmektedir. Buna göre “yeni kuşaklar arasında Alevi söylemlerinin laikçi aktörler tarafından belirlenmeye çalışılması, özellikle gelenek vurgusu baskın Aleviler arasında rahatsızlık yaratmaktadır.” Görüldüğü gibi iki ayrı Alevi grubu vardır: Gelenek vurgusu baskın olan ve dolayısıyla Alevi sıfatına layık görülen bir kesim ve bir de yeni kuşak olup laikçi vasıflarıyla Alevi sıfatına layık görülmeyen, en fazlasından Alevici sayılabilecek bir başka kesim.

Bu her iki sözcük de (laikçi ve Alevici) laikliği ve Aleviliği tarihsel bir tecrübenin ve tam da sürekli güncellenme başarısı nedeniyle gelenek adını hak eden bir pratiğin ve yaklaşımlar bütünlüğünün adı olarak değil, tersine, tarihten kaçırılmış belli özler ve sabiteler üzerinden tanımlayan yaklaşımların uydurduğu iki terimdir. Eğer bu terimler geçerliyse, bugün çoğu Müslüman için Müslümanca, çoğu Sünni için Sünnici demek de doğru hale gelecektir; dilsel yanlışlıklara değinme gereği bile duymuyoruz. Bu düzeyde militanlaşmış bir dil kullanan raportör için, Alevilerde mevcut olduğu iddia ve iman edilen eksiklikler, zaafı ve yanlışlıklara karşın, kamuoyunda ve uluslararası düzeyde bir desteğin seferberliğinde başarılı olunması elbette şaşırtıcı olacaktır, ama burada bizi ilgilendiren raportörün kişisel şaşkınlığı değil, daha önemli bir meseledir.

Hiç eskimeyen bir mesele: Aleviliği, yine sözüm ona birilerinin kötüye kullanımına uygun, bazı mihrakların kaşıyabileceği bir sorun olarak görme hastalığı, bütün cüssesiyle bu raporda da karşımıza çıkmaktadır. Ama bu kez düşman cephesi daha da genişletilmiştir. Düşman sadece uluslararası aktörler değil, onların işbirlikçi uzantıları olan, özellikle yurtdışındakiler başta olmak üzere Alevilerdir! Rapor aynen şu ifadelerle yer vermektedir: “Alevilerin Türkiye içindeki mevcut koşullarının seyriyle ilgili olarak uluslararası ilginin oldukça

yüksek olduğu bilinmektedir. Bazı ülkelerin dikkatlerden kaçmayan ilgileri devlet katında olduğu kadar genel kamuoyunda da endişeye mahal verecek boyutlardadır. Öte yandan Aleviler arasında da bu ilgi, kullanılmaya müsait bir imkân ve fırsat alanı olarak görülmektedir. Sorunları iç dinamikleri harekete geçirerek çözmek isteyenlerde de dış dinamiklerden yardım umanlarda da ortak olan ana tema kendilerini her zaman mağdur bir şekilde tanımlamaları ve bu koşullarının iyileştirilmesine yönelik ısrarcılıklarıdır. Bu durumu hiçbir şekilde göz ardı etmemek gerekir." Açıkça yazıldığı gibi, örneğin Sünnilerin uluslararası bağlantıları, Sünniliğin Türkiye'deki seyrine ilişkin uluslararası ilginin yoğunluğu, örneğin Fethullah Gülen hareketinin uluslararası etkinliği, vb. hiçbir biçimde "genel kamuoyunda endişeye mahal vermemekte", ama nedense söz konusu olan Aleviler olunca "genel kamuoyu" endişelenmeye hazır ve nazır bir biçimde beklemektedir. Bu bile, bizzat rapor, raportör ve hükümet tarafından Alevilerin hala ve hala, ülkenin bağrına saplanmış ve her an sözüm ona kötü niyetli bir biçimde kanıtılmaya hazır bir hançer gibi görüldüğünün açık itirafıdır. Üstelik öylesine açık ve kapsamlı bir itiraftır ki bu, kendisini "mağdur olarak gören" ve mağduriyete yol açan "koşullarının iyileştirilmesine yönelik ısrarcı" tutum takınanların tümü, yani yine bizzat rapora göre, aslında Alevilerin tümü, bu endişenin biricik kaynağından, üreticisinden başka bir şey değildir!

O halde sivrisineklerle uğraşmak neden? "Alevilik" bataklığını kurutalım; yeter! İşte rapor, dördüncü bölümün ikinci alt başlığında "Tanınma ve Tanımlanma" başlığı altında bu "bataklığa" biraz daha yakından eğilmektedir.

"Hasta Alevilere" Hekim Çalıştay

Raporda dile gelen zihniyete göre, aslında "hiç de homojen olmayan bir topluluğun yaşadığı sıkıntılar üzerinden" "Alevi duyarlılığının" bir karşılık bulması, "tartışmaların teolojik değil siyasal bir düzlemde ele alınmasından kaynaklanmaktadır." Buna göre, rapor bir şaşkınlığı saptamaktadır. Adeta şöyle bir şaşkınlığı: 'Nasıl oluyor da oluyor, homojen olmayan bir topluluğun duyarlılığı kamuoyunda karşılık buluyor, hayret!' Bu saptamayı anlamakta bizler güçlük çekiyoruz. Hem bizler de bu saptamaya şaşırduğumuz için, hem ilgili cümleyi tam olarak "anlayamadığımızdan." Yani raportör, tartışmanın teolojik düzeyde sürmesinden mi yanadır? Tartışma teolojik düzeyde sürse, Alevi duyarlılığının kamuda bir karşılığı olmayacak mıdır? Ayrıca bu kamudaki karşılık istenir bir şey midir, rahatsız olunan bir şey mi? Raporun bütününden

çıkan hava ve zaten Aleviliğin teolojik bir mesele olarak değil, özel kültürel bir mesele olarak kavranışından anlaşılana o ki, istense de istenmese de, teolojiden yoksun bir Aleviliğin teolojik bir tartışma yürütme kapasitesi olmamak gerekir. Yani raportörün mantığı gereği Alevilik ve Aleviler siyasal olana mahkumdur. Bu durumda yapılması gereken belki de teolojiden yoksun bu kültürel olguya teoloji enjekte etmektir! Elbette burada raporun tümünde siyasetin “tu kaka” bir şey olduğuna ilişkin imanlı bir yaklaşımın olduğu bir kez daha hatırlatılmalı, kendisi siyasal olan bir metnin siyaseti inkar da sınır tanımadığı ayrıca bir kez daha not edilmelidir.

Metin yazarı, devamında tartışmanın siyasal düzlemde sürmesinin sağlıksızlığını açıkça beyan etmektedir. Buna göre “tartışma ancak tarafların birbirlerine kulak verebildikleri şartlarda bir anlam ve değer kazanabilir.” Ama metin yazarının unuttuğu bir şey vardır: Tartışmanın siyasal mahiyeti tarafların birbirini anlamasına niçin engeldir ki? Hele de taraflardan biri devletse? Belli ki raportör için burada taraflardan biri devlet olmayıp doğrudan Sünnilerdir! Oysa başından beri Alevilerin devletle ilişkilerinde beliren ve toplum içindeki konumlarını işaretleyen sorunlarda öncelikli muhatap ve üstüne öncelikle yük düşen taraf devlettir! Sünni halk değil. Öyleyse raportör neden ısrarla Alevilerle Sünnileri karşı karşıya getirmeye çalışmaktadır? Bu çalıştaylar süreci Alevilerle Sünnileri, 12 Eylül askeri faşist darbesinin bir cezaevi klasiği olan “karıştır-barıştır” süreci midir? Elbette hayır, mesele olabildiğince Aleviliği Sünni bir eksen üstünde, olmadı Sünniliği veri sayan, ölçütlerini Sünniliğe göre belirleyen bir düzlemde sabitlemektir. Ancak bu halde devlet Aleviliği muhatap kabul edecek ya da bataklığı kurutmaya girişmiş olacaktır.

Anlaşılacağı gibi, tartışmalar en sonunda dönüp dolaşılıp Aleviliğin ne olduğunu sorusuna kilitlenmektedir ve metin yazarı da nihayet buraya gelmiştir. Aleviliğin “gerçekte ne olup ne olmadığını” Alevilerin devletle ilişkilerinde ve toplumsal boyutta uğradıkları negatif ayrımcılık uygulamalarıyla, maruz kaldıkları nefret suçlarıyla hiçbir ilgisi olmamasına karşın raportör sorunu özellikle buraya kilitlemektedir. Burada raportör açıkça tercihini beyan etmektedir. Buna göre “Aleviliği genel İslam muhayyilesinden uzaklaştırma yönündeki arayışlarla, onu Sünnilikle benzeştirme çabalarını aynı kategoride ele almak açıkça sorunludur. Çünkü Aleviliği genel İslam tasavvurunun dışına çekme azminde, doğrudan doğruya yeni bir eksen arayışı söz konusudur.” Bu durumda metin yazarının söylediği şudur: Aleviliği İslam dışına çekme azmi, yeni bir eksen arayışıdır ama Sünniliğe çekme azmi yeni bir eksen arayışı değildir! Oysa raportörün bilmesini umarız ki Sünnilik kendine

has bir dini yönsemenin genel adıdır. Aynı şekilde, Alevilik de, en az Sünnilik kadar doğal, meşru, en az onun kadar teolojik, en az onun kadar kültürel bir başka dini yönsemenin adıdır. Birbirinden kökten farklı iki ayrı dini yönsemeyi birbirine benzeştirmeye çalışmak açıkça eksen kaymasıdır ve hele de İslam üst başlığını özel olarak dünyevi-politik bir kategori olarak değerlendirmeyen Alevilik bakımından, eksen Sünniliğe doğru kaydırmak daha da vahim bir omurga kırılmasına tekabül eder. Bu bakımdan resmi bir misyonla hazırlandığı iddia edilen bir raporun Sünniliğin savunusuna soyunması açıkça manidardır.

Aleviliği, çeşitliliğinden ve homojen olmayan yapısından hareketle, bir muğlaklık olarak okumakta ısrarlı olan rapor, bu belirsizlik mıntıkasında devletin rolünün de ihmale gelmeyeceğini saptamaktadır. Ancak “devletin rolü hiçbir şekilde göz ardı edilemez” diyen raporun bu muğlaklığın giderilmesi için devlete nasıl bir rol biçtiği ve ne beklediği, ilgili paragrafta muğlak olarak kalsa da, metnin tümünde açıkça bir tanımlama arzusu ve tanımın devlet tarafından güvence altına alınması talebi görülmektedir ki raporun ön bölümlerinde, daha önce değindiğimiz gibi, açık seçik bir tanım zaten yapılmıştır. Ancak burada muğlaklıkla damgalanan Aleviliğin bizzat kendine has özelliklerinden birinin, tam da bu çeşitlilikte ifadesini bulan, kesinlikleri reddeden kavrayıcı ve kuşatıcı dil ve dininin olabileceği nedense ihtimal dahilinde bile ele alınmamaktadır. Bunun yerine muğlaklığın giderilmesi için adeta devlete çağrı çıkarılmaktadır.

Şöyle ki rapora göre “devletin herhangi bir inanç alanının sınırlarını belirleme ya da içeriğine istediği şekilde müdahale etme hakkına sahip olduğundan asla söz edilemez. Ancak devlet, vatandaşlarının mensup olduğu inanç ve ritüeller hakkında net bir şekilde bilgi edinme hakkına sahiptir.” Bu sözlerle siyaset bilimi içinde ilginç bir tartışmanın da kapıları açılır: Yurttaşlarının mensubiyetlerini bilmek devletin görevi midir, hakkı mı? Eninde sonunda silahlı bir örgütlenme olarak ifade edilebilecek devletin haklarından söz etmek ne ölçüde manidardır? Konuşma yapmak üzere bir polis ordusuyla bir salona gelen, polis ordusuyla birlikte konuşmaya kalkan, itiraz eden polis ordusunun yaka paça götüreceği bilinen birinin kendisinin de konuşma hakkı olduğundan söz etmesi ne kadar manidardır? Bir başka örnek: Kamusal yaptırım gücünü elinde tutan, kamu güvenliğiyle ilgili işlere bakan bir kamu görevlisinin, kamu görevlilerini protesto eylemi yapılırken bütün vasıflarını bir kenara koyup protestoculara karşı protesto eylemi yapması, hali hazırda o makamda otururken, haklar kuramı içinde ne kadar anlamlıdır?

Bütün bu incelikli tartışmalar bir yana; devlet Alevilerin inançlarını ve ritüellerini bugüne değin öğrenememiş midir ki şimdi, çalıştay süreciyle

devletin bunu bilme hakkı olduğu hatırlanmıştır? Öğrenememişse, devlet olma vasfında bir problem mi vardır da bu problem ilk kez şimdi teşhis edilmektedir? Yoksa aslında hiçbir problem yok da devletin inançları bilme hakkı aslında, muhatabını, yani burada Alevileri belirli bir inanç ve ritüel demetini kabule zorlama hakkı mıdır? Kaldı ki devletin hakları olduğu kabulü altında bile, herhangi bir devlet, anayasasında inançların açıklanmaya zorlanamayacağını beyan etmişse “açıkla, bilmek hakkım” deme hakkına sahip olabilir mi? Raportör Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın temel esaslarından ne ölçüde haberdardır acaba?

Rapor yazarı bir yandan sözüm ona bir inanç grubunun kendi eksenini, sınırlarını, güzergahını serbestçe belirleme hakkı olduğunu iddia ederken, aynı anda eksen kaymalarından, muğlaklıklardan nasıl olur da şikayet etme hakkını ve bu çerçevede devleti göreve çağırma hakkını kendisinde bulur? Bu tutum bizler için anlaşılabilir olduğu kadar, kabul edilemez bir nitelik de taşımaktadır.

Raportör bütün bu ve benzeri soruların farkında değilmiş gibi “devlet anlamaya ve tanımaya çalıştıkça, Aleviler de bu çabayı kendileri açısından bir kontrol ve baskı aracı olarak görmekte ısrarlı olmuşlardır” saptamasını yapmaktadır. Evet, gerçekten öyledir, ama Aleviler öyle dediği için değil. Devlet zaten bir şeyi anlamaya ve tanımaya, ilk elde onu kontrol edebilmek üzere girer. Eğer, ilgili şey, burada Alevilik, o devletin varlığı, şu ya da bu vasfı için şöyle ya da böyle bir “şey” niteliği taşımıyorsa, niçin devletin ilgi alanına girsin ki? Hele de kendisini biricik egemen varlık olarak kuran bir ulus devlet nasıl olur da kendisinin daimi egemenlik iddiasına hanel getirecek bir dinsel anlayışa sahip bir kesimi kontrol altında tutmak istemez? Bu, siyaset biliminin genel geçer saptamalarından biridir; metin yazarı bilsin bilmesin. Dolayısıyla söz konusu iddianın Alevilerin paranoyasıyla bir ilgisi yoktur. Devletin kendisini biricik egemen varlık olarak kurmasıyla bir ilgisi vardır. Ancak raportöre göre, “aslında bu tavr [Alevilerin tavrı] eskimiş bir temsil ve tavrın devamıdır. Geçmişte bu ilişkiselliğin hep aynı şekilde işlemedi, Alevilerin iyice gizlenmelerine ve bu psikoloji içinde yaşamalarına neden olmuştur.” Görüldüğu gibi, raportöre göre, sorun, devletin devlet olma vasfından kaynaklanmamakta, Alevilerin psikolojik hallerinden kaynaklanmaktadır. Yani aslında sorunun somut hiçbir karşılığı yoktur! Alevilerin psikolojisi, eskiden kalma psikolojileri, artık siyasal temelini yitirdiği için, patolojiye dönuşmüş psikolojileri hariç! Bu yaklaşım ancak devlet içinde kendini artık tümüyle hükümlen gören ve dolayısıyla devletle mesafesini yitirmiş, devleti kültleştiren bir yaklaşımın ürünü olabilir. Ve asıl patoloji burada, Alevilerde değil, iktidarla bütünleşmiş, etle

tırnak gibi kaynaşmış muktedirde aranmalıdır!

Ama bununla zaman kaybetmek yerine devlete çıkarılan çağrının anlamıyla ilgilenebiliriz ki ilgili bölümde bu açıkça karşımıza çıkmaktadır. Buna göre, sözüm ona çalıştay sürecinde, daha önce zikredilen bir tanım üzerinde mutabakat sağlanmıştır. Çalıştaylara kimlerin katıldığı, katılmadığı meselesi ve bunun analizi ilerleyen bölümlerde zaten yer alacaktır; bunu şimdilik bir yana bırakırsak, devlet, doğrudan bu sözde mutabık kalınan tanımın garantörü olarak devreye sokulmaktadır.

Öncelikle, söz hiç devlete gelmeyecekmiş gibi bir tutumla, “her bir Alevinin rahatlıkla kabul edebileceği bir şekilde Aleviliğin tarihsel, teolojik ve kültürel düzeyde yeni bir ufuk kazanabilmesi için [görüldüğü gibi burada da açık bir itiraf söz konusudur: Raporun sorun olarak algıladığı ve yöneldiği şey, Alevilerin sorunları değil, bir sorun olarak Aleviliğin sorunlarıdır] her şeyden önce gündelik, popülist ve politik yaklaşımlardan olabildiğince uzak durmak gerekir.” Peki ama popülist ve politik, gündelik olana kim karar verecektir? Yanıt raporda bulunmaktadır: “Bu da başta Alevi inanç önderleri olmak üzere bilim insanlarına ve objektif araştırmacılara her aşamada başvurmayı zorunlu kılmaktadır.” Kimdir bu objektif araştırmacılar ve bilim insanları? Sosyal bilimlerde objektifliğin ne anlama geldiğini sorgulama gereği bile duymaksızın soruyoruz, kimdir bu objektif araştırmacılar; bir şeyin popülist, politik ve gündelik olmadığını anlamak için başvuracağımız bu merciler nasıl olmuş da politik, popüler ve gündelik olandan azade olabilmişlerdir?

Önce “kimdir bunlar?” sorusunun yanıtına bakalım. Raportör daha önce, sekülerlikle ve hatta din karşıtlığıyla önemli bir kesim araştırmacıyı zaten saf dışı etmişti. Bunlara, sekte araştırmacılar da eklendiğinde ve nihayet, raporun en başından beri düşman ilan edilen radikal yaklaşımlar da dışlandığında; objektif araştırmacıların Sünni teologlardan başkası olmadığı neredeyse kendiliğinden anlaşılacaktır. Böylece tarihinin başlangıcından bugününe boğazına kadar politikaya batmış Sünni teolog politik olmayanın, başlangıcından beri dini gündelik gereksinimlere göre şekillendirme misyonuna batmış teolog gündelik olmayanın, başlangıcından beri dini, kalabalığın isterlerine göre şekillendirmiş teolog popüler olmayanın güvencesi ve dahası Alevilerin karşısına, Alevilerin öğretmeni olarak çıkarılmaktadır! Sahi, bir de Alevi inanç önderleri vardı, öyle ya... Kimin Alevi olduğuna karar veren siyasal irade olduktan gayrı, nasılsa kimin Alevi inanç önderi olacağına da o karar verecektir. Dolayısıyla ne gam! Zaten biraz ileride öneriler kısmında doğrudan bu da Alevilerin karşısına çıkarılmaktadır.

Devamla söz nihayet devletin garantörlüğüne getirilip bırakılmaktadır: “O halde, Alevi temsil grupları, her şeyden önce “Hak-Muhammed-Ali” çerçevesi içinde birer inanç ve erkan geleneği olarak tanımlanan Aleviliği net bir şekilde ortaya koymaya gayret etmeli ve bu bağlamda karşılaşılabilecek sorunların giderilmesi için de devlet kendilerine sağlam bir güvence sunmalıdır.” Bu güvence ne olabilir? Raporu göre “inancın [aslında yukarıdaki gibi tanımlanmış bir inancın demek istiyor] güvence altına alınması her şeyden önce o inanca ilişkin materyallerin güvenli bir şekilde ortaya çıkarılmasını ve hayatiyetini sürdürecektir ölçüde de kurumsallaşmasını gerektirmektedir.” Bu, raporun söylediğidir. Söylemediğine geçmeden önce, söylediğine dikkat edildiğinde, açıkça devletin Aleviliği belirli bir tanım doğrultusunda kurumsallaştırmak üzere göreve çağrıldığı bellidir. Zaten baştan beri hedeflenen de budur: Devletin Aleviliği yeniden ve belirli bir tanım doğrultusunda yapılandırması. İnanca ilişkin materyallerin ortaya çıkarılması, saklanması meselesi zaten akademik araştırmaların, kuruluşların işidir ve bu, niteliği tartışma konusu olsa da çeşitli kurumlar ve oluşumlar tarafından yapılmaktadır. Burada mesele, devletin aynı zamanda bu materyallerin ve araştırmaların disipline edilmesinde de göreve çağrılmasındadır. Yani, bu sözüm ona mutabık kalınan tanım dışında kaldığı kabul edilen, (ölçü elbet muktedirler tarafından konacaktır) her bir çalışma, bundan sonra bizzat devlet eliyle engellenecek, durdurulacak ve olmadı “gereği yapılacaktır.” Bu, raporun alenen söylediği şeydir. Alenen söylemediğine gelince: Rapor Alevilere bir görev yüklemektedir. Zikredilen tanım çerçevesinde, “oturun ve Aleviliği o biçimiyle ortaya koyun!” Devlete de bir görev yüklemektedir: “Alevileri bu çabalarında engelleyen, eksen kaymalarına neden olabilecek girişimleri, aktörleri durdur! Bu tanım üzerinden Aleviliği ifşa ve inşa edenleri koru, kolla ve onları zan altında bırakabilecek her tür Alevilik yaklaşımını izale et!”

Böylece bataklık kurutulacaktır. Çünkü sorun hep Alevilerdedir. Görüldüğü gibi, buraya kadar olan kısımda, hiçbir saptamada devlete, genel olarak siyasal topluma ilişkin hiçbir soruna yer verilmemiştir. Sorun hep Alevilerin kendilerinden kaynaklanmaktadır. Ama bu tavır asıl devamında, üçüncü alt bölümde, “Ayrımcılık, Kimlik ve Beyan Sorunları” başlığı altında şahikasına erişmektedir. Öyle ki aslında ‘Aleviler ne ayrımcılığa uğruyorlar, ne beyan sorunları var; esas olan Alevilerin hastalıklı ruh halleridir. Her şey Alevilerin ‘putunu kendi yapar, kendi tapar’ misali inşa edip tapındığı bir söylemden ibarettir!’ Şimdi bunu görelim.

Hayattan Söyleme Sorun Kaçırma

Alevilerin gerek siyasal, gerek toplumsal düzlemde karşı karşıya kaldığı negatif ayrımcı pratikler ve buna ilişkin yakınma konuları, rapor tarafından hayali, gerçek dışı, en nihayetinde sözden ya da sanıdan ibaret konular haline getirilmek için özel bir çaba sarf edilmekte, sorunların somut gerçekliği itinayla reddedilmektedir. Bunu biraz açabilmek için rapordan kimi saptamaları alt alta, yorumsuz bir biçimde anmak anlamlı bir başlangıç olacaktır.

“Aleviler kimliklerini açığa vurup beyan etme noktasında ciddi engellemelere maruz kaldıklarından emindirler. (...) Devlet ve toplum katında karşılaştıkları sorunları, maruz kaldıkları ayrımcılığın birer ifadesi olarak gören Aleviler... (...) Devletin bilinen laiklik uygulamalarının Alevilere çok az imkan sağladığının dile getirildiği bu iddialarda, sözgelimi Sünni yurttaşlara her zaman daha fazla “iltimas geçildiği” ifade edilmektedir. Alevilerin Sünni vatandaşların yaşadıkları sahip olduklarını düşündükleri “imtiyazlar” hakkındaki değerlendirmelerinin de her zaman ispatlanabilir verilere dayandığını söylemek güçtür. Bu tür algıların zaman zaman birer hayali kurgu olarak üretilebileceğine de dikkat etmek gerekir. (...) Yaygın Alevi perspektifinde Türkiye’de devletin başından beri Sünni eksenli bir yapılanma içinde olduğuna inanılmakta... (...) Aleviler arasında yer yer bir ezbere dönüşme eğilimi gösteren “ayrımcılığa maruz kalma” iddialarının derinlemesine incelenmesi... (...) Toplumda yer yer “mahalle baskısı” ve “dışlanma,” “ayrımcılık” gibi iddiaları haklı kılan kimi deneyimlerin özellikle Aleviler arasında birer sürpriz olmaktan çıktığı sıklıkla vurgulansa da... (...) Toplumda Aleviler, kendilerine yönelik sistematik bir dışlamanın varlığına ve bu eylemliliğin her fırsatta güncellendiğine inanmaktadırlar. Bu kanaatin ne derece doğru olduğu ayrıca tartışılmalıdır; ancak Aleviler kanaatlerini kesin bir inanca dönüştürmüş durumdadırlar. (...) Özellikle yönetim birimlerinde Aleviliği ile bilinen herhangi bir bürokrata görev verilmediği iddiası, okullardaki eğitim müfredatında Aleviliğin göz ardı edilmesi ya da geçiştirilmesi gibi suçlamalar...”

Azıcık sabırla alıntının ve aslında raporun varmak istediği ya da zurnanın zırt dediği yere geliyoruz.

“Karşılaştıkları sorunların devlet düzeneği tarafından haksız bir şekilde kurumsallaştırıldığına işaret edilmekte ve kendi aralarındaki iletişim dili de bu “inançlar” üzerinden kurulmaktadır. (...) Alevilerin devlet ve topluma ilişkin değerlendirmelerinde de söz konusu yapılanmanın gerçekçi bir analizinin sürekli olarak ihmal edildiği dikkatlerden kaçmamaktadır.”

Ve nihayet sonuç:

“Aleviler bugün kendi kimliklerini mağduriyetle özdeşleştirilmiş bir dil üzerinden kurmaktadır. Bu dilin toplumsal ilişkilerdeki yakınlaşma arzusunu körelten yanlarına dikkat etmek gerekir. [Yani yine Aleviler kabahatli!] Alevilerin hem devlet hem de toplumla derinleşen sorunlarının altında karşılıklı güven sorunu yer almaktadır.” (Alıntılardaki bütün italik vurgular tarafımızdan yapılmıştır.)

Buradan çıkan sonuçları toparlayalım:

Aleviler bugün kendi kimliklerini sürekli olarak mağdur olduklarına dair bir dil ve bu dilin inşa ettiği bir inanç temelinde kurmuşlar ve kurmaktadır.

Bu dil ve inanç kimliklerinin vazgeçilmez parçası olduğu için, bu parçayı beslemek adına sürekli olarak negatif ayrımcılığa uğradıklarını iddia etmekte, savunmakta ya da buna iman etmektedirler.

Bu nedenle aslında Aleviler sözde ayrımcılık ürettiğini iddia ettikleri yapıların gerçekçi bir analizini de ihmal etmektedirler.

Bu bakımdan öncelikle Alevilerin kendilerini niye hep mağdur olarak kurduğunu analiz etmek ve anlamak gereklidir.

Bu anlaşıldıktan sonradır ki karşılıklı güven sorunu aşılır.

Demek ki sorun somut bir varoluşa karşılık gelmemekte, yalnızca güven eksikliğiyle anlaşılabilir ve aynı biçimde bu eksiklik tamamlandıkça çözülebilir durumdadır.

Görüldüğü gibi, bu yaklaşıma göre, somut hiçbir sorun yoktur! Somut bir ayrımcılıktan söz etmek olanaksızdır. Yalnızca Alevilerin somut olduğuna iman ettiği kimi iddialar vardır, hepsi o. Öyleyse çözülmesi gereken sorun da negatif ayrımcılık uygulamalarıyla ilgili olmaktan çok, öncelikle ve özellikle Alevilerin bu özellikleriyle, mağduriyet saplantılarıyla ilgili olmalıdır. Yani ortada ‘hasta bir topluluk olarak Aleviler ve tedavi etmeye soyunmuş siyasal bir irade’ vardır ki bu en hafif tabiriyle, raporun başından beri yinelenip duran “merhamet” çorbasına vicdanını ekmek yapmış bir aklın ürünü olabilir. Ancak bu akıl, nihai raporun yazarına has olmadığı gibi, bu anlamda özgün de değildir ve üstelik bu yaklaşımın çalıştaylar süreciyle en ufak bir ilgisi de bulunmamaktadır. Raporun çoğu bölümünde olduğu gibi, burada da çalıştayla uzak ara ilgisiz bir sonuç, raportör tarafından çalıştay tarafından üretilmiş bir

sonuç gibi takdim edilmekle yetinilmektedir. Zaten eğer bu yaklaşım çalıştay içinden üremişse, ortada çok daha vahim bir tablo var demektir ki kimse ona çalıştay deme hakkına sahip olamaz. Bu yaklaşım hayli zamandır kendini akademik nitelikli olarak takdim ederek AKP hükümetlerinin açık yandaşlığı misyonuyla kendini donatmış militan bir eğilimin en has, en vazgeçilmez bileşenidir.

Yukarıdaki benzetme ve eleştirinin fazlasıyla ağır olduğu ileri sürülebilir, ama öyle bir ülke düşünelim ki bu ülkenin cumhurbaşkanı "Alevi rektör bile atadım" diyebilirken, ülkenin başbakanı "beni belli bir mezhep mensubu hakimler mahkum etti" iddiasını ileri sürebilmekte, aynı ülkenin ana muhalefet partisi liderinin Alevi kökleri, daha geride Ermeni olduğu iddia edilen kökleriyle birleştirilerek sürekli alay ve aşağılama konusu olarak işlenmekte, aynı siyasal sistemin bir parçası olan muhalefet partisinin lideri, ülkenin iktidar partisinin bir referandum sürecinde kendi partisinin yandaşlarına, "bize destek verin, bakın yargıdan Alevileri temizliyoruz" diye destek istediğini ifşa etmekte, aynı ülkenin başkentinin büyükşehir belediye başkanı birisi için "Alevi olduğunu bile bile nikahını kıydım" deme fütursuzluğunu rahatlıkla gösterebilmektedir. İşte bu ülke Türkiye'dir ve işte bu ülkede yaşayan Alevilerin negatif ayrımcılığa uğradıkları gerçeğinin, yapılan bütün akademik çalışmalara, saha araştırmalarına karşın, bir somutluğa karşılık gelmediği ileri sürülebilmekte, bu gerçek yalnızca zanna indirgenebilmektedir! Aynı ülkede mülki idare içinde tüm Aleviler tasfiye edilmiş, emniyet teşkilatı tümüyle belli bir mezhebin belli bir örgütlenme tarzına tahsis edilmiş, neredeyse tüm kamu istihdam sınavlarında Alevi kökler, hatta doğum yeri bile işe alınmakta engel olarak görülmüş, Alevilerin kendi dinsel, teolojik özellikleri sürekli aşağılanmış, Alevi oldukları için işçiler işten çıkarılmış, öyle bir ülke ki tüm kamu yemekhaneleri Sünnilerin Ramazan oruç ayında tadilata girmiş, tüm kamu kurumları mescitlerle donatılmış, ülkenin eğitim sistemi, zorunlu din dersleri bir yana, neredeyse tümüyle dinselleştirilmiş, belirli bir dini grubun giyinme, davranma ve genel olarak gündelik hayatla ilişki kurma biçimi biricik İslami, dini biçim olarak tüm ülkeye dayatılmış, ülkede neredeyse içki satmak başlı başına bir problem olmuş, içki tüm kamusal alanlardan dini gerekçelerle kovulmuş, daha saymaya gerek var mı? İşte bu ülkede Alevilerin ayrımcılığa uğradığı iddiası, sadece "iddiadan" ibarettir ve 'hastalıklı Alevi zihniyetinin bir zannından' ibarettir! Öyleyse onları tedavi edelim! Onları tedavi edelim ki aslında toplumun diğer kesimleriyle, (aslında belirli bir Sünnilik biçimi kastediliyor) sorunlarının ortak olduğunu fark edebilsinler!

Gerçekten de raportör tam burada Sünni Müslümanların ayrımcılığa uğradığını iddia edivermektedir! Her nedense Alevilerinki bir iddia mahiyetinde iken “imam hatip okullarının maruz kaldığı kısıtlamalar, başörtüsünü bir inanç tercihi olarak görenlerin muhatap oldukları örtük ya da fiili ayrımcılık” iddianın ötesinde bir problem olarak tanımlanmaktadır. Bu düzeyde fütursuzca ve açıkça Sünnilik yanlısı bir perspektifin sergilendiği raporun nihai hedefi de böylece anlaşılmaktadır: Aslında Alevilerin de, Sünnilerin de sorunları laiklikten kaynaklanmaktadır! Hedefe doğrudan laiklik konulmaktadır.

Ancak bu kez, biraz önce sekter Alevilerin ütopyik laikliğine vurgu yapan yazar, yeni bir kategori icat etmektedir: İdeal laiklik kategorisi. Yani aslında Aleviler hiç de gerçek olmayan ya da gerçeklikte somut bir karşılığı ve anlamı bulunmayan, en fazlasından ulaşılması hedeflenen normlar bütünlüğü olarak hayali bir kategoriden hareketle karşılaştıkları ayrımcılığın laikliğe aykırı olduğunu ileri sürmektedirler. Rapora göre, “yaygın Alevi perspektifinde Türkiye’de devletin başından beri Sünni eksenli bir yapılanma içinde olduğuna inanılmakta ve bu tercihin de ideal laiklik normlarına aykırı bir şekilde kurumsallaştığına işaret edilmektedir.” Oysa rapor, kendisinin değişik yerlerde ifade ettiğini yine kendisi unutmuştur: Türkiye’de devletin baştan beri Sünni eksenli bir yapılanma içinde olduğu yaygın bir Alevi inancı olmayıp ciddi akademik tartışmalar içinde yaygınca karşılaşılan bir sav ve hatta kabuldür! Hatta bu kabule rapor da yer vermektedir. Şimdi neden bu kabul yalnızca Alevilere ihale edilivermektedir? Üstelik hem de Alevilerin Cumhuriyetin başından beri bu laiklikle pek de sorunlu olmadığı, bunu reddettiği iddiasıyla birlikte. Buna göre, yaygın Alevi söylemi hem devletin Sünni yapılanmasına dayalı laikliğinin farkındadır, hem de bundan şikayetçi değildir! Bu yüksek düzeyli tutarlılığa ne denilebilir ki!

Tutarlılık ya da tutarsızlık metin yazarının birincil düzeyde önemseydiği bir sorun değildir. Önemli olan Sünni ve Alevi kesimlerin ortak düşmanlıklar ekseninde bir araya getirilmesidir; ortak baş düşman da “Türk laikliğinden” başka bir şey değildir. Bu bağlamda rapor, Alevileri bu düşmana karşı güç yığmaya çağırılmaktadır. Üstelik Aleviler Sünnilerle aynı düşmanlık ekseninde buluşmazlarsa, bunun sonu hiç de iyi olmayacak, toplumsal barış sağlanamayacaktır: “Laiklik uygulamaları, en azından başlangıç etapları açısından her zaman din alanının kamusal görünürlüğüne dikkate almak ve gözetlemek üzere inşa edilmiştir. Bunun söz konusu dönemler için anlaşılabilir yönleri olmakla birlikte bugün erişilen dünya bilgisiyle aynı duyarlılığın

sürdürülmesinde ısrar etmek toplumsal barış için hiç de uygun bir tercih olmayacaktır.” Metin yazarı, laikliğin baştan bugüne aynı esaslar üzerinde yükseldiğini, kendi beyanı hilafına, iddia etmektedir. Cümlelerin sonu, ancak bu süreklilik çerçevesinde anlamlı olmaktadır. Oysa Cumhuriyet’in tek parti dönemi laiklik uygulamalarıyla, çok partili sürecin başlamasıyla ortaya çıkan uygulamalar, nihayet 1970’li yılların uygulamaları ve kritik dönemeç olarak 12 Eylül 1980 askeri faşist darbesinin yeniden yapılandığı laiklik uygulamaları kesinlikle aynı esaslar üzerinde yükselmekte, aynı hedeflere yönelmemektedir. Çünkü basit bir gözlem bile, ilgili dönemlerde ne devletin ne de dinin aynı kalmadığını göstermeye yetmektedir. Ama bu basit gözlem raportör nezdinde hiçtir! Çünkü yukarı belirtilen amaç bunu gerektirmektedir.

Açık hedef, Alevilerin sorunları üzerinden Sünni dinsel algının ve kendisini biricik ilan eden bir pratiğin zaten fersah fersah genişlemiş özgürlük alanını berkitmektir. Bu bağlamda Sünnilik de tümüyle yekpareymiş gibi sunulmakta ve bu yekparelik aynı zamanda Alevi taleplerinin karşısında, hiçbir somut veriye dayanmadan, bir itiraz duvarı olarak yükseltilmektedir. Rapora göre “ideal laiklik normları içinde [Diyanet’in] lağvedilmesine ilişkin öneriler, özellikle Alevilerden gelen bu yöndeki talepler Sünniler tarafından hiçbir şekilde kabul edilmemekte, hatta makul de görülmemektedir.” Oysa aynı raporun aynı ana bölümünde, daha biraz önce kimi Sünni dindarların da Diyanet’in kaldırılmasını talep ettiği saptanmıştı. Şimdi bu unutulmuş, Sünnilik yekpare bir engel olarak Aleviliğin karşısına dikilivermiştir. Yine yüksek düzeyli bir tutarlılık örneğiyle karşı karşıya olmalıyız. Yazar, tümüyle keyfe keder bir biçimde dilediğinde toplulukları dilediği gibi inşa edip dağıttığı gibi, aynı biçimde tarihle de dilediğince oynamakta ve hiçbir açıklama yapmadan, arkasını dönüp gitmektedir.

Buna göre, yazar Alevileri önce Cumhuriyet’le kristalize olan laikliğe karşı yığabilmek için, Cumhuriyet’in aslında Osmanlı’dan devraldığı mirası hiç de gözden geçirmedeğini, yani Alevilerin durumunda pek de değişiklik olmadığını öne sürmektedir. Hemen ardından Osmanlı’nın millet sisteminin din eksenli olduğu, dinler arasında bir hiyerarşi bulunduğu da belirtilmektedir. “ Bu sistematik içinde Aleviler, genel İslam toplumunun bir parçası olarak görülmekle beraber yine de bu halleriyle, tarih boyunca Osmanlı Devleti’nin diğer dinlere tanıdığı kayda değer imtiyazlara sahip oldukları söylenemez.” Bu ve benzeri saptamaların neresini nasıl düzeltmeli? Sondan başlarsak, eğer Aleviler Osmanlı sistemi içinde genel İslam toplumunun bir parçası sayılıyorsa, neden diğer dinlere tanınan kayda değer imtiyazlar karşılaştırma noktası olarak

ileri sürülmektedir? Aleviler İslam içinde sayılmıyor muydu ki? Yani Osmanlı'da Aleviler açıkça İslam dışı sayılıyor olmasın? Tam da bu yüzden raportör birden diğer dinlere tanınan imtiyazları gündeme getiriyor olmasın? Yani özetle, bir gerçeğin nihayet ifşasıyla mı karşı karşıyayız? İkincisi; eğer Osmanlı sistemi içinde hiyerarşik bir diziliş varsa, İslam'ın bir parçası olduğu iddia edilen Aleviler neden bu hiyerarşi içinde düşük seviyeli acaba? Devamla, madem tarihten Cumhuriyet'e böyle bir miras var, Aleviler hep düşük hiyerarşik mevkilerde tutuluyor, bunun somut negatif ayrımcılıklar için bereketli bir siyasal ve toplumsal yatak olduğunun açık itirafı değil midir bu? Öyleyse biraz önce neden bütün ayrımcılık olayları iddia derekesine indirilivermiştir?

Bunun altında yatan temel neden, raporun, devletin bir problem olarak konulmasını özellikle ve kesinlikle engellemeye dönük tavrıdır. İster Osmanlı Devleti söz konusu olsun, ister ulus devlet (ulus devletin sahip olduğu iddia ve kabul edilen laik niteliği bir yana) kesinlikle Alevilerin sözüm ona sunduğunun aksine, devlet sorun olarak gündeme getirilmemelidir. Örneğin, bu refleks doğrultusunda Alevilerin geleneksel yapısının parçalanması tümüyle apolitik/depolitik bir sürecin ürünüymüş gibi gösterilmekte, yaygın kabullere sığınmakla yetinilmektedir; modernleşme, pozitivizme teslimiyet, küreselleşme gibi ve sanki tüm bunlar aynı anda politik bir içeriğe sahip değilmiş gibi ve en nihayetinde tüm bunlar özel olarak devletten azadeymiş gibi. Oysa Alevi köylerinde ve merkezlerinde gerçekleştirilen, 1834'te Hacı Bektaş Dergahı'na yaptırılan cami örneği gibi, zorla cami uygulamaları tam da modernleşen devletin işaretlerinden başka bir şey değildir. Dolayısıyla Alevilerin geleneksel yapısı çözüldüyse eğer, bunu çözen devletten arı, nesebi gayri sahih bir modernlik değil, tam da devletle malül bir modernliktir; raportör devleti ne kadar sorunsal alanından çıkarmaya çalışırsa çalışsın!

Devleti sorunsal alanından çıkarmak için raportör özellikle bu bölümde sıklıkla taraflar olarak devlet ve hükümet ile Alevileri saymak yerine, Aleviler ve Sünnileri göstermekte ve sanki temel sorun onlar arasındaymış gibi, Alevileri ve Sünnileri "her şeyden önce birbirlerinin fiili durumlarını yakından gözlemleyecek bir şekilde yeni bir takım çabalar sarf etmeye" çağırılmaktadır. Raportörün bu bölümde öneri diye sunduğu şeylerden biridir bu. Burada amaç toplumsal bütünleşmeyi sağlamak olarak sunulmaktadır. Ancak raportörün buna ilişkin bir saptaması da son derece manidardır: "Esasen toplumsal bütünleşmeye ilişkin düzenlemeler yapılmadan yasalarda bir değişiklik yapmanın da kayda değer bir etkisi olmayacaktır." Yani raportör bu bağlamda

esaslı herhangi bir yasal değişikliği kesinlikle öngörmemektedir; bunun yerine “düzenlemeler” denilen bir şey önerilmektedir, ama nedir bu düzenlemeler, bilmiyoruz. Ayrıca bir siyasal iradenin düzenlemeleri kendini hukuksal mevzuatın belirli formlarıyla gösterdiğine göre ve yazar yasalar diyerek esasta bu mevzuatta yapılacak değişikliği ikincilleştirdiğine göre, ne tür bir düzenlemeden söz edildiğini anlamak mümkün değildir.

Rapörtörün bu bölümde yasal-hukuksal mevzuatla ilgili olarak gündeme getirdiği tek dişe dokunur şey, bütünleşme adına “kimi Alevi köy ve mahallelerine konulan örseleyici isimlerin iptali”dir. Alevilerin oturduğu bir mahalleye ya da sokağa özellikle ve kasten Çaldıran ya da Yavuz Sultan Selim ya da Ebussuud Efendi gibi isimler vermek her ne kadar Alevileri örselemenin ötesinde bir mahiyet taşıyorsa da, raportörün genel hattı gözetildiğinde, buna da şükür demekten başka yol kalmamaktadır. Mevzuat bağlamında raportörün bir diğer önerisi Aleviler için kutsal olan Aşura gününün (10 Muharrem) resmi tatil yapılmasıdır ki bu Alevilerin öncelikli ve hayati taleplerinden biri değildir, çünkü Alevilerin yas pratiği Şiilik gibi olmadığı için, esasen özel bir tatil gününü de gerektirmemektedir! Ancak bu tatil ilanı yine de Aleviler de dahil olmak üzere tüm Şia bakımından bir jest olarak okunmaya açıktır.

Bu bölümün sonunda rapor çok önemli bir talebi kaşla göz arasında hiçleştirivermiştir: Hacı Bektaş Dergahı’nın durumu! Buna göre, raportörün önerisi “Aleviler arasında yüksek düzeyde sembolik değere haiz Hacı Bektaş ilçesinin misyonuna uygun bir şekilde ihya edilmesi ve yine burada aynı adlı bir üniversite açılması”dır. Oysa biliyoruz ki Aleviler arasında yüksek düzeyde öneme haiz olan Hacı Bektaş ilçesi değil, Hacı Bektaş Dergahı’dır. İlçeye değer katan, Dergah’ın kendisidir, yani Alevilerin Hacı Bektaş ilçesine verdikleri önem, Dergah’ın onlar için taşıdığı değerle dolayım lanmıştır. Dergah Şavşat’ta olsaydı, önemli olan da Şavşat olacaktı! İhya sözünün yerindeliliği bir yana, asıl talep Dergah’ın sahiplerine, Alevilere verilmesidir. Raporun Dergah’ın durumu ile ilçenin konumunu birbirinin yerine geçirmesinin nedeni bir sonraki bölümde anlaşılmaktadır. Metin yazarı, Dergah’ın durumunu, yine hedef aldığı laikliğe karşı Alevileri yönlendirmek ve onun hem en önemli simgesi, hem en önemli dayanaklarından saydığı Devrim Kanunları ile Alevileri, Sünnilik ve Sünniler lehine, kafa kafaya çarpıştırmak için kullanmak arzusundadır. Ayrıca zaten Dergah da Alevilerin değildir! Bunu biz söylemiyoruz, rapor söylüyor, göreceğiz.

Bu gerçekleşene değin, yani Aleviler laiklik ve Devrim Kanunları’na karşı Sünnilikle ittifak yapana değin, raporun Alevilere vaad ettiği tek şey,

uğradıkları ayrımcılıkla alay eden soğukkanlı ve akademik olduğu imasına sarılan içeriksiz bir dil ve yukarıda örneğini verdiğimiz bütün ayrımcı ifadelerin sahipleri mevcut iktidarın ve iktidar partisinin en önemli aktörleriyken, hala ve yine alay eder gibi, bu aktörlere atfedilen niyet ve kararlılık beyanıdır: “Devlet aygıtının yeniden yapılandırılması ve vatandaşlık haklarının demokratik teamüller içinde karşılanması konusunda şimdiye kadar atılan adımların yetersiz olduğu iddia edilse bile, bu yöndeki niyet ve kararlılığın tartışma götürmeyecek kadar açık olduğu göz ardı edilemez.” (Vurgular bize ait.) Biz de tüm kalbimizle buna katılıyoruz! Ülkenin iktidar partisi kökenli Cumhurbaşkanı, iktidar partisinin başı ve başbakanı, iktidar partisinden başkentin büyükşehir belediye başkanının ifadeleri ortadayken Alevilerin “vatandaşlık haklarının demokratik teamüller içinde karşılanması konusunda niyet ve kararlılığa” inanıyoruz! Öylesine inanıyoruz ki Dergah’ın gerçek sahiplerine verilmesinin doğru olacağı sözünü duymak istiyoruz. Önce hak teslim edilsin, sonra engeller sıralansın istiyoruz! Ama bunun bedeli olarak Alevilere önerilen tek şey var: Laikliğe ve Devrim Kanunları’na karşı savaş!

II.

YERİN “BU YER” DEĞİLDİR

Rapor, çözüm önerileriyle ilgili ana bölümünde ikili bir tutumla karşımıza çıkmaktadır: Bir yandan Alevilerin taleplerinin karşılanabilmesi için Alevilik ve Aleviler laikliğe ve Devrim Kanunları’na karşı Sünnilerle ve Sünnilikle güç birliğine ve savaşa çağırılırken, aynı anda Alevilerin böylesi bir savaşta Sünni ittifaka katılsalar bile, hiçbir koşulda kendine has dini bir yönseme

olarak, en az Sünnilik kadar, dini nitelik taşımaya hakkı olduğunun kabul edilmeyeceği, en fazlasından genel İslam başlığı altında bir yol, bir erkan, bir tarikat konumunda tutulmaya razı olması gerektiği açıkça belirtilmektedir.

Bu ikili yapı kendisini iki ayrı örnek üzerinde somut olarak gösterir. İlki, Hacı Bektaş Dergahı üzerinden yürütülen tartışmadır ki tümüyle ve özel olarak siyasal bir tartışmadır; ikincisi ise cemevleri ve dedelik üzerinden yürüten tartışmadır ve öncelikle, özellikle devletin ve genel olarak muktedirlerin siyasal araç gereçlerle, Aleviliği teolojik olarak şekillendirmesine dönüktür; bu müdahale arzusunun gücü ve yoğunluğu zaten Aleviliğin asla ama asla teolojik bir özgünlük olarak kabul edilmeyeceğini göstermektedir. Alevilik teolojik bir özgünlük olarak kabul edilmeyince, elbette Aleviliğin ve Alevilerin toplumsal ve siyasal planda uğradıkları ayrımcılık örnekleri ve özellikle yıllardır onlara yaşatılan katliamlar Alevilikle ilgisiz bir biçimde, niteliği belirsiz ve asla belli olmayacak karanlık odaklara, provokatörlere, gizli örgütlenmelere bağlanacak, neden olarak da Alevi olmak dışında her şey işaret edilecektir. Aynı şekilde bu bağlamda, daha da ileri gidilecek, hatta Alevilerin de katliam yaptığı iddia ya da ima edilecektir. Tüm bunlar ne yazık ki bu raporda, sözüm ona iyi niyet beyan eden bu raporda, bütün haşmetiyle karşımıza çıkmaktadır.

Bu çerçevede, bu bölümde öncelikle bu üç sorunu ele alacağız. Çünkü bu üç sorun muktedirlerin Alevilerin siyasal ve toplumsal planda yaşadıkları sorunları nasıl kavradıklarını ve gerçekte "dertlerinin" ne olduğunu açık seçik bir biçimde göstermektedir. Bu başlıklar, nihai raporda "Anayasal ve Hukuksal Konular" başlığını taşıyan 4.4. kesim, "Cemevleri, İnanç Rehberleri ve Yeniden Yapılanma" başlığını taşıyan 4.7. kesim ve nihayet "Madımak Olayı" başlığını taşıyan 4.8. kesimdir. Raporun, 4.5. kesimi olan "Diyanet İşleri Başkanlığı" bölümü ile 4.6. kesimi olan "Din Eğitimi ve Öğretimi" bölümünü sona bırakacağız. Çünkü bu iki kesim, özel olarak Alevilik ve Alevilerle ilgili değildir ve özel olarak Alevilikle ilgili bir raporda tartışılması bile bizce belirli bir zihniyetin ve siyasal tavrın göstergesidir. Bu iki mesele toplumun tümünün meselesidir; Alevilerin değil. Bu nedenle bunları sona bırakacağız.

Haydi Aleviler "Savaşa"!

Alevileri laikliğe ve Devrim Kanunları'na karşı savaşa çağıran rapor bunun için Hacı Bektaş Dergahı'nı kullanmaktadır. Buna göre, "sorunun çözümlenebilmesinin [çözülmesinin demek istiyordur, umarız] de ilgili Kanun'u [Tekke ve Zaviyeler Kanunu kastediliyor] doğrudan ele almayı gerektirdiği üzerinde pek fazla düşünülmemektedir." Gerçi düşünülse de bu da raportöre

yetmeyecektir. Çünkü “Dergah’ın Alevilere devri sosyolojik bir yapılanmanın ötesinde yurttaşlık vurgusu içinde hiçbir özerklik ifade etmeyen bir gruba terki, anayasal sistemin toptan gözden geçirilmesini zorunlu kılmaktadır.” Peki, ‘geçirelim mi o zaman’ diye sorulduğunda, raporda anayasal sistemin toptan gözden geçirilmesini ima eden tek bir satıra bile rastlanmadığına tanık olunur. Onun yerine hedef tahtasına konulan tek şey 1925 tarihli 677 sayılı Tekke ve Zaviyeler Kanunu ile diğer Devrim Kanunları’dır. Örneğin anayasayı ve buna bağlı tüm mevzuatı dinsizleştirme konusunda muktedirlerin hiçbir eğilimi, hiçbir arzusu yoktur, ama söz konusu olan Dergah’ın devri olunca, Alevilere karşı adeta “el yükseltilmektedir”; Aleviler bu “resti” çoktan gördüğü halde!

Raportör durumu öylesine abartmakta ve çarpıtmaktadır ki Alevi sorununun Devrim Kanunları müzakere edilmeden herhangi bir çerçevede çözüme kavuşturulabileceğini bile düşünmemektedir. Buna göre: “Alevi sorununun hangi çerçevede çözüme kavuşturulacağı konusu İnkılap Kanunları dikkate alınmadan ya da göz ardı edilerek belirlenemez. Bununla birlikte Anayasa’da söz konusu kanunların müzakeresine bile izin verilmemektedir.” Raportörün Alevilere engel olarak gösterdiği kanunlara bizzat kendi raporunda yer verdiği kadarıyla bakıldığında, tam bir komedi ortaya çıkar.

Devrim kanunları olarak bilinen bu kanunları kısaca sıralayalım: a. 1928 tarihli Türk harflerinin kabulü, (eğer bambaşka bir derdiniz yoksa ve Latin abecesini dinen gavurluk saymıyorsanız, Alevilik sorunuyla uzak ara ilgisizdir). b. Yine 1928 tarihli Arap rakam dizgesi yerine uluslararası olduğu kabul edilen rakam dizgesinin kabulü (eğer Arap rakam dizgesinden çıkmayı kafirlik ya da dinden çıkma saymıyorsanız, dinle ilgisiz bir başka kanun daha ki bu anlamda Alevilerin sorunlarıyla da ilgisiz). c. 1926 tarihli Medeni kanunun kabulü (Alevilerin bu kanunla da hiçbir derdi yoktur; örneğin nikah akdinin kim tarafından kıyılacağı Aleviliğin hayati sorunu değildir, çünkü onun şeriat algısında ve tarihsel pratiğinde buna yer yoktur; bu Sünnilerin problemi olabilir ki Alevilerin sorunlarının çözümüyle en ufak bir ilgisi de yoktur). ç. H.1342 tarihli şapka kanunu (Alevilerin sorunlarıyla ilgisiz olduğunu belirtmeye gerek var mı?). d. 1934 tarihli bazı unvanların kaldırılmasına dair kanun; efendi, bey gibi (yine Alevilerin sorunlarıyla en ufak bir ilgisi yok). e. 1934 tarihli bazı kisvelerin giyilemeyeceğine ilişkin kanun; yine Alevilerle ilgisiz. f. H.1340 tarihli Tevhid-i Tedrisat Kanunu ki Alevilerin sorunlarıyla tümüyle ilgisiz ve son kanun: H.1341 tarihli 677 sayılı Tekke ve Zaviyeler Kanunu.

İşte Alevilerin önüne engel olarak çıkarılan kanun bu son kanundur, ama bu sözde engeli aşmak için raporun önerdiği şey, tüm Devrim Kanunlarına

karşı Alevilerin harekete geçmesidir! Tüm Devrim Kanunları Sünniliğin gündelik hayatla ilişki kurma biçimlerine müdahale etmekte ve Sünni dindarlığın belirli biçimlerinin kamusal hakimiyetini kırmaya yönelmektedir. Bu hakimiyetin kırılması başka dinlerin, başka dinsel yönsemelerin ve en temelde dinsizliğin özgürleştirilebilmesi için zaten temel koşuldur! Dolayısıyla Sünni dindarlığın belirli biçiminin tüm kamusal alanı ele geçirsin diye serbest bırakılmasını özgürlük adı altında Alevilere pazarlamaya çalışmak kurnaz bir tüccarlık örneği değilse, Alevilerin bir koyun sürüsü gibi mezbahaya kendi ayaklarıyla gitmeye çağırılması demektir.

Gelelim ilgili olduğu savunulan tek kanuna, Tekke ve Zaviyeler Kanunu'na... Öncelikle bu kanun doğrudan tarikatları ilgilendirmektedir. Alevilik bir tarikat değildir; kendi içinde Bektaşilik tarikatını barındırsa bile. Aleviliğin sorunları önünde bu kanunu engel olarak görmek demek en başta bir bütün olarak Aleviliği tarikat mertebesine indirgemek demektir ki bu hiçbir düzeyde doğru olmadığı gibi, kabul de edilemez. İkincisi; Aleviliğin bir kolu bu kanundan yana muzdarip olsa da Dergah'ın faaliyete geçmesi ile asıl sahiplerine devri arasında bir düzey farkı vardır. Kanun, Dergah'ın faaliyete geçirilmesini yasaklamaktadır; sahiplerine devredilemeyeceğini söyleyen bir hükmü yoktur. Kanunda Dergah'ın mülkiyetine ait hiçbir ifade yoktur ve zaten biraz da bu yüzden Dergah on yıllarca kaderine terk edilmemiş midir? Aleviler şimdi zaten sahibi oldukları şeyi geri istiyorlar. Burada Alevilerin ne yapacağı da Alevileri ilgilendirir. Eğer Aleviler burada ilgili kanuna aykırı bir şey yaparlarsa, o zaman devletin devreye girmesini de elbette kabul edeceklerdir, ama ilk adım, öncelikle Dergah'ın devrinin gerçekleştirilmesidir! Bunun için ilk adım, neyin üzerinde konuşulduğunun açıkça ortaya konulmasıdır. Sahi, Dergah denildiğinde neden söz edilmektedir? Raportör ustalıklı bu sorunu geçiştirivermiştir.

Oysa bizler çalıştay süreci içinde iktidara sunduğumuz raporda (Kırmızı Kitap) öncelikle bu soruya eğilmiş ve özetle şöyle demiştik:

“Ancak öncelikle mevcut durumdaki karışıklık giderilmelidir. Buna göre, dergaha sonradan eklenen, 1826 büyük Yeniçeri kıyımı ve bunu takip eden büyük Alevi-Bektaşî kovuşturmasının ve kıyımının ürünü olan 1834 tarihli cami müze statüsü dışında tutulmakta ve dileyenler ücret ödmeden burada ibadet edebilmektedirler. Alevilikte ibadet yeri olarak cami kabul edilmediğinden, gerçekte caminin ücretsiz olarak ibadete açık ama dergahın ücretli olarak yalnızca ziyarete açık tutulması başlı başına bir sorundur ve derhal çözümlenmelidir.

Öncelikle bu cami, Aleviler açısından büyük bir katliamın işareti olarak dergaha eklenmiştir ve orada varlığını sürdürmektedir. Yanıtlanması gereken soru şudur: Bu cami dergahın bütünlüğü içinde midir? Eğer, katliam nişanı olarak görülüyor, dergahın bir parçası olarak

görülüyorsa, yani dergah bir bütün olarak ele alınıyorsa bu cami de mevcut müze statüsünün kapsamı içinde demektir ki bu durumda bu camiye de ücretli giriş mümkün olabilmeli, cami yalnızca ziyarete açılmalı ve ibadete kapatılmalıdır. Laik olduğu ve inançlar karşısında mesafeli olduğu kabul edilen bir devlette kurumsal ve yasal bir örneklik esastır. Yasanın soyutluğu ilkesi bunu şart koşar.

Dergahın bütünlüklü olduğu kabulü altında, caminin ibadete açık tutulması dergahı ibadete kapatan yasanın amir hükmü gereğince ise (yasada, kapatılanlar bahis konusu yapılarak “bunlardan mevzu usulü dahilinde halen cami veya mescit olarak kullanılanlar ipka edilir” (yerinde bırakılır) denilmektedir.) bu durumda cami ile dergah bir bütün olarak tasarlandığına göre, bu bütünlük derhal ibadete açılmalıdır.

Tersine, dergah bütünlüklü olarak görülüyorsa, cami ayrı olarak değerlendiriliyorsa, bu durumda caminin dergah içinden geçişi kapatılmalı, camiye dergah dışından erişim sağlanmalıdır.

Bizler, hukuk devletinin gereği olarak eşitlik adına yapılması gereken soyut düzenlemeler adına hiç kimsenin ibadetini engellemek gibi bir talebe sahip değiliz. Ancak, aynı şekilde, hiçbir siyasal iradenin de belirli bir ibadeti Alevilere dayatarak, Alevilerin kendi ibadet yerlerini ve biçimlerini yasaklamasını da kabul edemeyiz.

Bu durumda ilkesel olarak yapılması gereken şey, dergahın, halen Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün elinde bulunan mülkiyetiyle birlikte, bir bütün olarak derhal Alevilere, gerçek sahiplerine geri verilmesi ve ibadete açılmasının önündeki engellerin kaldırılmasıdır. Aynı şekilde bugün çeşitli müzelere dağılmış halde bulunan dergaha ait tüm eşyalar ve elde kalmış, yağmalanmaktan kurtulmuş külliyat da dergahla birlikte Alevilere devredilmelidir. Dergahın kurumsal düzeyde devir-teslim işlemlerinin nasıl yapılacağı ayrı bir düzenleme konusu olmalıdır ve bu düzenleme hazırlıkları tümüyle Alevilerden, Alevi örgütlerinden ve temsilcilerinden oluşan bir teknik komite tarafından yürütülmelidir.”

Fakat nihai rapor çalıştay sürecinden öylesine bağımsız bir biçimde üretilmiştir ki neyin üzerinde konuşulduğuna ilişkin en küçük bir değinide bulunmadığı gibi, ikinci adımı atmayı da reddetmektedir. İlk adım neyin üzerinde konuştuğumuz ise, ikinci adım bu Dergah'ın kime ait olduğudur. Raportör, açık yüreklilikle ve çırılçıplak bir gerçek olarak buranın Alevilere ait olduğunu asla kabul etmemektedir. Buna göre, “öte yandan bu dergahın artık Alevilere mi yoksa lağvedildiği tarihe kadar bu mekanı kullanan Bektaşilere mi ait olduğu konusunun açıklığa kavuşturulması gerekir. Çalıştaylarda da gözlemlendiği gibi Alevi ve Bektaşiler arasındaki ihtilaflar, sıradan görüş ayrılıklarının çok daha ilerisine gitmektedir.” Daha önce de değindiğimiz gibi rapor, Bektaşileri Alevilik içinde saymamaktadır. Burada bir kez daha bunu yinelemektedir ki Bektaşilere aitse dergah, Alevilere ait değildir, ya da tersi de

doğru. Ama o zaman Şu sorunun yanıtını merak ediyor insan: Bektaşiler Alevi değilse neden Alevi çalıştaylarına davet ettiniz? Örneğin Caferiler de Şia içinde olduğu halde onları davet etmediniz? Bektaşileri neden ettiniz? Yok, Aleviyse, Alevilik Bektaşiliği de kapsayan genel bir adlandırma ise, Bektaşilere ait olması demek, zaten Alevilere ait olması demektir! Sonuç olarak ikinci adımda kabul edilmesi gereken Şey, Dergah'ın sahibinin Aleviler olduğudur. Ama elbette bunun için öncelikle Bektaşilerin Alevi olarak kabul edilmesi ya da tüm çalıştay süreçlerinden tasfiyesi gerekir.

Gelelim raporun atmayı reddettiği üçüncü adıma: Dergah'ın bugünkü koşullar içinde kime devredileceği meselesine. Bu tümüyle Aleviler içi bir tartışma konusudur. Devlet bu konuda ancak bir kolaylaştırıcı rolü üstlenebilir; o da bizzat Aleviler tarafından talep edilirse. İşin püf noktası devletin bunu devretmeye hazır olması, bu yönde irade beyan etmesidir. Ama rapor, bu yönde bir irade beyan etmemek için bin dereden su getirmektedir.

Ve nihayet son adım da, eğer devredilirse, Dergah'ın nasıl işlevsel kılınacağıdır. Raporun diliyle söylessek: " Bu mekanların Alevilere devri söz konusu olsa bile söz konusu yapıların dergah statüsü üzerinden birer tasavvufi merkez olarak nasıl yapılandırılacağı da henüz bir açıklık kazanmamıştır. (...) Sorun, Tekke ve Zaviyeler Kanunu'yla birlikte lağvedilen geleneksel yapılara mı dönüleceği yoksa tarihsel kurumlardan teknil bir kopuŐ mu gerçekleştirileceği noktasında kilitlenmiŐ durumdağır." Bu saptama karşısında tek bir Şey söylenebilir: 'Ey rapor ve ey raporun muktedirleri! Aleviliğin kendi içsel yönelimlerinin seyri ve derdi niçin sizin derdiniz oluverdi? 'Tarihsel yapılardan teknil bir kopuŐ' olsa ne gam, 'geleneksel yapılara dönülse', sizin için niye ve nasıl gam? Siz, kendi üstünüze düşen görevi yerine getirin: Yani Dergah'ı sahiplerine devredin! Bırakın, sahipleri Dergah'ı isterse düğün salonu olarak "işletsin", size ne?'

Raporun ilerleyen kısmına bakıldığında muktedirlerin neden bununla ilgilendiği ve "dertlendiği" açık olarak ortaya çıkmaktadır: Onlar esasen bir bütün olarak teolojik düzeyde Aleviliği yeniden inşa etmenin peşindedir. O yüzden Dergah'ın statüsü ve nasıl kullanılacağı doğrudan kendilerini ilgilendirmektedir.

Raporun, Dergah'a ilişkin üzerine düşen asli yükü atmak için su getirdiği derelerden biri de hep yinelenen ve artık bayat bir sakıza dönmüŐ bir argümandır ki çalıştay süreciyle bunun hiçbir ilgisinin olmadığını sağır sultan bilmektedir: "Dergah'ın gerçek amacına uygun bir şekilde hizmete açılması [dikkat edilirse, devri asla gündeme getirilmeden doğrudan gerçek amacı

olduğu iddia edilen ve kendilerinin tasavvur ettiği doğrultuda hayali bir amaçla hizmete açılması gündeme getiriliyor] diğer benzer mekanların da aynı şekilde kullanıma açılmasını gerektirir. [Bizse diyoruz ki devir ile kullanım arasında bir mesafe vardır ve bunlar asla özdeş kılınamaz.] Alevi vatandaşların din ve vicdan özgürlüğü çerçevesinde dile getirdikleri sorunların çözümü Alevi olmayan vatandaşlar için de hak doğuracaktır.” Doğursun, elbette doğursun; meğer ki Aleviler gibi ayrımcılığa uğruyorlar, onlar için de doğursun, ama hele biraz sorgulamakta yarar var:

Burada açıkça bir yandan Alevilerin sorunları üzerinden Sünnilerin özgürlük alanları genişletilmeye çalışılırken, aynı zamanda Sünnilerin özgürlük alanlarının genişlemesinin Aleviler için tehdit anlamına geldiğini bildiklerinden bir taşla iki kuş vurulmakta, kestirmeden söylenirse şöyle denmektedir: ‘Siz dergahı talep ederseniz, Sünniler de diğerlerini eder’.

Aslında artık bu konuyu daha farklı bir boyuttan tarihçilerin dikkatine sunmanın ve tekke ve dergahlar üzerinden hak sahipliğini tartışmanın zamanı gelmiştir. Bugün Sünnilerin sahibi olduklarını iddia ettikleri tekke ve dergahların hemen çoğunun kökte Alevi topluluklara ait olup olmadığı kanıtlanmaya çağrılmalıdır! Esasen tekke ya da dergahın tesisinden itibaren Sünnilere ait olduğu tarihsel bir doğruluk ve açıklıkta ortaya konanlar da sahiplerine elbette iade edilmelidir, ama Sünniler tarafından bir biçimde ele geçirilmiş, el konulmuş, çeşitli araçlarla dönüştürülmüş ve bugün Sünni tekke ve dergah gibi sunulanların tümü de Alevilere terk edilmelidir!

Kaldı ki Aleviliğin kendi yapısını korumak, ritüellerini icra etmek için özel olarak tekke ve dergahlara gereksinimi yoktur. Tüm yeryüzü Alevilerin dergahıdır, buna şüphe yok; sorun tarihsel, siyasal ve teolojik bir gaspın açık ifadesi olan ve artık zulmün temsili haline gelmiş bir şeyi ortadan kaldırmaktır. Dolayısıyla Alevilerin tarihsel ve teolojik haklarını teslim etmek yerine, teslim ederek çözüm için ön engelleri aşmak yerine, aba altından sopa göstermek, çözümsüzlüğe duyulan arzunun, çözümün ancak muktedirlerce istenir olduğu haliyle kabulünün açık itirafıdır. Raporun asıl derdi, daha önceki kısımlarda da karşımıza çıktığı haliyle, ilk elde devletin kendisinin ve ikinci olarak da Sünniliğin örgütlenmiş bir formu olarak devletin kendisinin bir problem olarak ortaya konulmasının önünü kesmektir.

Bunun için rapor konuyu derhal Alevilerin devletle Sünnilik arasında kurmuş olduğu ilişkiye getirir. Buna göre, “Alevilerin, Sünnilerin belli başlı “kayıplarını” dikkate almaksızın devleti bir Sünni organizasyon olarak görmelerinin bilimsel bir temelini bulmak kolay değildir.” Belki bu kolay

değildir, ama metin yazarının siyaset biliminden uzak ara habersizliğinin bilimsel temeli bizzat bu ifadesi olabilir. Şöyle ki bir devletin karakteri, kendisine o karakteri kazandıran toplumsal-siyasal kategorilerin kazançları doğrultusunda koşullanmaz; aksine kimileyin bir devletin karakteri, tam da o karakteri baki kılmak ve onu belirli bir biçimde beslemek üzere, onun arka planındaki topluluğun kayıpları sayesinde kristalize olur. Bu birinci nokta. Örnek vermek gerekirse, Bonapartist rejimlerin herhangi bir siyaset bilimi ders kitabında bulunabilecek özelliğine bakılabilir; Bonapartizm, karakteristik olarak bir burjuva rejimidir ve üstelik metin yazarının sandığının aksine “burjuvazinin tüm kayıplarına karşın ve birlikte!” Demek ki bu bal gibi de mümkünmüş. Yani Sünniliğin kayıplarının mevcudiyeti Türkiye Cumhuriyeti’nin Sünni yapılanmasının önünde bir engel değildir! İkincisi, Türkiye Cumhuriyeti Sünniliği belli bir biçimde kodlamış, işlevsel kılmış ve seferber etmiştir. Dolayısıyla kayba uğrayan Sünnilerle devletin seferber ettiği Sünniler ve Sünnilik bir ve aynı olmak zorunda olmadığına göre, Sünnilerin kaybına rağmen ve birlikte devlet yine de Sünni bir organizasyon olabilir! Ve üçüncüsü; eğer devletin Sünni bir organizasyon olduğu Alevilere hasredilen bir zandan ibaretse, Aleviler bu bakımdan mevcut Sünnilere karşı, devlet üzerinden bir su-i zanda bulunuyorlarsa, Sünnilere düşen bir görev vardır: Devletle aralarındaki mesafeyi bariz biçimde işaretlemek! Raporun zihniyeti de dahil, şimdiye değin, istisnai ve tikel örnekler dışında Sünni evrende bu mesafeyi titizlikle işaretleyen örgütsel formlara rastlanmamıştır. Ve dördüncüsü: Kuruluş sürecinde Türkiye Cumhuriyeti’nin bir yanda belli bir Sünniliği devletin ve ulusun yapı taşı, temel harcı olarak kullandığı ve bu anlamda siyasetin tam göbeğini Sünniliğe teslim ettiği, ama aynı anda Aleviliği bir bütün olarak hurafe babından sayıp göz ardı ettiği, orta malı bilgi düzeyindedir ki bu bilgi bile devletin Sünni organizasyon olarak nitelenmesi için yeterlidir. Ancak bütün bunlar rapor yazarı için hiçbir değer taşımamaktadır. O ısrarla Alevileri Devrim Kanunları’yla mücadeleye çağırmakta ve hatta bu konuda Sünnileri de olumlu örnek olarak göstermektedir.

Bu bağlamda rapor şöyle konuşmaktadır: “Sünni gruplar ise bu kanunun [elbette Tekke ve Zaviyeler Kanunu] gözden geçirilmesi konusunda Aleviler kadar çekingen bir tavır sergilememişlerdir. [Zaten niye sergilesinler ki? Hegemonik güç her durumda kendileri olduğu sürece? Bu kanunun ortadan kalkmasıyla özgürlük alanları daha da genişleyeceğine göre.] Çalıştaylarda da gözlemlendiği üzere pek çok katılımcı, devletin bu yasağı kaldırmasını ve tüm inanç gruplarına niteliklerine bakılmaksızın eşitlikçi bir şekilde muamele yapılmasını

savunmuştur.”

Raportör açıkça Alevilerin eşitlikçi arzularını ve talepleri kötüye kullanmakta, bunu eşit olmayanların eşitliği olarak okumaktadır. Alevilerin eşitlikçi talepleri, Sünni dinseliliğin koşulladığı toplum içinde ve Sünni bir organizasyon olarak devlet karşısında eşit yaşama talebidir. Sünniliğin örgütlü bir çoğunluk olarak devleti kontrol ve karakterize ettiği yerde eşitlik, soyut bir eşitliğe indirgenerek Sünnilerle Alevilerin eşitliği olarak okunamaz. Bu, Alevilerin eşitsiz konumlarının olduğu gibi devamından ibarettir. Bu, temelli bir zihniyet farkına işaret ediyor: Aleviler olarak bizler, Sünniler ve Sünnilik gibi bir siyasal örgütlenme içinde hegemon güç olmayı ve bu hegemonyanın başkaları üzerinde işlemlerini ve bu hegemonyaya sayesinde Aleviliğe kaynak aktarılmasını kesinlikle talep etmiyoruz. Bizim istediğimiz, hiçbir dinsel yönsemenin, hiçbir dinin devlet katında hegemon ve koşullayıcı güç olarak örgütlenmemesi, devleti karakterize etmemesi, bir inanç topluluğunun ya da inançsız bir topluluğun eşit bir biçimde yaşayabilmesi için inançlarına ya da inançsızlığına atfı yapılmamasıdır!

Bu talep Sünnilerin ve Sünniliğin özgürlüğünü kısıtlama talebi olarak okunmaktadır. Açıkça beyan ediyoruz ki eğer Sünnilik devlet olarak örgütlenmişse, Sünnilik toplumu ve bir bütün olarak gündelik yaşamı ve bir bütün olarak siyasallığı domine eden ve ona referanslarını sağlayan ana kaynağa, bizim eşitlik talebimiz öncelikle bu ana kaynağın sahip olduğu özgürlüklerin ortadan kaldırılmasını koşullar! Sünniliğin hakim güç olarak siyasal örgütü karakterize ettiği yerde, “eşitlik, demokrasi ve kardeşlik” söylemi gerçekten de sözcüğün dümdüz anlamıyla nutuktan ibarettir!

Bu bağlamda bizler devleti, onun kurucu metni olarak anayasayı bir bütün olarak tartışmaya hazırız!

Ancak ne yazık ki çalıştay raporu hiç de buna hazır görünmemektedir. Öylesine hazır değildir ki metin yazarı demokrasi ile laiklik arasındaki ilişkiyi bile ters yüz ederek sorunu çarpıtmaktadır. Rapora göre, “kabul etmek gerekir ki laikliği kendi başına bizatihi bir değer olmaktan çok demokratik ve çoğulcu toplum dinamiklerinin zorunlu bir sonucu olarak kavramak evrensel kriterlere daha uygun bir tercih olacaktır.” Oysa gerçek bambaşkadır: Demokratik ve çoğulcu bir toplumun önkoşulu laikliktir! Yoksa onların sonucu ya da çıktısı değil. Laiklik yoksa, zaten demokrasi yoktur, çoğulculuk hiç yoktur! Bu bakımdan laiklik rapor yazarının iddia ettiğinin aksine, “tüm gruplar için inanç hürriyetini” güvence altına alabilmek için, öncelikle inançsızların, hakim ya da çoğunluk inançlılarından ayrı inançlara sahip olanların inançlarını ve

inançsızlıklarını güvence altına almaya yönelmek zorundadır. Bunun açık anlamı da devletin, kendini biricik dinsel hakikat ve aynı ölçüde çoğunluk olarak kuranın hegemonyasına, diğerlerini bastırmasına, ezmesine izin vermeyeceği, diğerlerinin inanç ya da inançsızlık hak ve özgürlüklerini hakim, çoğunluk ve siyasal olarak örgütlenmiş olanın dinsel özgürlüğüne feda edemeyeceği ve onun teolojik özgürlüğü içinde tartılmasına göz yummayacağıdır! Çoğunluk, hakim ve siyasal olarak örgütlenmiş olanın dinsel özgürlüğünden söz edilemez! Dinsel özgürlük bundan mahrum olanlar için geçerli bir kavramdır.

Aksi halde bu, Roma İmparatorluğu'nda kölelerin özgürlük talebine karşı patricilerin (soylu köle sahiplerinin) özgürlük hakkından söz etmek kadar akıl dışıdır. 'Evet efendim, kölelerin özgürlük talep etme hakkı ve özgürlüğü tanınmalı ama madem ki eşit sayılıyor, o halde patricilerin de onları köleleştirme özgürlük ve hakkı tanınmalıdır!' Cümleyi şöyle kuralım: 'Alevilerin, Sünnilikçe koşullanan gündelik hayattan, Sünni karakterli devletten, biricik din olarak kendini dayatan Sünnilikten kaynaklanan her tür ayrımcılığın ortadan kalkmasına dönük talepte bulunma hakkı ve bu bağlamda özgürlük isteme hakkı vardır , ama Sünniler ve Sünni karakterli devletin ve Sünniliğin domine ettiği toplumun da Alevileri Sünnileştirme özgürlüğü ve hakkı vardır; madem ki bu iki grup eşittir!'

Raportör cümleyi tam da böyle kurmaktadır. Örnek mi? İşte: "Alevi ve Sünnilerin taleplerinde birbirlerinin öz çıkarlarını gözetken bir talepkarlığın daha da güçlendirilmesi gerekir." Hal böyle olunca " herhangi bir inanç grubunun belli başlı taleplerinin hiçbir engelle karşılaşmaksızın yerine getirilmesi için, açık, şeffaf ve her türlü siyasi komplikasyonlardan bağımsız bir laiklik anlayışını geçerli kılmak gerekir." Buna karşı söylenebilecek tek şey şudur: Bu zihniyetin yolu umarız ki bir gün Ortodoks olmayan bir dinsel algının hakimiyetindeki bir siyasal topluma düşse ve orada bu anlayışı savuna! Akademik vasıflılık iddiası altındaki bu anlayış; sosyolojinin, siyaset biliminin, ekonomi politiğin ve en önemlisi tarihin açıkça inkarından başka bir şey değildir. Bu yüzdendir ki rapor, örneğin tarafımızdan iktidara iletilen çalıştay raporunda yer verilen hukuksal mevzuattaki hiçbir soruna değinme gereği bile duymamakta, onları sorun olarak dahi görmemektedir. Sorun, raportör ne diyorsa ondan ibarettir ve o da inkardan ibaret.

Ancak bu inkar, asıl cemevleri konusunda, Alevilerin teolojik gerçekliğinin inkarında doruğuna ulaşmaktadır.

Hane mi İbadetten, İbadet mi Haneden, Talip mi Dededen, Dede mi Talipten?

Cemvlerinin ibadethane olarak kabulü ya da reddi meselesi, bu raporda olduğu varsayılan hem hükümet iradesinin, hem derin Sünni refleksin suçüstü yakalandığı en önemli anlardan birini işaretlemektedir; hem de iki düzeyde birden. Esasen cemvleri sorunu cem sorunudur ve bu bağlamda da merkezinde dedeler yer aldığı için, kolaylıkla cemvlerinden dedelik meselesine geçiş yapılabilmektedir ki rapor tam da bunun kanıtıdır zaten. Bunu biraz sonra daha ayrıntılı olarak açacağız. Öncelikle raporda ve hükümetin iradesinde karşılaşılan kabul edilemez niyet beyanını ve açık itirafları görelim.

Buna göre, rapor ve raportör baştan beri, hükümetin Aleviliği tanımlamak gibi bir niyeti olmadığına tüm Alevileri ikna etmek için elinden geleni yapmaktadır. Ancak, tanımlamaktan farklı olarak, devletin de yurttaşlarının neye, nasıl inandığını bilme hakkı olduğuna ilişkin abartılı iddiaya da biraz önce zaten değinmiştik. Şimdi ilgili tartışmaları paranteze alarak rapora ve raportöre inandığımız, hatta hükümetin Aleviliği tanımlamak gibi bir niyeti olmadığına iman ettiğimiz kabulü altında, diyoruz ki 'Devletin yurttaşlarının ibadetlerini bilme hakkına sahip olduğundandır ki, biz de beyan ediyoruz; bizim ibadetimiz cemdir ve cem de cemevinde yapıldığı için ibadethanemiz de cemevidir.' Cümleyi Aleviler olarak şöyle de kurabiliriz: "Hükümet olarak size cemin en kısa tanımını yapıyoruz: Cem Alevilerin ibadetidir". Hükümetin irade beyanına güvenmek koşuluyla, Aleviler olarak yaptığımız bu tanım karşısında hükümete, raportöre ve rapora düşen tek şey, eğer gerçekten tanımlamak gibi bir niyetleri, istekleri yoksa, yalnızca bilmekle sınırlı bir arzuları varsa, Aleviler olarak bizlerin cem için yaptığı tanımı kesinlikle kabul etmektir! Üstelik cemin bir ibadet olduğu biçimindeki tanımsal yaklaşım, meşrebi ne olursa olsun, bütün çeşitliliği içinde tüm Aleviler için geçerlidir!

Ancak tam bu noktada rapor, cemin ibadet olma vasfını kesinlikle reddetmektedir. Yani Alevilerin ceme ilişkin yaptığı tanımı kabul etmemektedir. Oysa beyan ne idi: 'Tanım yapmak istemiyoruz, bilmek istiyoruz'. Belli ki hükümet ve raportör aslında ancak kendi çıkarlarına uygun tanımları kabul etmeye hazırdır ve 'siz kendinizi tanımlayın, biz de kabul edelim' derken kastettikleri, 'siz kendinizi bizim istediğimiz gibi tanımlayın' imiş! Raporun cemvleriyle ilgili kısmında ya da tümünde cemin ibadet vasfı kesinlikle kabul görmemekte, hatta dini vasfı zan altında bırakılmaktadır ki bu da zaten hükümet iradesinin suçüstü yakalandığı ikinci noktadır.

Rapora göre, cem bırakalım ibadet olmayı, dini bile değildir. Bu haliyle kestirilebileceği gibi, elbette İslam bir din oldukça, İslam dışında bir pratiktir.

İslam, en fazlasından buna hoşgörü gösterir ya da dilemezse de göstermez, ama her halükarda cemin dinsel sayılmamasından, din dışı, bu bağlamda İslam dışı sayılmasından kaynaklanmaktadır bu.

Bunu göstermek için cümlelere takla attırmaya gerek yoktur. Raporun ceme ilişkin ifadelerine bakmak yeterlidir. Rapora göre cem öncelikle “gelenekle” ilişkilidir. İkincisi, cemler “iletişim ortamıdır.” Üçüncüsü, “inançsal bir etkinliktir”ler ama “toplumsal değerleri” vardır; asla teolojik değerleri zikredilmez, kabul edilmez. Belki de raportörün ve hükümetin Alevilikte toplumsallıkla dinselilik arasındaki ilişkinin nasıl inşa edildiğine ilişkin bir fikirleri yoktur ya da varsa eğer, bu ilişki kurma tarzı onlar için kesinlikle kabul edilemez niteliktedir. Devam edelim, cem bir “toplantıdır”. Bu toplantılarda “manevi ihtiyaçlar” giderilmektedir. Cem, merkezi bir “ritüeldir.” Ama ritüel ibadet midir, buna ilişkin bir şey söylenmez raporda; ritüelin ayin olduğu açıktır da ayinle ibadet arasındaki mesafe özellikle karanlıkta bırakılır. Cem “ayindir.”

Nihayet, raporun pek “öldürücü” saptamasına gelir sıra: “Şurası bir gerçek ki, günümüzde Aleviler kendi ritüellerini genel Müslüman kamuoyu gibi camilerde gerçekleştirilmekte, ayin-i cemlerini cem evlerinde yapmaktadırlar. Cemlerini ibadet olarak takdim ederken cemevlerini de ibadethane olarak görmektedirler. Bugün Aleviler arasında genel kabul gören bu yaklaşım cem evlerinde gerçekleştirilen ritüellerin Alevi ibadetlerinin esaslı bir parçası olduğunda oldukça karardır. Oysa bu oldukça yeni bir durumdur.”

Raportöre göre yeni olan durum nedir? Cemlerin yeni olmadığı, Alevilerin tarihsel seyri içinde hemen her aşamada görüldüğü izahıtan varestedir. O halde? Yeni olan cemevleri mi? O da yeni değildir zaten. Cemevi cemin yapıldığı hanedir ve Alevilerin cemleri oldukça her zaman bir cemevleri de olmuştur. Kimi bölgelerde bu, sabit mekanlar olarak belirmiş, kimi bölgelerde cem, mekanı bizzat düzenleyerek cemevi haline getirmiştir. Ritüeller üzerine pek kafa yorduğu anlaşılabilir metin yazarının bir mekanın bizzat ritüel tarafından düzenlenerek dönüştürüldüğünü bilmemesi düşünülemezine göre? O halde ortada iddia edildiğinin aksine yeni hiçbir şey yoktur. Raporun yeni diyerek cemi ve cemevini zan altında bırakma girişimi kentsel süreçlerle ve modernlikle ilgilidir ki o da zaten yeni bir durum değil, bizzat cem tarafından koşullanan bir sürecin işaretidir. Raportör yazdığı satırların içeriksizliğinin farkında olmalı ki zaten topu hemen kendi dışındakilere atıvermektedir. “[Cemin ibadet ve cemevinin ibadethane olduğuna ilişkin] mevcut kabullerin her türlü duyusallığın ötesinde nesnel bir yaklaşımla ve soğukkanlılıkla incelenmesi

gerekir. Bu amaçla da teologlara, tarafların saygı duydukları bilim adamlarının görüşlerine duyulan ihtiyaç izahtan varestedir.” Oysa izahtan vareste olan bizzat bu cümledeki inkarcılıktır. Öyle ki cümle taraflardan söz ediyor; cemevinin ibadethane, cemin ibadet olduğu konusunda tek bir taraf vardır; büyük Alevi topluluğu; başka taraf yoktur. Dolayısıyla taraflar diye işaret edilen eğer devlet ve özellikle Sünnilik ve Sünniler ise, ne zamandır belirli bir dini algının ibadet ve ibadethane yaklaşımını ona yabancı dini algıları ölçü olarak alıp tanımlıyoruz? Bu şuna benziyor: ‘Sünni Müslümanların namaz ritüellerinin ibadet olup olmadığını Katoliklere sormaya ne dersiniz? Yahudilerin sinagogda eylediği ibadet midir? Ezidiler karar versin!’ Alevilik ve Sünnilik, Sünnilik ile Katoliklik kadar kökten farklı iki ayrı dini yönsemedir; her ikisi de, Alevilik de Sünnilik de, genel İslam çatısı altında olsa da... Nasıl ki Katoliklik ile Protestanlık, aynı çatı altında, iki ayrı dini yönsemeyle, Saddukilik ve Ferisilik iki ayrı dinsel algıya karşılık geliyorsa...

Taraflar meselesi bir yana, bir topluluğun ibadetlerinin ibadet olup olmadığının sorulacağı teologlar kimlerdir acaba? Alevilerin teologları söz konusu olmadığına göre, bunun açık anlamı ilgili teologların Alevi olmadığıdır. Teolojinin temel yönsemesi ise ait olduğu dinsel evrenin dogmalarının kendi içinden tutarlılıkla örgütlenmesi ve doğrulanmasıdır. Yani istese de istemese de, bir topluluk için, bir başka evrene ait teologların teolog olarak saygı duyulanı olmaz! Bunun olabileceğini varsaymak, teologun ne olduğuyla ilgili metodolojik bir tartışmayı gerektirir. Gelelim bilim insanlarına... Bilim insanları herhangi bir topluluğun ritüellerinin ibadet vasfına karar verici mercii olarak kabul edilemez. Bunu kabul eden zihniyetin kendisinin bilimle mesafesi oldukça açık olmak zorundadır. Bilim insanları topluluğun ibadet dediği şeyi ibadet olarak kabul eder ve anlamaya, çözümlenmeye, alanla ilgili materyali toplamaya ve sunmaya çalışır, hepsi o. Ne zamandır toplulukların ibadetlerine bilim insanları karar vermektedir? Sahi, bir de devlet var: İbadetin ibadet olup olmadığına bir devletin memurları karar verecekse ve bu karar süreci rapor tarafından meşru ve hatta olağan görülüyorsa, bu mesele tartışmadan, üzerinde konuşmaktan bile varestedir! Bu zihniyetin dini zaten devletin dininden gayri bir şey değildir; yani bu zihniyet dinine ne ad verirse versin, aslında-devlet-memuru-dinindedir!

Görüldüğü gibi sorun, aslında cemevleriyle ilgili değil, cemle ilgilidir. Esasta ibadet olarak kabul edilmeyen cemdir; cemevinin ibadethane olarak kabul edilmemesi bununla ilgilidir. Zaten rapor bunu kabul etmeyeceğini açıkça belirtmektedir: “Cemevlerinin gerçekte ibadethane olup olmadığı, teolojik-dinsel kriterler içinde ele alındığında, Aleviliğin bilinen tarihi içinde genellikle

tasavvufi-mistik bir seyir izlediğinden hareketle, mevcut yapısının bir ibadethane olarak görülmesine de izin vermediğini göstermektedir.” Görüldüğü gibi, raportör çalıştay sürecinden tümüyle kopmuş, çalıştayların Alevilerini tümüyle inkar ederek Sünniliğin belirli bir biçimine teslim olmuştur.

Şimdi aynı yaklaşımı biz de namaza uyarlayabiliriz: Müslümanlığın tarihsel seyri izlendiğinde, tıpkı raportörün Aleviliğinkini izlediğini iddia etmesi gibi, caminin ya da genel olarak mescidin Müslümanların ibadethanesi olmadığı kolaylıkla söylenebilir. Hz. Muhammed ilk mescidi “birlikte namaz kılacağımız bir yer olsun” diyerek yaptırmış, onun üstünü de, diğer işler güçler yüzünden altı ay kapattıramamıştı. Mekanı pek önemseyip kapatmak isteyenleri de bundan daha önemli işler olduğunu söyleyerek savuşturmuştu. Önemli olan mescit değildi çünkü; yeryüzünün her yeri ibadethaneydi, mesele ibadethane değil, ibadetteydi. Hz. Muhammed’in bu tavrı Aleviliğin teolojik çerçevesi içinde de kolaylıkla izlenebilir. Devamla şimdi soracağız: Namaz, belirli Müslüman gruplar için hangi teolojik-dinsel kriterlerle ibadet olarak kabul edilmiştir? Sayın raportör bu kriterleri söylerse belirli Müslümanlık biçimleri arasında kıyametın kopacağı da izahtan varestedir! Devamla, raportöre göre Alevilik tarihi içinde tasavvufi-mistik bir seyir izlediğinden, cem ibadet olarak sayılamamış! Tasavvufi-mistik olan üzerine hangi referanslarla hareket edildiğini elbette bilmiyoruz, ama bir dinsel eğilimin sıfatıyla ibadeti arasında kurulan bu ters ilişkinin mantığını hiç bilmiyoruz. Ama daha da önemlisi, rapor yazarı tasavvufi-mistik hareketlerin bir örneği olarak, örneğin Bektaşiliği, Alevilik içinde saymadığı halde Bektaşiliği bu kez tüm Aleviliğin yerine geçiriveriyor! Bektaşilik bu yönlü bir seyir izler, doğrudur, ama bir bütün olarak Alevilik, tasavvufi-mistik bir hareketin adı değildir. Bu iddia hiçbir akademik-bilimsel ve tarihsel temele sahip olmayan belirli bir dinsel ideolojinin ürettiği ,modern mi modern bir zihniyet yanılsamasıdır, hepsi bu.

Toparlayalım: Cem rapora göre ibadet olmadığı için, cemevi de ibadethane değildir. Aleviler cemi ibadet saydığına göre, cemevini de ibathane saymaktadırlar. Rapora göre: “Hiç kuşkusuz her dinin bazı “onsuz olmazsa olmaz” inanç ilkeleri, bir de yine ortak ibadet ilkeleri ve birlik simgeleri vardır. Bu bağlamda kilise Hıristiyanlar için, sinagog da Yahudiler için neyse cami ya da mescid de Müslümanlar için aynı simgesel anlama sahiptir.” Bu durumda sonuç bellidir: Bir dinin olmazsa olmazlarından olarak, Müslümanlığın olmazsa olmazlarından olarak mescidi -mescit tek başına anlamlı olmadığından esasta uygulanagelen haliyle namazı- kabul etmeyen Aleviler, zaten Müslümanlık dışıdır, yani İslam dışıdır! Raporun dolaştırıp dolaştırıp söylediği budur işte!

Eğer cem modern koşulların bir ürünü olsaydı bunu söyleyemezdik, ama bizzat rapor da itiraf ediyor ki hangi andan beri Alevilikten söz ediliyorsa, o andan beri cem Alevilik için geçerlidir! Raporun aynı alıntı içinde, kilisenin Hıristiyanlık için bir ve aynı şey olduğu gibi tümüyle gerçek dışı bilgilerine değinmiyoruz bile. Örneğin raportör belli ki Lutheryenleri, Calvinistleri duymadığı gibi, Anabaptistlere gelememiş bile! Ancak bunca büyük boşluklarına karşın rapor, yukarıdan bir dille Alevilere akıl öğretmekten de vazgeçmemekte, Alevilerin “korunaklı teolojik açılımlara ağırlık vermeleri gerektiğini” söyleyebilmektedir.

Rapora göre, Alevilerin cemleri ibadet, cemevleri ibadethane olmasa da Sünniler Alevilerin “cem uygulamalarını” [açıkça bu terim kullanılmaktadır; uygulama] desteklemekte”lmiş. Hatta hatta Sünni katılımcılar, belli ki durumdan bir de vazife çıkarıp Alevilerin kendilerinden beklediği desteği, hem de “kendi inanç ve ritüelleri konusunda kendilerinden beklediği desteği” sunmakta geciktiklerini de belirtmişler. Acaba hangi Alevi topluluk kendi inanç ve ritüelleri konusunda Sünnilerin desteğine ihtiyaç duymuş ki? Açıkça Sünnileri Alevilerin “ağbisi” konumuna yükseltme girişiminin adı gibi durmaktadır bu. Sünniler -bu Sünniler her kimse- Alevilerin inanç ve ritüelleri konusunda destek vermek yerine, kendi inanç ve ritüellerinin uğradığı anlamsal boşalmayı çözümlenmek ve anlamak üzerine mesai harcasalar, çok daha yerinde olacaktır! Ancak raportör aynı kanıda değildir. Ona göre “Sünni katılımcıların kaygı ve tereddütlerini de dikkate almak yerinde olacaktır.” Bir topluluğun yürüttüğü bir ritüelin ibadet olup olmadığı bir başka topluluğu kaygıya sürüklüyorsa, bu, o ibadetin sahiplerinde değil, kaygıya düşen de bir sorun olduğunu gösterir ve ona dönük çözümler aranmalıdır; yani demek ki ülkemizin ciddi bir Sünnilik sorunu vardır! Var mıdır? Bilmiyoruz. Bilmiyoruz, çünkü raporda kaygılı ve tereddütlü olduğu belirtilen Sünnilerin kimler olduğuna dair hiçbir fikrimiz yoktur. Oysa biliyoruz ki Sünni ve ilahiyatçı olan kimi akademik unvanlı kişiler cemin ibadet, cemevinin de ibadethane olduğunu, hiçbir kuşkuyla yer vermeden kabul etmektedirler. Demek ki sorun Sünnilik ve Sünnilerde değil, kendisini büyük Sünni gövdenin yerine ikame etmeye çalışan zihniyettendir! Aleviliğin de zaten Sünnilik ve Sünnilikle bir “derdi” yoktur, kendisini onun yerine ikame etmeye çalışanla bir sorunu vardır!

Bu manzara karşısında raporun öne çıkardıklarına gelince... Rapora göre, “müesses nizam, kendi referans ve sabitelerini dikkate almayan [ki bu referans ve sabiteler, bir önceki cümleden anlaşıldığına göre, doğrudan Sünnilikle koşulludur] bir düzenleme fikrine, Alevi olsun ya da olmasın hiçbir şekilde fırsat vermeyecektir.” Hatta “Sünni katılımcılara göre camiye cemeviyle

eşitleme, hatta birbirleriyle kıyas ya da takas etme çabası hem Alevilik için hem de İslam için yıkıcı bir taleptir.” Bu dil, açıkça muktedirlerin dilidir. Kendi iktidarından asla kuşku duymayan bir zihniyet, birden bire bir topluluğun ibadet ve ibadethane talebi karşısında “nasıl, nasıl olabilir bu” diyerek dehşete düşmekte ve kendisinininkiyle ötekının kıyaslandığına iman etmekte, hatta kendisinininkiyle takas edilmek istendiğini düşünmekte ve derhal karşı saldırıya geçmektedir. Bu yaklaşım aynı zamanda ülkedeki Sünni muktedirliğin ne ölçüde zaaf içinde, zayıf ve kırılğan olduğunu da göstermektedir. Alevilerin raporda takdim edildiği türden hiçbir talebi bulunmamaktadır. Yani cem namaz, cemevi mescitle takas edilecek değildir; edilemez de zaten. Bunların ikisi de ayrı ayrı dinseliliklerden, genel adı İslam olan dinsel yönsemelerden referans almakta ve farklı sabitelere bağlanmaktadır! Dolayısıyla Alevilerin zaten yapmadığını yapıyor gibi atfedip, sonra da “onlara da kulak verilmesi gerekir” demek kadar abes ve gayri adil bir şey olamaz. Ama ne yazık ki rapor bu Sünni refleksi olduğu gibi veri saymakta ve “bu bağlamda cemevlerini birer ibadethane olarak tanımlamak yerine işlevselliğinin sürdürülmesi için çaba sarf etmek gerekir” sonucuna ulaşmaktadır. Hemen ardından da, daha önce yapıldığı gibi, gene Alevilere aba altından sopa gösterilmektedir: “Bu bağlamda Alevilerin de Mevlevi, Kadiri ya da Nakşibendilerin de eşitliğe uygun bir şekilde bu imkanlardan yararlanabilme hak ve taleplerinin ortaya çıkacağı ihtimaline de açık olmaları gerekir.” Sanki adı geçen tarikatlar ve diğerleri ülkenin bütün camilerini parsellememiş gibi! Sanki ibadetlerini yapamıyorlarmış gibi! Sanki onların ritüelleriyle cem aynı vasıftaymış gibi! Sanki Alevilerin böyle rekabetçi bir algısı ve buna uygun bir din talebi varmış gibi! Rapora göre öyledir; Alevilik de aslında bir tarikatır, ama nedense bu durumda neden Bektaşılık Alevilik değildir, orası raportörün ferasetiyle ancak anlaşılabilir. Öyledir, çünkü rapor açıkça “Alevilik ya da diğer tarikatlar” gibi ifadeler kullanmaktan asla çekinmemektedir.

Artık raporun cemevleriyle ilgili somut olarak ne önerdiğini görmeye geldi sıra. Somut sonuç şudur: “Cemevlerine ibadethane denmeksizin, dernek ve vakıflarına imkan tanımak ve kamu düzenini bozmadıkları sürece de bu kurumlara, ilgili yönetimlerin yardımcı olması yönündeki öneriler desteklenmiş ve bütün bu önerilerin sonuçta teknik bir çalışma gerektirdiği vurgulanmıştır.” Rapor örnek bir teknik çalışmanın olası sonucuna da yer vermektedir: “Buna göre sorunla doğrudan ilgili kanun ya da tüzükler aşağıdaki madde dikkate alınarak yeniden düzenlenebilir: “Birer inanç ve erkan merkezi olarak değerlendirilen cem evleri de kanunlarda ibadethanelere tanınan bütün

imkanlardan yararlanır.” Ya da “cemevlerine de aynı imkanlar sağlanır” (Vurgular aslında)

Bu yaklaşım devlet ciddiyetiyle açıkça, uzak ara ilgisizdir; hele de bir hukuk devletinin ciddiyetiyle. Eğer cemevleri ilgili cümlede geçtiği gibi ibadethane değil, ama inanç ve erkan merkeziyse, nasıl olur da ibadethanelere tanınan bütün imkanlardan yararlanır? Bu açıkça Alevileri ve onların ibadetlerini muktedirlerin insafına, sözüm ona hoşgörüsüne terk etmek, hukuk devleti anlayışının temel soyut eşitlik prensibini “bir kere çiğnemekten bir şey olmaz” demekten başka bir şey değildir. Eğer böyle yaklaşılabaksa, o zaman ibadethanelerin inanç ve erkan merkezlerinden farkı nedir ki ayrıca onlara atf yapılmaktadır? Aynı itiraz diğer öneri cümlesine de yöneltilebilir, ama o, ilkinden en azından daha makul görünmektedir, bir tanım yapmadığı ve referans vermediği için. Ancak bu yaklaşımın hukuk devletinin gerektirdiği soyut eşitlikçi perspektifle hiçbir ilgisinin olmadığı son derece açıktır.

Biz bu konuda hükümete sunduğumuz raporda (Kırmızı Kitap) farklı seçenekler üzerinde durmuştuk. Burada yinelemeyeceğiz. Fakat rapor ve raportör, kendi bildiğinin dışına çıkma gereği duymadığı için, çözümü Alevilerde ve onların sürece katılmasında değil, Diyanet İşleri Başkanlığı’nda aramakta ve “topu” oraya atmaktadır: “Bütün bu çalışmaları tasarlarken, DİB’in tüm Müslüman vatandaşlara hizmet vermek üzere belli bir yasal çerçeve içinde yapılandırıldığı gerçeğinin de göz ardı edilmemesi gerekecektir.” Ama biliyoruz ki biraz sonra raportör birden çok kere bu cümlesini inkar edecektir. Ancak DİB’e yapılan bu atf rastlantı değildir. Cemin ve cemevinin merkezinde dedelik kurumunun durduğu, cümlenin malumudur. Amaç, en nihayetinde dedelerin başını DİB’e ya da benzeri ama her halükarda kamusal-devletli bir kuruma ve o hat üzerinden de cemi devlete bağlamaktır; tıpkı Sünniliğin başına gelen hikaye gibi! Bu bakımdan Alevi çalıştaylarının da, iktidarın Alevilerin sorunlarına yaklaşım tarzının da en kritik evresi bu evredir. Çünkü en nihayetinde raporda da belirtildiği gibi, sanki siyasal irade insanlardan ve onların organizasyonlarından oluşmuyormuş gibi, sanki kendi kendine işleyen bir “müesses nizam” varmış gibi, en nihayetinde mevcut muktedirler de kendi iradelerini müesses nizam denilen iradeye katmakta ya da onunla örtmekte ve bu bütünleşme ölçeğinde de “müesses nizam” kendi kibrine batmış olarak, DİB ve zorunlu din dersleri gibi alanlarda geri adım atmayacağını güvenle beyan ettiği gibi, daha ileri adımlar atmaktan çekinmeyeceğinin de açık işaretlerini vermektedir. Örneğin biri yetmezmiş gibi, ikinci bir din dersi öngörülmesi ve daha bugünlerde gerçekleşen, DİB’in artık tüm alana nasıl hakim olduğunu

gösteren bir örnek olarak, bizzat DİB'in icat ettiği kutlu doğum haftası etkinliklerinin MEB'e bağlı tüm okullarda önemli günler ve haftalar listesine sokulvermesi gibi. Bu bakımdan aslında raporun en önemli kısmı, Alevileri ilk elde ve doğrudan can yakıcı bir biçimde ilgilendiren kısmı, cem, cemevleri ve dedelik meselesiyle ilgili kısımdır.

Raporu ve raportörü dedeliğin mahiyeti konusunda muhatap kabul etmek ve bir tartışmaya girmek, Aleviler açısından kabul edilemez. Bu nedenle, dedelik hakkında yapılan sözüm ona saptamalarla hesaplaşma gereği bile duymayacağız. Şu kadarını söylemekle yetineceğiz: Raporda analiz adı altında bu konuda sunulan yaklaşımlar; dini okuma, anlama ve tecrübe etme biçiminin "Sünni karakteri" yüzünden din adamının kim olduğuna ilişkin standart olduğuna iman getirilmiş Sünni yanıtın genel olarak Alevilere ve özel olarak talip-dedelik ilişkisine giydirilmesinin doğurduğu kaçınılmaz sonuçlardır. Bunlara hiç girme ve tartışma gereği duymaksızın, raporun geldiği yeri ele almakla yetineceğiz.

Asıl hedef ve amaç Aleviliği belirli bir biçimde yeniden inşa etmek ve yapılandırmak olunca, modern Alevi hareketinin önce dar anlamda talepkarlıkla şekillenen siyasal karakterindeki değişime karşı da muktedirler tarafından bir hassasiyet geliştirilmiştir. Alevi hareketinin yavaşça, ritüellerin desteklenmesi ve canlanmasıyla doğrudan ve açık bir biçimde dinsel alanda yeniden yayılmaya, genişlemeye başladığı fark edildiği ölçüde, Aleviliği yeniden ve "tasavvufi-mistik", ama her halükarda Sünni dinsel kodlara uygun olarak yapılandırmanın önünde bu ayinsel canlanmanın önemli bir tehlike oluşturacağı da fark edilmiş, birincil hedef olarak ayinin, ibadetin, cemin kendisi alınmış ve bu ayini dağıtmak üzere baş hedef olarak da dede seçilmiştir.

Sözüm ona dedeliği savunuyormuş gibi, öncelikle "Aleviliğin merkezi otoritesi" olarak dedeyi seçen ve "Cumhuriyet döneminde gerek entelektüel gerekse meşruiyet düzeyinde ciddi bir sarsıntı yaşamış " olan dedelerden söz eden rapor ilk elde, dedeliği soysuzlaştırmak için özellikle son yüzyılında Osmanlı İmparatorluğu'nun girişimlerini yok sayarak tüm sorumluluğu kerameti kendinden menkul olarak Cumhuriyet'e yıkmakta; ikincisi, Cumhuriyet sanki dedeliği soysuzlaştırmak için yeni yöntemler icat etmiş gibi bir izlenim yaratmakta ve dahası dedeliğin "otoritesinin" entelektüelliğinden kaynaklandığı ima etmekte, yetmezmiş gibi meşruiyet kaynağını da tümüyle bulandırmaktadır. Bu bağlamda merkezi otorite olarak dedeliğin seçimindeki garabeti ve Aleviliği anlayamamayı saymıyoruz bile. Basitçe, dedenin merkezi olduğu iddia edilen bir otoritenin sahibi mi, kaynağı mı, simgesi mi, temsilcisi

mi, sözcüsü mü, taşıyıcısı mı, kendisi mi olduğu gibi sorulara bile yanıt veremeyecek derecede Alevilikle uzak ara ilgisiz bu zihniyet, dedeliği yeniden canlandırmanın peşine düşmektedir.

Böylece rapor ve raportör, Alevilerin devletten talep etmediği bir şeyi talep etmişler gibi kabul etmekte ve doğrudan Aleviliğin teolojik yapısına müdahaleye girişmektedir. Kuşkusuz muktedirler kendilerine farklı Alevi topluluklardan ve özellikle dedelerden bu yönlü talepler geldiğini iddia etmişlerdir ve etmeye de devam edeceklerdir. Burada da körün gözüne sürme çeker gibi bir operasyon yapılmaktadır. Dedelere maaş verilmesini savunan kimi küçük ve muktedirlerle işbirliği yaparak büyümeyi hedefleyen Alevi örgütlerinin olduğu doğrudur. Bunların hükümet tarafından özellikle abartılarak sahneye çıkarıldığı da doğrudur. Ama Alevi topluluk içinde bu işbirliğine en meyyal örgütler ve gruplar bile, dedeliğe ilişkin maaş verme ve benzeri müdahale çağrılarında önce şu cümleyi kurmuşlardır: "Madem ki Sünnilerin din adamları kamu kaynaklarıyla besleniyor, bizinkiler öksüz yetim mi?" Yani gerçekte bir bütün olarak Alevi toplulukların istediği şey, Sünni din adamları kadrosunun kamu kaynaklarıyla beslenmesine son verilmesi gerektiğidir.

Bu anlamda Aleviler, kendi yarattıkları kamusal hasıladan devletin yarattığı Sünniliğe pay vermekten bıkkınlıklarını ifade etmektedir. Ama muktedirler bu arzuyu, 'öyleyse dedeleri de devletten maaş alan birine dönüştürelim'e çevirmekte ama bununla da yetinmemekte, şunu eklemektedirler: "Devlet eğer cemevlerini, merkezinde inanç rehberleri olacak şekilde teşekkül ettirecekse, bu durumda geleneksel devlet yapılanmasının da gözden geçirilmesi ve dedeliğin modern demokratik devlet gereklilikleri içinde kabul edilebilir bir statüye taşınması gerekir. Bu ihtiyacın giderilebilmesi için de dedelerin bir takım eğitim programlarından yararlanmaları gerekir."

Bu birkaç cümlenin kendisi bile Aleviliğe küfür mahiyetindedir. Dedelerin bir takım eğitim faaliyetlerinden yararlanmaları gerektiği kabulü açıkça rapor zihniyeti ölçeğinde dedelerimizin tümünü aşağılamaktan başka bir karşılığa sahip değildir! Yetmezmiş gibi, dedelerin eğitilmesi gereği, yani insani "malzemenin" eğitilmesi gereği ile sözüm ona modern demokratik devlet gereklilikleri içindeki bir statü arasında kurulan bağ, doğrudan şantaj içermektedir. 'Sizi ancak eğiterek böyle bir statüye aktarabiliriz. Bu statüyü istiyorsanız, bizim vereceğimiz eğitime de razı olacaksınız!' Yani, açıkça 'bundan böyle kimlerin nasıl dede olacağına, nasıl hizmet yürüteceğine biz karar vereceğiz! Tıpkı imamların eline birer diploma tutuşturup atamalarını

yaptığımız gibi, sizin elinize de bizim çarkımızdan geçtiğinizi onaylayan ve gösteren bir belge tutuşturup cemevlerine göndereceğiz!

O halde Alevilerin meydanlarda atıp durduğu o slogan tam yerini bulmuştur: 'Devletin dedesi olmayacağız!' Çünkü Alevilikte, raportör bunu bilmezden gelse de, dedeliği mümkün kılan talibin rızasıdır. Mademki bundan böyle, bu projeksiyona göre, dededen razı olacak olan muktedirlerdir, o dede muktedirlerin dedesidir, Alevilerin değil! Eğer sözüm ona din adamlarını, sözüm ona demokratik modern devletin gereksindiği bir statüye taşıma arzusu bu kadar eğitimle ilişkiyse, rapor zihniyetine önerimiz, her gün yarattıkları bir skandalla, her gün demokratik yaşamın gerekliliklerini ayaklar altına alan bir eylemle ya da beyanla gündeme gelen kendi din adamlarını öncelikle eğitimden geçirmeleri, hatta bunun için ilk elde, buna verimli bir yatak oluşturan imam hatip okulları, Kur'an kursları ve ilahiyat fakülteleri gibi kuruluşları, Sünniliğin sağlığı bakımından derhal kapatmalarını!

Rapor, bir bütün olarak Aleviliğin kendisine müdahale etmeye hazırlandığını açıkça itiraf etmektedir: "Bu hazırlık b"aşta yasal zeminin oluşturulması olmak üzere pek çok noktada Alevi toplumunun rızasına bağlı olarak [ki bu toplumun rızası denen şeyin muktedirlerin seçeceği iki küçük dernek olacağından kuşku kalmamıştır artık], inanç ve kültürün yeniden yapılandırılmasını gerektirecektir. [Dikkat edilsin inanç ve kültürün deniyor ki bu ifadeler rapor boyunca Aleviliğin Alevilik olarak, yani kendine has bir dinsel yönseme olarak varlığını inkar için kullanılan iki ana terimdir. Yani müdahale edilecek olan doğrudan bir dinsel anlayış olarak Aleviliktir.] Bu çerçevede eğitim kurumları yeniden tasarlanmalı, [hangi eğitim kurumlarından söz ediliyor diye akla bir soru gelebilir; ne de olsa dedeliğin Alevilikte eğitimle bir ilgisi yoktur, hele de kurumsal eğitimle; demek ki bundan sonra olacaktır] ihtiyaç duyulan alanlarda yeni bir takım kurumlar ihdas edilmelidir. [Görüldüğü gibi, muktedirler hızını alamayıp Aleviliği yeniden kurumsallaştırmayı bile göze almış durumdadırlar. Ancak bu yine de onları birer "toplumsal mühendis" yapmaz, bu onları Aleviliği şirazesinden çıkaran aktör kılmaz; tersine Aleviler kendi içlerinden bir yaklaşım geliştirdiğinde bütün "küfür" ve aşığılamalar, Aleviliği din olmaktan çıkarmak gibi, bizzat raportör tarafından muhatap kılınıverirler.] Nihayet dedeliğin ihyası çerçevesinde Alevi bilgi ve külliyyatının derlenip korunması amacıyla çok boyutlu bir araştırma merkezinin kurulması ve bu bağlamda Alevi-Sünni ortak tarih bilincine yönelik çalışmalarının da ihmal edilmemesi gerekmektedir."

Bu son cümle çok önemlidir ve açık anlamı şudur: Alevi-Sünni ortak

tarih bilinci demek Yunus Emre'nin, Taptuk Emre'nin, Hacı Bektaş Veli'nin, Ahi Evran'ın, Sersem Ali Baba'nın, Balım Sultan'ın, Demir Baba'nın; yetmedi mi Abdal Musa'nın ve Kaygusuz'un birer Sünni figür olduğunu kabul etmek demektir; Hz. Ali'nin, Hz. Muhammed'in damadı ve ilk Müslüman olanlardan biri olarak özgünlüğü dışında bir özgünlüğü olmadığını, onun da namaz kıldığını, camiye gittiğini kabul etmek demektir! Ama asla tersi düşünülmemelidir! Yani Aleviler asla ve asla Hakikatin Nuru olarak Ali'nin nasıl Sünni inanlı birine dönüştürüldüğü üzerine kafa yormamalıdır. Bunlar, bizim fantezi dünyamızın ürünleri değildir: Merak edenler Hacı Bektaş Veli'ye ve Yunus Emre'ye, olmadı Hz. Ali'ye ilişkin Sünni literatürün hakikat mertebesine yükselttiği yayınlara baksın! Mevcut sözde araştırma merkezlerinin ürettiği hurufata baksın! Böylece ortak tarih bilincinin ne anlama geldiği net olarak anlaşılacaktır! Yani rapor ve raportör doğrudan Alevilerin tarihine, hafızasına da el koymaya yönelmektedir; şimdiye değin, Osmanlı'dan günümüze yağmalanmış materyallerin parsel parsel pazarlanması yetmemiş olmalı ki...

Raporun çözüm diye sunduğu bu imha planı sonunda, aynı zihniyet doğrultusunda geliştirilmiş ve kendi iç tutarsızlıklarıyla malül birkaç projeksiyon önerisiyle taçlanmaktadır. Öylesine ki raportör, Alevi çalışmaları raporuna nasıl, niçin girdiğini açıklama lütfunu göstermeden bir projeksiyon olarak şunu bile yazabilmiştir: "DİB içinde Şafiilere de yer verilecek bir şekilde Sünniliğe hizmet vermek üzere, "özerk bir kamu tüzel kişiliği" haline getirilmelidir." Bu önerinin bu rapordaki yeri tartışmalı olsa da, bu cümle aynı zamanda inanılmaz bir itiraftır da: Rapor boyunca DİB'in ülkedeki tüm Müslümanları temsil eden bir üst çatı örgütü olduğuna bizi inandırmaya çalışan rapor, tam burada, vazgeçtik Alevilerden, DİB'in Sünniliğin ülkemizdeki önemli bir kolu olan Şaffileri bile içermediğini ifşa edivermektedir! Ama bu onun daha güçlendirilmesine 'elbette engel olmamalıdır.' 'Özerk olmalı, merkezi idarenin basıncından, olmazsa tümüyle kurtarılmalı, hatta mümkünse devlet içinde devlet olduğu alenen ilan edilmelidir!'

Burada yer verilen her bir öneri grubu kendi içinde bir takım garipliklerle maluldür. Örneğin bir diğer öneri şudur: "Gayr-ı Müslim cemaatler, Şiiler ve Aleviler için tarihi birikimlerin getirdiği zorlukların aşılmasının güçlüğü dolayısıyla [şimdi neden Aleviler ve Şiiler, gayr-ı müslimlerle birlikte anılır oldu acaba? Hani genel İslam şemsiyesinin alt üyeleriydik, Sünnilerle birlikte; yetmezmiş gibi, hani tarihimiz de ortaktı aslında, aynı dinin parçaları olduğumuz için, hangi tarihsel birikim farklılığımız var ki

aşılıyor?] her bir grup için ayrı bir özel kanunla kamu yararına özel hukuk tüzel kişiliği sağlanmalıdır.” Buyurun, buradan buyurun! Sünnilik için iyice devlet haline gelmiş, kamusal DİB, diğerleri için kamu yararına çalışan özel dernek statüsü! İşte modern, demokratik devletin gerekliliği!

Ama bu korkunç eşitsizliğe şükretmeliyiz, eğer Nusayri ve Yezidi değilseniz... Çünkü onlar daha da vahim durumda. Öncelikle raportöre anımsatmak isteriz ki Nusayri adını verdiği topluluk kendisine Nusayri demiyor, Alevi diyor, en fazlasından ‘Arap Alevisiyiz’ diyor; Nusayri adlandırması dışarıklı bir adlandırmadır. İkincisi; bu topluluk büyük Alevi topluluğun vazgeçilmez bileşenlerinden biridir ve keyfe keder bir biçimde koparılıp yalnızlaştırılmaz. Üçüncüsü; Yezidilik nitelemesi de çoktandır Ezidi olarak güncellendi, zihniyet geriden gelse de. Dördüncüsü; bunlardan biri, Alevilik olanı, Müslümanlık şemsiyesi altında iken, öteki gayr-i müslimdir, aynı cümleye koymanın anlamı nedir acaba? Gelelim önerilerin iyice çığırından çıkan eşitsizlikçi haline. “Nusayri ve Yezidiler gibi [ikisini anladık ama bu gibi olanı anlamak için herhalde muktedir olmak gerekiyor] bazı inanç toplulukları, kamu düzenini bozmamak şartıyla [nedense bu iki topluluk birden bire kamu düzenini bozabilecek topluluklar olarak kodlanmakta ki diğerlerinde hatırlanmayan kamu düzeni bunlar da ansızın hatırlanmaktadır] kendi özel hukuk tüzel kişiliklerine bırakılmalıdır.” Bu önerinin arkasındaki zihniyeti biz açıklayabiliriz: Bu iki topluluk da nüfus, nüfuz ve etki açısından oldukça zayıf düşmüş topluluklardandır. ‘Kendi hallerine bırakın! Zaten eriyorlar’ demek isteniyor. Oysa diğerleri kendi hallerine bırakılmayacak kadar nüfuz alanına kavuşmuş durumda!

Bu muhteşem önerinin ardından bir muhteşem itiraf daha gelir; DİB’in nasıl sadece Sünniliğin belli bir kolu tarafından ele geçirilmiş olduğuna ve yalnızca onunla koşullu olduğuna ilişkin: “On iki İmam Şiiliği (Caferi mezhebi) mensupları için özel bir diyanet kurulmasına veya Diyanet’te temsil edilmelerine sosyal şartlar müsait değildir. [Görüldüğü gibi temsillerine bile sosyal şartlar müsait değil. Peki nedir bu sosyal şartların mahiyeti? Bilmiyoruz. Sünniliğin Şia’ya karşı alttan alta duyduğu derin teolojik refleks olmasın; bu iki zihniyet siyaseten birbirine epeyce yakınlaşmış olsa da) Bu mezhebe mensup olanlar da kamuya yararlı bir özel hukuk tüzel kişiliği çerçevesinde özel bir kanunla inançlarını sürdürebilmelidir.”

Gelelim Aleviler için bir diğer projeksiyona ki bu tam anlamıyla bir korku-komedi klasiği olmaya adaydır: “Aleviler ise, aralarında dileyen serbest iradesiyle Hanefi [dikkat edilsin, neredeyse ilk kez doğrudan Hanefi deniliyor,

genel olarak Sünni değil] veya Şii (On iki İmam) [yine dikkat edilsin genel olarak Şia değil, özel olarak Şii, yani dar anlamda On iki imamcı Şiilik, Caferilik özel olarak parantez içinde belirtiliyor] din kuruluşları bünyesinde, [hangi din kuruluşları bunlar acaba? Hani hepsi özel hukuk alanına terk edilmişti? Hanefilerinki hariç! Demek ki Hanefiler de ayrıca yeni, özel hukuk alanında kamu yararına çalışan kuruluşlar oluşturabilecekler! Eh, hakları! DİB yetmez!] yer alarak onlarla aynı kurumsal imkanlardan yararlanmalı [böylece Alevilere gösterilen adres belli oldu: Ya Hanefilerin kurumları, ya Şiiilerin] dileyen de [elbette arkasına kamusal gücü almış diğer kurumsallaşmalar aksini dilemenize fırsat ve olanak bırakırsa] kamuya yararlı ve özel kanun ile düzenlenen bir örgüt etrafında kendi inançlarını sürdürebilmelidir. [Yani Aleviler örgütlenmekte beceriksiz olduğu için sanırız, Hanefi ve Şiiilere karşı direnmeyi başarmış Alevilere devlet ayrıca özel kanunla bir örgüt oluşturacak, dileyen bu örgüt bünyesinde yer alacaktır. Aksi halde ne olacaktır peki?] Alevilerin, Sünnilerin ya da Şiiilerin gibi homojen bir topluluk olmadığı kabul ediliyorsa [yani sıkıysa heterojenlikte ısrar edin, homojen olmadığınızı sıkıysa söylemeye kalkın] bu takdirde kendilerine kamu yararına çalışan özel hukuk tüzel kişiliği tanınmasına da imkan yoktur." Açıkça: Ya bizim gibi olursunuz, bizim dilediğimiz gibi, ya da size hiçbir şey yok! 'Hakmış, talepmiş!' İşte çalıştığınız, raportörünüzün, raporun temsil ettiği zihniyetin en önemli Alevi talebine yanıtı bundan ibarettir! Zaten 'Aleviler homojen olmadıkları ölçüde Sivas'ta, Maraş'ta, Çorum'da yakılmaktan da kurtulamazlar.' Çünkü homojen olmadıkları ölçüde kamusal güç, asla onların yanında yer almayacak, hatta onlara karşı işleyecek, en iyimser tahminle örgütlü bir çoğunluk olarak 'Sünniliğin belirli bir koluyla onları, gayet modern, demokratik ve eşit koşullarda baş başa bırakıverecektir'.

C. "Madımak"ı Bırakın, "Başbağlar"a Bakın!

Raporun sözde sosyolojinin soğuk diliyle "Madımak Olayı" başlığı altında değerlendirdiği Madımak Katliamı, aynı zamanda çalıştay sürecinin başlangıcıyla sonu arasındaki mesafeyi ölçmek için de iyi bir örnek oluşturmaktadır. Madımak Katliamı'na ilişkin yapılan değerlendirmeler, açıkça çalıştaylar süreci içinde, Alevilerin örgütsel ve toplumsal gücünü yakından tanıyıp gördüğüne iman etmiş bir kibrin, yukardan bir bakışla, Alevileri hizaya çağırın bir dilin ortaya konulmasından başka bir şey değildir. Bu kibirli dile Aleviler son derece aşınadır. 1980 Bahar aylarından itibaren, Çorum'da Alevilere dönük katliam süreci başladığında, ülkemizde cumhurbaşkanlığı da yapmış bir siyasetçi, Süleyman Demirel, "Çorum'u bırakın, Fatsa'ya bakın" demişti. Oysa o

günlerde Fatsa'da kimsenin burnu bile kanamıyordu. Bugün AKP'li yerel yönetimlerin kendileri icat etmiş gibi sahiplendiği kimi uygulamalarla somutlaşan, sosyalist olduğu ileri sürülen bir yerel yönetim deneyimi yaşanıyordu! "Müesses nizam" Çorum'da dökülen Alevi kanını görmemiş ve tanklarını Ankara üzerinden, Çorum'u by-pass ederek Fatsa'ya yöneltmişti. Sonucun ne olduğu biliniyor.

"Madımak Olayı"nı ele alan rapor daha ilk sayfada olaya ilişkin zihniyetini açıkça beyan etmektedir. Buna göre, "Otel kimliği belirsiz kişi ya da kişilerce ateşe verilmiş, ortaya çıkan arbede de çoğu Alevi olmak üzere 37 kişi karbon monoksit gazından boğularak hayatını kaybetmiştir." Raportörün söylemediği ayrıntıları söylemek gerekli mi? İnsan aklına, vicdanına hala mı yük değil; yeniden yeniden, tüm dünyanın, kameraların gözü önünde yaşananları anlatmak? Yineleyelim madem: Olay bir gündüze yayılmıştır; bir anda olmamıştır! İlgili siyasi ve idari iradenin gözü önünde olmuştur! Olay Pir Sultan Şenlikleri'ni müteakip değil, o bağlam içinde olmuştur, merak eden müteakip sözcüğünün sözlük anlamına baka! Ayrıca o günden beri, bu kentteki Alevi varlığına karşın bir daha bu kapsamlı bir şenlik yapılamamıştır! Olayda yer alanların kimliği belirsiz değildir! Çünkü hepsi gururla kameralara poz vermişlerdir! Olayın olacağı çok önceden bilinmektedir! Bizzat soruşturma sürecinde bu ortaya çıkmış, çeşitli kayıtlara da yansımıştır, yani açıkça planlı bir katliam söz konusudur. Dolayısıyla ilgili olayda otel açıkça ve kasten ateşe verilmiştir. Bu bakımdan olay kesinlikle bir arbede değildir. Merak eden arbedenin sözlük anlamına baksın! Olayda ölenler bu bakımdan kaza eseri ölmüş gibi gazdan zehirlenmemişler, açıkça katledilmişlerdir.

Bütün bu acı verici ayrıntıların varlığına karşın raportör şunu yazabilmektedir: "Olay, Alevi kamuoyu tarafından tartışmasız bir şekilde katliam olarak görülmüştür." Anlaşılan ve raporda hiç telaffuz edilmediğine göre kesinlikle, ileri sürülen odur ki rapor tarafından bu olay bir katliam olarak görülmemektedir.

Ne olarak görülmemektedir peki? Bir "provokasyon, kriminal bir olay, trajik bir olay, sırlı boyutları olan bir olay, vahim bir olay" ama katliam değil, çünkü belli ki rapor yazarı katliam derse, olaya Alevilerce yaklaştığı gibi bir sonucun çıkacağından ürkmektedir. Kişisel ürküntü bizi ilgilendirmiyor ama!

Madımak Katliamı dava dosyasına hiç atıf yapmayacağız; dava sürecinde bile Alevilerin nasıl saldırıya uğradığına hiç değinmeyeceğiz; hatta bırakalım Madımak'ı, daha geçtiğimiz yıl Maraş Katliamı anmalarında, katliam tarihinde ana rahmine bile düşmemiş gencecik çocukların, adı katliamla ilişkili

olarak anılagelen ve buna rağmen çalıştay sürecine katılmaya çağrılanın sırtkan bakışları altında, nasıl örgütlenip protesto için orada bulunanlara saldırtıldığına da değinmeyeceğiz, ama bir noktayı işaret etmekle yetineceğiz:

Radikal dinci ya da raporun dilinden esinle söylersek radikal Sünnici unsurlar, onlara ait medya ve onların örgütleri ve destekçileri, ne zaman Madımak Katliamı gündeme gelse, hep aynı şeyi ileri sürmektedirler: Başbağlar Katliamı! Adeta şu mesaj verilmektedir: 'Evet, sizi Sivas'ta yaktık ama siz de Başbağlar da katliam yaptınız, ödeştik, oturun ve susun artık!' Gerek Başbağlar, gerek Madımak Katliamlarında hayatını kaybedenler, onların yakınları, mensup oldukları aidiyetler bakımından bu kadar incitici, bu kadar aşağılayıcı, bu kadar saldırgan bir dil kesinlikle kabul edilemez! İki olayın da açık birer katliam olduğu tartışmasızdır. Ancak aynı ölçüde tartışma götürmeyen şey, katliamları yarıştırmaya kalkmaktır.

Ne yazık ki bu raporda aynı refleksle karşılaşılmakta ve daha Madımak'ı değerlendiren ilk sayfada ansızın Alevilerin karşısına Başbağlar çıkarılmaktadır. Bu durumda bütün risklerine karşın konuşmak kaçınılmaz olmaktadır! Alevilerin Madımak müzesi talebi karşısında Başbağlar'ı gündeme getiren rapor zihniyeti, şu soruların muhatabıdır:

Madımak Katliamı ile Başbağlar Katliamı arasında nasıl bir ilişki vardır ki Madımak gündeme gelince o da gündeme gelmektedir? Başbağlar Katliamı'nı Aleviler mi yapmıştır? Başbağlar Katliamı Alevi yığınlarca mı yapılmıştır? Başbağlar Katliamı, günler öncesinden, Alevi medyası var da orada hazırlanıp tezgahlanarak karıştırıla pişirile mi hazırlanmıştır? Başbağlar Katliamı, devletin idari ve siyasi iradesi dahilinde mi olmuştur? Bu katliamı izleyen iradenin Alevi bir irade olduğu mu söylenmektedir? Başbağlar Katliamı'nı binlerce kişilik bir Alevi topluluğu mu yapmıştır? Başbağlar Katliamı'nı Aleviler lanetlememiş, katliam olarak anmamış mıdır? Başbağlar Katliamını da, Madımak Katliamını da bu devlet, hangi iktidar söz konusu olursa olsun, aydınlatmak, soruşturmak, sorumlularını, planlayıcılarını, tetikçilerini, yataklık edenleri, alt yapısını hazırlayanları, buna uygun zemin oluşturanları bulmak, soruşturmak, yargılamak, gerekiyorsa cezalandırmak zorunda değil midir? Raporu kaleme alan zihniyet şu anda iktidar da değil midir? Bu yük onların da üstünde değil midir? Bu dosyaların yeniden açılması, karanlığın aydınlatılması için bu zihniyet ne yapmıştır? Başbağlar Katliamı'nın sanıklarının avukatlığına Aleviler mi soyunmuştur? Madımak Katliamı sanıklarını cezaevinde ziyarete giden hangi ideolojik, dinsel, zihinsel dünyanın ve en önemlisi siyasal geleneğin parçasıydı? Madımak katil zanlılarını savunan avukatlar kimlerdi? Bu avukatlardan biri

mevcut hükümet içinde olabilir mi? Soruları çoğaltalım mı, yoksa durup raportöre bir kere daha mı kulak verelim:

Raportöre göre, Madımak ve Başbağlar Katliamları ile görünür hale gelen en önemli şey "Alevi ve Sünnilerin bu provokasyona alet olmalarını sağlayacak potansiyellerinin varlığı ve kullanışlılığının açığa çıkmasıdır. Hem Alevilerin hem de Sünnilerin onarılması oldukça zaman alacak bu kumpasın uygun birer parçası olma potansiyelleri kaygı vericidir."

Mesele bundan daha ağır bir biçimde nasıl militanca bir dille çarpıtılabilir ve Alevilik tarihi ve şimdisiyle ortadan dururken, bu kadar ağır bir suçlamayla karşı karşıya bırakılır? Açık bir saldırı mantığı dışında! Rapor yazarı bu iddialarını, Aleviler ve Alevilik bakımından toplumsal, tarihsel ve siyasal olarak ispatla yükümlüdür! Aleviler tarihin hangi evresinde, bu ülkede iktidar olmuş da Sünnileri katletmiştir? Cumhuriyet dönemi içinde hangi Sünni'nin burnu bir Alevi tarafından kanatılmıştır? Osmanlı döneminde Alevi bir padişah vardı da Sünnileri mi katletti? Somut olaylar bir yana, Aleviliğin ne zaman dinen biriciklik iddiası olmuş ki bu iddiayı siyasal olarak örgütlenmiş bir basınla öteki kıldığına dayatmıştır? Bunları tartışmak, bunları anımsatmak bile bizim için açıkça utanç vericidir ve insan vicdanının, aklının aşağılanmasıdır.

Ancak amaç bellidir. Tüm bu kabul edilemez, gayri ciddi tablo, Alevilerin Madımak Otelini müze yapma talebini, katliama Alevileri de ortak ederek maniple ve nihayet reddetme girişiminden başka bir şey değildir. Öyle ki müze talebini reddeden rapor zihniyeti, otelin nasıl düzenleneceği hususunu bir yana koyup şöyle bir metni otele asmayı önerebilmektedir:

"Ortak Acı hatırası

Sağduyu ve sevgi yoksunluğunun

[örgütlü Sünniliğin değil, devletin ürettiği Sünniliğin provokatif niteliğinin değil, karanlık yapılanmaların değil, dinsel biriciklik iddiasının değil, derin devletin değil, ve ilh. değil!]

çok acı verici olaylarından birisi (...) burada (...) yaşanmıştır.

[Eh, madem sağduyu ve sevgi yoksunluğunun ürünüdür bu olay, o halde soruşturmaya, karanlık elleri ortaya çıkarmaya da gerek yoktur! Peki, devletin karanlık yüzüyle hesaplaşmamak adına, iktidarla bütünleşmek adına neden bütün Sünnilik adına, Başbağlar üzerinden bir denkserlik kurulmakta ve Sünnilik ve Sünni topluluklar zan altında bırakılmaktadır? Alevilerden geçtik, Sünni toplulukların üstünde katliamın ağırlığını bırakmaya kimin hakkı olabilir! Bu ağırlık nasıl ortadan kaldırılacaktır?]

Bu acı olayın kurbanlarının adlarını diğer bütün sevgisizlik

kurbanlarıyla birlikte (...) anıyoruz”

Rapor yazarına hatırlatmak gerekiyor: Madımak'ta ölenler sevgisizlik yüzünden ölmedi; otel ateşe verildiği için öldü! Binlerce kişi tarafından kuşatılmış, ateşe verilmiş bir yerde yaşayabilecek bir sevgi varsa, biz de oraya gidelim; yoksa, rapor yazarı bir gün kalkıp Madımak Otel'i'nin önüne gelsin!

Hala, her anma gününde Sivas'ta yaşayan kimi çevrelerin ölenlerin anılmasına bile nasıl tahammül edemediğini görmek için! Alevilerin anmalarını bile nasıl hayati risk alarak yaptığını görmek için. Gelsin ki şöyle şeyler yazmanın Madımak bağlamında nasıl durduğuna tanık olsun: Güya kimi Alevi grupları Madımak olayının Alevilikle irtibatlandırılmasından rahatsız olduklarından, müze talebine de karşıymışlar ve bu talebin Alevi-Sünni yakınlığını riske ettiğini düşünüyorlarmış ve nihayet “şimdiye kadar anma programlarında, özellikle Sivas'ta ortaya çıkan havayı bunun bir kanıtı olarak sunmaktadırlar. Buna göre, her anma gününde Sivas'ta olası bir gerilim kaygısıyla gündelik hayat felç olmakta, mevcut pozisyon pek çok kişinin o gün ya şehri terk etmesiyle ya da sokağa çıkmamasıyla sonuçlanmaktadır.” Bu cümleler hakim dinsel zihniyet ve onunla bütünleşmek isteyenlerin sorunu nasıl da çarpıttığının açık ifadesidir.

Anma günlerinde gerilim nereden kaynaklanmaktadır? Aleviler şimdiye değin anma günlerinde hangi provokasyona vesile olmuştur? Hangi Sivaslının camı kırılmıştır? Hangi Sivaslının burnu kanamıştır? Aksine anma gününe gidenler her yıl hayati risk almakta, aşağılanmakta, küfürlerle karşılaşmakta ve uğurlanmaktadırlar. Bunları yapanlar hala Sivas'tadır, Sivas'ta yaşamaktadır. Sivas halkı bir bütün olarak Madımak Katliamı'yla yüzleşmedikçe, Sünni dinsel evren Madımak Katliamı'yla yüzleşmedikçe, anmalardan bile rahatsız olmaya elbette devam edecektir! Ama onların bu “rahatsız edici gerilimini” boşaltacak zemin olmayı tüm Aleviler reddeder! Alevilerin her anması, zihniyet dünyasında unutulması dayatılan şeyin, ancak belirli bir biçimde hatırlanması istenen şeyin, tıpkı dinin belirli bir biçime sıkıştırılması gibi, hatırlamanın da biricik biçimi olarak vaz'edilen şeyin dışında bir imkanı işaret etmekte ve dayatılan hatırlama ve hatırlanacak olanı zan altında bırakmaktadır! Sivas'ta sivil toplum örgütü olduğu iddiasıyla muhatap alınan bir meslek odasının, katliama uğrayanlarla alay eder gibi, o melun yerdeki 'et lokantası kapatılırsa, Sivas'taki bütün lokantaları kapatacaklarına' ilişkin tehdidi hala ortadayken, otelin kamulaştırılacağı anlaşılınca, otel sahibinin otelin marka değeri var diye satış ilanı verdiği hala kayıtlarda, hafızalarda dipdiri dururken, anma günlerinin

Alevi-Sünni yakınlaşmasını sabote ettiğini iddia etmek ya muktedir olmakla, ya iktidara sürtünmekle ilişkilidir; ama gerçekte değil!

Yukarıda Alevilerin müze talebi karşısına anı yazısı diye konulması önerilen yazıyı Sivas'ta kaybettiğimiz tüm canlar için açıkça saygısızlık saydığımızı cümle alem bilmelidir. Sevgisizlikten öldükleri iddia edilen bir tabelada adları duracağına olmasın! Onların adları Alevilerin belleğinde en müstesna yerdedir! Yerleri orada oldukça müze talebi de Aleviliğin başlıca taleplerinden biri olmaya inatla devam edecektir! Kim nasıl, bunun bir kan davası olduğunu iddia etmeye kalkarsa kalksın. Kim sürekli bir güvenlik konsepti içinde, Alevilerin ölümlerini anmasını bile "her vesileyle kanatılmaya çalışılan yara" olarak nitelirse nitelesin! Tam tersine Alevilerin talepleri ortadadır ve değil kan davasıyla, insanlık borcu dışında herhangi bir davayla ilgisi yoktur. Raporu yazarlar da bilmektedir ki kan davası bile açıkça belirli bir doğrultuda ve biçimde örgütlülüğü, belirli bir planı gerektirir. Hiçbir Alevi topluluğun şimdiye değin, Sivas halkına ya da genel olarak Sünni halka karşı bırakalım en ufak bir girişimi ya da tepkisini, kötü niyeti bile olmamıştır. Belki de tam da raportör ve arkasındaki zihniyetin sürekli bir suçlama olarak yönelttiği "mağduriyet ve mazlumiyet söylemi" yüzündendir, kim bilir! Ama nedense, raporu yazarlar tam bu söylemi hatırlayacakları yerde unutuvermekte ve Alevileri, Aleviliği saldırgan bir iktidar şebekesinin parçasıymış gibi sunmayı marifet bilmektedirler.

Muktedirlerin kullandığı dil ile bizim Madımak müze talebimiz üzerine geliştirdiğimiz dil arasındaki mesafenin bir kez daha kayda geçmesi ve derin uçurumun görülmesi için, çalıştay başlangıcında sunduğumuz rapordan (Kırmızı Kitap) ilgili kısmı olduğu gibi buraya aktarmakla yetiniyoruz:

"Alevilerin Sivas Madımak Oteli'nin "Utanç müzesi"ne dönüştürülmesi istemi, kimi çevrelerin savlarının aksine, Alevi toplulukların yas ve acıyı ebedileştirme arzusundan kaynaklanmamaktadır. Bilindiği gibi, Sivas katliamı bu ülkede tekil bir örnek değildir. Aksine, Cumhuriyet dönemini de kapsayan, Aleviliğin yüzlerce yıllık tarihinin barındırdığı katliamlar zincirinin bir halkasından ibarettir. Ancak artık ülkemiz bu ayıbıyla yüzleşmek ve acının bütün yükünü ve ağırlığını tek başına taşıyan Alevi toplulukların sırtından almak zorundadır. Bu doğrultuda Madımak Oteli'nin müze yapılması talebi aynı zamanda acının paylaşılması ve katliamın utancıyla yüzleşilmesi talebidir de. Madımak Oteli müze yapılmalıdır ki gelecek kuşaklar ve bu katliamı yaşayan, paylaşan, tanık olan herkes, Aleviler ve Aleviler gibi ayrımcı uygulamalara ve acılara uğratılmış topluluklar karşısında başımızı utançla eğebilelim ama aynı zamanda, bir daha böylesi olayların yaşanmaması için gerekli dersi almak üzere, Alevilerin sırtına yüklenen anımsama yükünü paylaşabilelim.

Bu anlamda bizler Madımak Oteli'nin müze yapılması istemimizden kesinlikle vazgeçmeyeceğimizi belirtmek isteriz."

I.

'DİNİM, DİYANET'İM, ZORUNLU DİN DERSİM BENİM'

Diyanet İşleri Başkanlığı ile (DİB) zorunlu din derslerinin (ZDD) konumu çalıştay raporunun en çok önem verdiği başlıkların başında yer almaktadır. Rapor içindeki ağırlıklarına bakıldığında Alevi çalıştaylarının, neredeyse bu iki sorunlu alanın "aslında bir sorun oluşturmadığına, bütün toplumu ikna etmek üzere" yürütülmüş olduğu hissine kapılmak pek mümkündür. Ancak çalıştay raporu yazarı için bu iki konu ne denli hayati bir yer işgal ederse etsin, tersine bizler için bu iki konu, Alevilik ve Aleviler bağlamında, hiçbir tartışma götürmeyecek açıklıkta ve berraklıkta, esasen ikincil konulardır. Şöyle ki DİB bu toplumda eğer yalnızca Alevilerin sorunu ise, baştan ilan ederiz ki bu kurum Alevilerin umurunda bile değildir. DİB, eğer bu ülkenin toplam hasılasını üretenlerin içinde yer alan tüm kesimlerin, Müslüman, Hristiyan, Yahudi, dindar, dinsiz, ilgili, ilgisiz, gnostik, agnostik, deist, ateist, mistik, Şii, Şafii, Hanefi, Alevi, adını saydığımız, sayamadığımız kim varsa, bu kesimlerin tümünün sorunu değilse, Alevilerin hiç değildir. Dolayısıyla öncelikle dikkatli olunması gereken şeylerin başında, özel olarak ve münhasıran Alevilik ve Alevilerle ilgili olmayan bir konunun, sözüm ona özel olarak Alevilik ve Alevilerin sorunlarıyla ilgili olarak düzenlenen bir toplantının başat konusu olarak takdim edilmesinin yanlışlığı gelmektedir; sanki bu iki konudan muzdarip olan yalnızca Alevilermiş gibi, kamuoyunun özellikle yanıltılma çabasıdır söz konusu olan.

Aynı şey ZDD için de geçerlidir. Okutulması zorunluluğunun anayasal bir konu olduğu sıklıkla ve yaygınlıkla ileri sürülen ve din dersi değil, din kültürü ve ahlak bilgisi dersi olduğuna inanmamız istenen, ama bizzat din dersi öğretmenlerinin icraatlarıyla ve okutulan ders kitaplarının kapsamıyla sıklıkla dersin din kültürüyle uzak ara ilgisiz, tam tersine doğrudan ve münhasıran

Sünnilik ve Hanefilik eğitimi verildiği sürekli deşifre olan bir ders özel olarak Alevilerin ve Aleviliğin konusu değildir. Bu ülkedeki her kesimin sorunudur bu. DİB, nasıl bugün neredeyse devlet içinde devlet konumuna yükselmiş ve siyaset üreten, siyasaları belirleyen bir üst siyasal irade olarak kendini örgütlemeyi başarmışsa ve bunda en büyük payda da 12 Eylül 1980 askeri faşist darbesinin ve ardından gelen muhafazakar sağcı iktidarlarınsa, ZDD de bizzat bu darbe tarafından toplumun bağrına saplanmış bir hançer niteliğindedir. Eğer toplum bu hançer tarafından sürekli yarılmayı ve parçalanmayı, sürekli kan kaybetmeyi göze alıyorsa ve bundan razıysa, hiç kuşkusuz Aleviler ve Alevilik, tek başına da olsa, kendi çocuklarını korumak üzere refleks geliştirmeye ve bu iç kanamayı durdurmak üzere yeni araçlarla mücadeleye devam edecektir. Sorun bu anlamda Alevilerin değil, tersine bu iç kanamayı görmezden gelenlerin, bu ateşe odun taşımaya devam edenlerin sorunudur ve elbette en başta da kendi dinini devletin resmi memuruna teslim etmekten gocunmayan, resmileşmeyi ve iktidarla hemhal olmayı marifet belleyen bir Sünnilik varsa, onun sorunudur!

Mademki DİB ve ZDD yalnızca ve özel olarak Alevilerin sorunu değildir, öyleyse bu iki sorun tüm toplumun, toplumun tüm kesimlerinin dikkatine sunulmalı, tartışılmalı, raportörün pek sevdiği deyişle, “münazara ve müzakere” edilmelidir. Ancak yapılanın bununla hiçbir ilgisi yoktur. Yapılan şey, bu iki sorunu nüfus olarak azınlıkta olan bir dinsel yönsemeye has bir rahatsızlıkmuş gibi kodlayarak, yalnızca onlarla tartışıyormuş gibi kamuoyuna sunarak, toplumun geri kalan kesimlerinin sanki bu iki konudan hiçbir yakınısı ve ızdırabı yokmuş gibi, bu iki konu geniş bir meşruiyet zeminine sahipmiş gibi, Aleviler üzerinden bir “meşruiyet rantı” üretmeye çalışmaktır. Fakat bu da neresinden baksanız su almaktadır; çünkü Alevilerle sözde ilişkilendirilip orada dondurulmaya çalışılan konuda “kim konuşuyor?” diye sorduğumuzda, karşımıza çıkan manzara ürkütücüdür.

A. DİB: Kim Konuşuyor, Ne Konuşuyor?

Çalıştay raporu bilimsel ve akademik bir raporda olması gereken sınıflandırılmış ve yorumlanmış verilere sahip olmadığından ve mevcut veriyi bir yığınak halinde listelemekle yetindiğinden, başlıktaki soruyu rapordan hareketle yanıtlayamıyoruz. En azından sorunun “kimin konuştuğu” kısmı her halükarda problemlili gözükmektedir. Ancak biz kendi kabulümüz doğrultusunda, yani DİB ve ZDD'nin tüm toplumun sorunu olduğu kabulü altında “kimin konuştuğu” sorusuna bir yanıt arıyoruz.

Buna göre, raporun eki gibi gözükken, katılımcılar başlığıyla belirtilmiş

kısma yöneldiğimizde, bu sürece 304 kişinin katıldığını görüyoruz. Ancak veriler gayri ciddi yığıldığından aslında bu sayının yanlış olduğu hemen görülüyor. Gerçek sayı, bizim saptamamızla 302. Çünkü iki isim iki kere yazılmış. Bu sehven yazılmış isimleri çıkarmak gerçek sayıyı anlamaya yetmiyor ama. Çünkü bu 302 kişinin tümü çalıştaylara katılmış değil. Yine bizim yaptığımız çalışmada 44 kişinin aslında Sivas'ta yapılan, Madımak Oteli'yle ilgili toplantının katılımcısı olduğu anlaşılıyor ki böylece sayı 258 kişiye iniyor. Şimdi bu sayının dağılımına bir bakalım:

Çalıştayların farklı etaplarında yer almak kaydıyla doğrudan AKP yanlısı ya da AKP'ye yakınlığıyla bilinen medya mensupları/temsilcileri: 17 kişi. Doğrudan AKP yanlısı ya da AKP'ye yakınlığıyla bilinen sivil toplum örgütlerinin temsilcileri: 14 kişi. Doğrudan AKP yanlısı ya da AKP'ye yakınlığıyla bilinen, Alevi topluluk içindeki sağ kanat grupların temsilcileri: 25 kişi. DİB temsilcileri: 9 kişi. İlahiyatçılar ve ilahiyat kökenliler: 31 kişi. AKP ve diğer sağ partilerden gelen milletvekilleri: 16 kişi. Türk-İslam Sentezci görüşleriyle bilinen isimler: 6 kişi. Ayrıca katılımı yalnızca ismen belirtilmiş ve nasıl bir sıfatla toplantılara katıldığını tümüyle saptayamadığımız bir isim grubu daha var ki bunlar toplam 38 kişi. Bu kişilerin bir bölümünün, içlerindeki örneklere bakarak, dede olduğunu biliyoruz ve varsayıyoruz; bazılarının ise dedelikle uzak ara ilgisi yok. Elbette bu ismen çağrılıların hangi sıfatla, neyi temsil ettiğine ilişkin raportörün sunduğu hiçbir veri bulunmuyor! Oysa baştan beri raportör, çalıştayın söylemsel temsiliyet üzerinden olduğunu ileri sürüp duruyordu. Gerek bu isimler içinde, gerek tasnif edebildiklerimizin çoğunda söylemsel bir çeşitliliğe kesinlikle rastlanmıyor. Bunu şimdilik paranteze aldığımızda, toplam katılımcılardan yani 258 kişiden, son 38 kişilik liste hariç olmak üzere, 118 kişi şöyle ya da böyle gerek DİB'e, gerek DİB'in ve Sünniliğin savunusuna ya da AKP'ye şu ya da bu düzeyde "angaje" durumda.

Bu kişilerin dışında, çalıştay sürecinde ilahiyatçı olmayan akademisyenlerin sayısı 11 kişi; sosyal demokrat eğilimler taşıdığı kabul edilen milletvekillerinin sayısı 16 kişi; nihayet hükümete ve çalıştay sürecine karşı dikkatli, farklı görüşler ileri sürmekten kaçınmayan toplam 10 kişi. Böylece toplam sayı 155 kişiye çıkmaktadır. Bu sayıya 38 kişilik tikel liste eklendiğinde sayı 193 ve nihayet 44 kişilik Sivas toplantısı katılımcıları eklendiğinde 237'ye çıkmaktadır.

Bu veriler çalıştay raportörünün ham verilerinin yalnızca, ama yalnızca bir derece inceltilmiş, ama yine ham olmaktan kurtulamayan verilerdir. Sayının 302'ye tamamlanamaması raportörün listesinde teşhis edilemeyen isimlerin

varlığındandır; yani kesinlikle katılımcı listesinin bile açıklıktan nasibini almamışlığından; yoksa eksiklik bizden kaynaklanmamaktadır.

Bu haliyle bile 118 ismin şöyle ya da böyle, şu ya da bu düzeyde iktidar ya da DİB'le bağlantılı ve elbette Sünni dindarlık biçimiyle şu ya da biçimde dinsel, ideolojik ve politik ilişkisi ve buna ilişkin angajman yüküne sahip olduğu gözetildiğinde, gerek DİB gerek ZDD konusunda çıkacak sonuç bellidir; sözü hiç uzatmadan raporun ilgili kısmının son paragrafına bakmak yeterlidir: "Anlaşıldığı kadarıyla gerek Sünni toplumun gerekse başta Aleviler olmak üzere diğer inanç gruplarının beklenti ve çıkarları için hukuki bir çalışma yapılmasına acilen ihtiyaç vardır." Bu pek iyi niyetli gözükten giriş cümlesinin, niye birden bire Sünnilerin talep ve beklentileriyle başladığının yarattığı şaşkınlık ve soru işaretleri bir yana, raportör sınırı çizmekte hiç gecikmemektedir. Paragraf şöyle devam eder: "Bu çerçevede mevcut sorunların tanımlanması ve çerçeveselendirilmesi, gerekli çözüm yollarının Anayasa'ya uygunluk içinde bulunabilmesi için her düzeyde çalışma yapılması ve bu bağlamda özellikle de hukuki komisyonların kurulması gerekmektedir." (Vurgu bize ait.)

Buradan kolayca, nihayetinde raporun vara vara komisyona havale noktasına vardığı gibi bir sonuç çıkarmaya kuşkusuz herkesin hakkı olacaktır. Ama bununla yetinmemek gerekmektedir. Aslında ilgili komisyonların boşuna kurulacağı bellidir. Çünkü raportörün işaret ettiği dış sınır, Anayasa'dır. Bunun açık anlamlarından yalnızca biri, toplumumuzun siyasal katılım süreçlerinde en önemli rolü üstlenen siyasal partilerin süreçten dışlanacağıdır. Çünkü partilerin DİB'le ilişkisi gayet açık seçik bir biçimde tanımlanmıştır! Bu çerçevede daha önce yaptığımız öneri ve talebimiz daha da acil hale gelmektedir. Buna göre "2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun ilgili hükmü derhal değiştirilmelidir. Bu hükme göre, (M.89) "Siyasi partiler, lâiklik ilkesi doğrultusunda, bütün siyasal görüş ve düşüncülerin dışında kalarak ve milletçe dayanışma ve bütünleşmeyi amaç edinerek özel kanunda gösterilen görevleri yerine getirmek durumunda olan Diyanet İşleri Başkanlığının, genel idare içinde yer almasına ilişkin Anayasanın 136 ncı maddesi hükmüne aykırı amaç güdemezler." Örneğin bu talebe ilişkin, raporun hiçbir perspektifi ve düşüncesi yoktur; o da, sanki hükümet kendileri değilmiş gibi, durumu anımsatmakla yetinmektedir. Peki bu halde, o komisyon neyi tartışacaktır?

Raportöre göre, DİB'in konumunu ve varlık nedenini aslında sorgulamaya bile gerek yoktur, çünkü "dinle devlet arasındaki ilişkilerin tarihsel, kültürel ve stratejik ortaklığı kamuoyu nezdinde bu hizmetlerin devletin esas görevi olduğu noktasında genel kabul oluşmuştur. Ancak bu

kanaate Alevilerin rağbet gösterdiği söylenemez.” Görüldüğü gibi, sorun yalnızca Alevilere hasredilmekte, genel bir kamuoyu uzlaşmasından, bizim için tümüyle hayali olan, hiçbir veriye dayanmayan ve daha önce bizzat kimi Sünnilerin bile rahatsızlığı zikredilmişken ve ülkenin Aleviler dışındaki tüm kesimlerinin neredeyse dindar ve Sünni sayıldığı bir önkoşul altında, hayali bir uzlaşmadan söz edilmektedir.

Ancak rapor boyunca raportörün temelde gözden kaçırmaya çalıştığı noktaların başında, devletin din hizmeti vermesiyle, hatta bunun bir yükümlülük ya da görev olarak kendisine yüklenmesiyle, bir dini inancı tanımlama hak ve yetkisinin arasındaki mesafedir. Metin yazarı bu ikisi arasındaki farkı sürekli olarak ya ihmal etmekte ya da çarpıtmaktadır. Alevilerin ilk elde itiraz ettiği şey, devletin din hizmeti vermesi değil, bir dini tanımlamaya kalkışmasıdır. Bu anlamda Aleviler adeta Sünnileri tanımsal olarak özgürleştirmek istemektedirler.

İtiraz edilen ilk temel nokta, bir devlet kurumunun, devletin memurlarından oluşan bir heyetin kendini din alanında biricik otorite, referans mercii olarak dayatması ve devletin bütün politikalarında kendisini başlıca sabite olarak inşa etmesidir. Ne yazık ki DİB’in mevcut konumu budur. Bunun devamında DİB’in, toplumun tüm hasılasından, salt belli bir dini algıya aktarmak üzere, rekor seviyede fonlanmasıdır.

Raportör bu sorunları tartışmak ve bu konudaki refleksleri işaretlemek yerine, sorunu Alevilik alanında hapsedmek için özellikle, yine tümüyle temelsiz olarak, Alevilerin DİB aracılığıyla asimilasyona uğratıldıkları yolundaki temel kabullerini sorgulamaya girişmekte ve bunu da elbette daha önce yaptığı gibi tümüyle içi boş bir iddiaya ve zanna indirgemeye çalışmaktadır. Örneğin raportöre göre, Alevi köylerindeki tüm camilerin varlık nedeni, yine rapora göre camiye gitmeyen ve namaz kılmayan Alevilerin talepleridir! Metin yazarının buradaki garabeti görmemesi söz konusu olamaz. Ama ne yazık ki raporda buna ilişkin hiçbir değini yoktur. Köylerine, mahallelerine, kendi istemleri şöyle ya da böyle, şunun ya da bunun karşılığında, hizmet tehdidi ya da şantajıyla ve hatta yer yer şiddet tehdidiyle şekillendirilerek cami yapılan Alevilerin asimilasyon iddiaları, bu bakımdan kavramsal olarak yerindeliği tartışma konusu yapılsa bile, somut olarak hiçbir şekilde tartışma konusu değildir. Bunun için metin yazarının nüfus sayımlarını Cumhuriyet’in başından bugüne şöyle bir gözden geçirmesi yerinde olacaktır. Nüfus sayımlarının düzenli olarak yapıldığı tarihsel dönüm noktasından itibaren Alevi nüfusun toplamına ilişkin kestirimler, devlet arşivlerinde kolaylıkla bulunabilir. Bu kestirimlerin Alevi nüfusun giderek

azaldığını gösterdiğini de sağır sultan bilmektedir. Peki bunun açıklanmaya muhtaç bir yanı yok mu? İkincisi; daha yakın geçmişte tümüyle Alevi iken bugün Sünnileşmiş köylerin varlığı da mı inkar edilecektir? Kaldı ki DİB asimilasyonist bir kurum olarak önemli olsa da, bu alanda asıl rol elbette ZDD'dedir, ama nedense raportör bu meseleyi orada değil, burada tartışmayı seçmiştir!

Rapora göre, "Aleviler öteden beri farkında oldukları kimlik kayıp ve hasarlarını devletin ihmallerinden çok, onun bile -isteye önyak olduğu müdahale ve operasyonlarına bağlamaktadırlar. Bu yaklaşıma göre gerek DİB gerekse zorunlu DKAB dersleri uygulamasıyla devlet, Alevilerin Sünnileşmesi için çaba harcamaktadır." Buna karşılık raporun verdiği yanıtı da yazalım da zihniyet tam anlaşılsın. Devamla: "DİB her şeyden önce anayasal bir kurumdur. Aynı şekilde zorunlu DKAB dersleri da anayasal düzeyde işlerlik kazanmıştır." Yani? Bir şeyin anayasal olması onun asimilasyonist olmasına engel midir ki? Kaldı ki raportörün de Alevilere atfen belirttiği gibi, Alevilerin devlet tarafından bile-isteye Sünnileştirilmesi için DİB ve ZDD dışında ve hatta belki daha önce Dersim Katliamı örneği hatırlanmalıdır. Dersim bildik anlamda bir katliamın boyutlarını çok çok aşan bir niteliğe sahiptir.

Dersim'de bir topluluğun bedenlerinin topluca katledilmesi dışında, çocukları, yaşlıları, kadınları, erkekleri bu ülkenin her yerine arpa eker gibi saçılıvermiştir! Sürgün ve zorunlu iskan uygulamaları, bölgede uygulanan eğitim politikaları, kült merkezlerinin imhası ve inananlara kapatılması... Aleviler bütün bunlara yalnızca asimilasyon diyorsa, raportör ve muktedirler buna şükretmeli, Alevilere ve Aleviliğe minnet duymalıdır!

Geçtik tarihten... Bir topluluğun asimilasyon iddialarında en ciddiye alınması gereken şeylerin başında kült merkezlerinin imhası gelmektedir. AKP iktidarı kaç dönemdir iktidarda olduğunu ve Dersim bölgesindeki bütün kült merkezlerini, bütün coğrafyayı barajlarla tehdit ettiğini ve bunun giderek topluluk açısından bir faciaya doğru evrildiğini hatırlamalı ve bunu tüm dünyanın bilmekte, izlemekte, görmekte olduğunu da bilmelidir . Dünya görmektedir; raportör hariç. Raportör topluluğun kimlik kaybı için daha sağlam deliller aramaktadır. Mümkünse en genel olarak devleti, özel olarak AKP iktidarını ve nihayet DİB ve ZDD'yi masum gösterecek deliller.

Raportör her şeye karşın DİB'in tüm İslam temelli inançları kuşattığına ilişkin kabule teslim olmuştur. Üstelik daha önce değindiğimiz ve bizzat kendi içinde çelişkili ifadelerine ve saptamalarına karşın. Alevileri sıklıkla Cumhuriyetçi, pozitivist, modern değerlerle özdeşleşmekle eleştiren ve hatta

neredeyse bunlara teslim olduklarını iddia eden rapor, nedense söz konusu olan DİB oldu mu, kendisinin bizzat Cumhuriyetçi kabullere teslim olduğunu unutturmuştur. Bizzat kendi saptamalarıyla yetindiğimizde, DİB Cumhuriyet tarafından, tüm Müslümanları kapsadığı, tümüne hizmet sunacağı, tümünü temsil edeceği iddiasıyla, ama esasta dinin belirli bir biçiminin kamusal görünürlüğü ve etkisini denetlemek, biçimlendirmek üzere kurulmuştur. Bu bakımdan DİB'in bizatihi varlığının esasta Cumhuriyetin kuruluş döneminde kristalize olan laiklik algısıyla çatışma içinde olmak zorunda olmadığı açıktır. Ama aynı ölçüde açık olan şey, özellikle 12 Eylül 1980 askeri faşist darbesinin yarattığı kırılmayla, ülkemizde artık ne Sünnilik ve özel olarak Hanefilik, ne devlet, ne DİB'in aynı yerde olmadığıdır. Yani artık, DİB'in varlığı kesinlikle ve kesinlikle Cumhuriyetin kuruluş sürecine içkin laiklik algısıyla meşru kılınmaz. Ancak DİB'in mevcut varlığının ve gücünün, temel olarak üstlendiği işlevlerin artık düpedüz devletin neredeyse tüm eylemlerinde referans ve sabite ürettiğini bilen biri olarak raportör, laiklik tartışmaları içinden DİB'i meşrulaştıramayacağını bildiğinden olsa gerek, Cumhuriyet'in değerlerine teslim olmayı seçmektedir! Üstelik herkesi de laikliğin özsel olarak değişmediğine, değişemeyeceğine, ama toplumsal-siyasal olanın evrimine ve anlamsal değişikliğine inandırmaya çalışarak.

Laiklik her halükarda din ve devletin ilişkileriyle ilgili bir niteliği işaret eder ve temelde vazgeçilmez ölçüsü; dinsizliğin, özellikle hakim ve çoğunluk dinler karşısında dinsizliğin nasıl güvence altına alındığıdır. Ölçü hiçbir zaman dinsel özgürlük değildir; dinsizlik özgürlüğüdür. İkinci olarak; hakim ve çoğunluk dininin dışında kalan dinsel yönsemelerin konumlanması ve sınırlarının güvence altına alınması laikliğin hedeflerinden biridir. En genelde laiklik, her halükarda devletin egemen bir varlık olarak niteliğiyle ilgilidir; hiçbir koşulda dinin özgürlüğüyle ilgili değildir. Cumhuriyet de kuruluş felsefesi itibarıyla buna uygun bir biçimde DİB'i kullanmıştır; bu aynı zamanda Osmanlı'nın son dönem modernleşme çabalarıyla da ilişkilendirilebilir, ama oraya kadar gitmeyi gerekli görmüyoruz! Bu bağlamda DİB'in varlığı devletin laik olduğu kabul edilen niteliğiyle karşılıklı olarak evrile dönüşe bugüne değin gelmiştir. Raportöre göre, gelinen yere bakılırsa, ızdırap verici olmaktan çok, takdir toplayan bir yerdir burası; DİB bakımından!

Rapora göre, DİB "vatandaşlarının büyük çoğunluğu Müslüman olan [ki sonunda raportör bu klişeye bile sığınmak zorunda kalmaktadır; aslında vatandaşlarının büyük çoğunluğunun din hanesinde kendi iradelerini sorma gereği bile duymaksızın, yani aslında iradelerinin hilafına bile olma şansı

verilmeksizin, kağıt üzerinde Müslüman yazdığı bir ülkede demek istiyor olmalı] bir ülkede Diyanet, devletin din alanında yeni bir yorum ya da tarz ihdas etmesinden çok bu alandaki hizmet ünitelerinin işleyişini sağlaması açısından takdir edilmektedir." Bu çerçevede "DİB genel toplumun her zaman itibar ettiği, hizmetlerini takdirle karşıladığı bir kurum olmayı başarmıştır." Demek ki Aleviler, gayr-ı müslimler, Şafiiler, Şiiler ve dinsizler, pratik olarak dindar olmayanlar vs. genel toplumun bir parçası sayılmamaktadır. Bundan daha önemli olan şeyse DİB yoluyla devletin kendine has bir Müslümanlık yorumu ve tarzı ihdas etmediği iddiasıdır ki bu Sünni Hanefilerin kendi iç tartışma alanlarında fırtınalar koparabilir; biz buna dahil olmayı reddedeceğiz. Nasılsa raportörün DİB'in "mezhepler üstü bir anlayış içinde kurumsallaştığına" ilişkin imanı tamdır.

Raportör rapor boyunca yaptığı gibi, kendisinin laikliğe, dine ve devlete ilişkin algılarındaki problemleri Aleviler üzerinden çözmeye, yansıtmaya ve yükünü boşaltmaya uğraşmaktadır. O nedenle iktidarla özdeşleşmiş anlayışını laiklik temelli olarak meşru kılabilmek için Alevilerin laikliği idealize ettiğini ileri sürmekte, daha önce değindiğimiz gibi, ideal laiklik gibi kategoriler uydurmaktadır. Öyle ki bu bölümde raportör ideal ve gerçek laikliğin özlerinden bile söz edebilmektedir! Bu tarih dışı, konformist politik tutum bizi aşar!

Raporun ve raportörün, aslında anlaşılan o ki bir bütün olarak çalıştaylar sürecinin, eğer bu rapor belirttiğimiz gibi masa başında üretilmedi ve çalıştaylar sürecini temsil değeri yüksekse, DİB konusunda hiçbir şey önermeyeceği, aksine her önerinin önünü, bildiği her araçla kesmeye hazır olduğu daha en baştan bellidir. Şöyle ki devleti "açıkça DİB kurumunu lağvetmeye ve inanç alanlarının yeniden yapılandırılmasına destek vermeye" çağıran kesimler açıkça, daha en baştan radikal Aleviler olarak etiketlenmektedir! Ancak, raportör rapor boyunca hep yaptığı gibi, biraz sonra DİB'i genel kamuoyunun desteği ve meşruiyetiyle donatacaktır da şimdi, burada, birden bire, bu "radikal Alevi gruplarına" "çoğu liberal ya da din dışı ilgileriyle bilinen yaklaşımlar da" destek vermekteymiş; onu söyleyiverir! Yani neymiş? Toplumun geneli DİB'ten yana pek de memnun değilmiş. Hele bunlara bir kısım, daha önce raportörün söylediği gibi, Sünni dindar da eklenirse? Ama olsun. Bütün bunların varlığına karşın ve hatta kendi sözleriyle "sorunlarının Diyanet çerçevesinde çözülebileceğine inanan Alevilerin sayısında önemli ölçüde bir düşüşten söz edilmesine" karşın, metin yazarına göre "devletin Alevi algısından hareket edildiğinde Diyanet'in kurumsal varlık ve hizmet alanlarıyla Alevilik arasında hiçbir çelişkiye rastlanmamaktadır." Bunun nedeni de

“devletin Alevileri her zaman genel İslam toplumunun bir parçası olarak” görmesidir! İşte raportörün teslim olmayı seçtiği budur! Aleviler mi? İslam toplumunun bir parçası, ama İslam dininin değil! Öyleyse görev bellidir: ZDD aracılığıyla onları İslam dinine dahil etmek!

B. ZDD: Kültürsüz Din, Dinsiz Kültüre Karşı

Raportör Alevilerin bir an önce İslam dinine dahil edilmelerini öngörmektedir, çünkü çok kez altını çizerek dile getirdiğimiz gibi, raportöre göre Alevilik dinsel bir yönseme değil, siyasal ve kültürel bir olgudur. O halde Aleviliklerinden kaynaklı olarak dinsel bir tahayyülleri olmayan Alevilerin bu ‘dinsizlik hastalığı’ndan derhal kurtarılmaları gerekmektedir. ZDD onlara en iyi ilaçtır.

Alevilerin bizzat dinsel tasavvurları gereği zorunlu din derslerini reddetmelerini anlamayan ya da kabul etmek istemeyen bu zihniyet, zorunlu din derslerinin kaldırılması talebini raporun başından beri aşına kılındığımız ince taktiklerle savuşturmaktadır. Bu taktiklerden birisi, talebin kabul edilemez oluşuna ilişkin anayasal gerekçeler sunmaktır. Buna göre, “DKAB, meşruiyetini Anayasa’nın 24. maddesinden almaktadır. Bu maddede DKAB’ın her bir vatandaş için zorunlu olduğu vurgulanmakta ve ayrıca isteğe bağlı din eğitim ve öğretimine de fırsat tanınmaktadır.” Demek ki raportöre göre, Alevilerin zorunlu din derslerinin kaldırılması yönündeki talepleri bir anayasa değişikliğini gerektirdiği için karşılanamaz. Oysa raportör de pekala bilmektedir ki, anayasanın ilgili maddesine ilişkin farklı hukuki yorumlar da olanaklıdır. Alevilerin ZDD’ye ilişkin olarak idare aleyhinde binlerce dava açmış olmaları, anayasayı bilmemelerinden değil, anayasanın cumhuriyetin temel nitelikleri, ZDD bağlamında da başta laiklik ilkesi çerçevesinde anlamlandırılması gereken bir metin olduğunu çok iyi bilmelerinden kaynaklanmaktadır. Raportör tarafından “ideal laiklik” hastalığına bağlanması kuvvetle muhtemel olan bu bilgi, sorunun kapsamlı bir anayasa değişikliği yapılmaksızın da çözülebilir olduğunu göstermektedir. Açılım sürecinin başında yetkililere ve kamuoyuna sunduğumuz Kırmızı Kitap’tan bir bölümü burada bir kez daha dikkate sunmakta yarar görüyoruz:

Buna göre, anayasanın ilgili amir hükmünün zorunlu dinsel eğitimi bütün yurttaşlara dayattığı yolundaki hukuksal yorum, hukuken son derece tartışmalıdır ve anayasanın en temel ilkelerden biri olarak işaret ettiği laiklik ile başlangıç kısmıyla, temel hükümler ile değişik birçok maddede yinelenen bütününe içkin öze aykırıdır. Anayasanın 24. Maddesinde konuyla ilgili olarak

“Din ve ahlak eğitim ve öğretimi devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlak öğretimi ilk ve orta öğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır” hükmüne yer verilmekte, devamında ise şöyle denilmektedir: “Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcisinin talebine bağlıdır.” Bu haliyle ilgili maddenin muhatabı öncelikle yasama ve yürütme organlarıdır. Yani anayasa din dersinin müfredatta bulunması zorunluluğunu ilgili kurumlara getirmektedir. Ancak aynı anayasa bütün yurttaşların istisnasız din eğitimi almak zorunda olduğuna ilişkin herhangi bir hüküm getirmemektedir. O halde ilgili hükmün amacı herkese zorunlu olarak din dersi vermek değil, dinsel eğitimi devlet kontrolü altında tutmaktır ki anayasa için laiklik ilkesi bakımından da doğru olanın bu olması gerekir.

ZDD'nin kaldırılması talebine anayasayı gerekçe gösterenlerin yukarıdaki hukuki yorumu ciddiye almıyorlarsa ve anayasayı da gerçekten dikkate alıyorsa eğer, en azından bu yoruma yaslanarak idare aleyhine dava açanları haksız çıkarmak pahasına konuyu anayasa yargısına taşımaları beklenir.

Öte yandan anayasal hükmü bir engel olarak öne sürmek, çalıştaylar sürecinin başlangıcında kabul edilebilir olsa da artık böyle değildir. Çünkü açılımın mimarı olan AKP hükümeti, 12 Eylül faşist darbesiyle hesaplaşma iddiasıyla kapsamlı bir anayasa değişikliğini gündeme getirdiği sıralarda, ZDD'nin kaldırılması talebiyle meydanları dolduran ve içinde yalnızca Alevilerin değil çok sayıda Sünninin de yer aldığı yüzbinleri yok saymakta tereddüt etmemiştir. Tüm ülkenin ileri demokrasi adına seferber edildiği anayasa referandumunun hazırlık ve propaganda faaliyetleri, sözde müzakereye dayandığı iddia edilen çalıştaylar ve toplantılar dizisiyle zamansal olarak çakişmaktadır. Kaldı ki AKP hükümeti kapsamlı bir anayasa değişikliğini iktidarının bu son iki yılında icat etmiş değildir. Belki de, Anayasa değişikliği tasarıları dahi gerçek bir müzakereye dayanmazken ve sadece Alevilerin değil, çok çeşitli kesimlerin meydanlardan haykırılan taleplerine kulak verilmezken Alevi açılımının müzakereye dayanmasını beklemek bir lükstür. Ya da Alevilerin her zamanki “fantastik”, “ütopik” tahayyüllerinin bir ürünü mü demeliyiz bu beklentiye? Yoksa Alevileri yalnızca belirli sorunları, belirli bağlamlarda tartışmaya mahkum eden zihniyet, onların ve sorunlarının anayasa tartışmalarıyla da bir ilgisi olmadığını mı, olmaması gerektiğini mi düşünmüştür? Peki o zaman neden şimdi ZDD'nin kaldırılması taleplerinin karşısına anayasa bir engel olarak çıkarılmaktadır? Beklenebileceği gibi bu soruların yanıtları da raporda bulunmamaktadır.

ZDD'nin kaldırılması talebini yok saymak için raporda kullanılan bir başka taktik, Alevilerin modernleşmeyle kurdukları ilişkinin ne kadar problemli olduğunun bir kez daha kendilerine hatırlatılması ve sözüm ona teşhir edilmesidir. "Aleviler, inanç ve kültür değerlerinin korunup geliştirilmesi konusunda, Cumhuriyet tarihi boyunca bu dersleri uzunca bir süre kendileri için bir sorun olarak görmemişlerdir." Rapor, bu ifadenin geçtiği aynı paragrafın devamında şöyle demektedir: "Derin bir teslimiyetle laik Cumhuriyet'in kurucu ilke ve değerlerine, özellikle de Atatürk'e bağlılıklarını her vesileyle dile getiren Aleviler, sekülerleşme politikalarının Alevi kimliğinde yarattığı etki ve sonuçları, ancak 90'lı yıllardan itibaren derin bir şekilde hissetmeye ve sorgulamaya başlamışlardır. Devletin başından beri laik prensiplere uygunluk iddiası taşımasına rağmen, uygulamada sıklıkla karşılaşılan paradokslarına yönelik itirazlar, ancak bu yıllardan itibaren seslendirilme imkanı bulabilmiştir."

Raportöre öncelikle hatırlatılması gereken husus, zorunlu din derslerinin 12 Eylül faşist darbesinin bir ürünü olarak anayasaya girdiğidir. Bundan önceki hiçbir uygulama, 12 Eylül rejiminin pratiğiyle birlikte değerlendirilebilir nitelikte değildir: hem arka plandaki referansları, hem de uygulamaları bakımından. Bunun için lise tarih bilgisinin bile yeterli olduğu açıktır. Alevilerin cumhuriyet tarihi boyunca bu dersleri "uzunca bir süre kendileri için bir sorun olarak görmemeleri"nin nedeni, böyle bir düzenlemenin, yani sorunun "uzunca bir süre" zaten var olmamış olmasıdır. Raportörün Alevilerden bir gün zorunlu din dersi uygulamasıyla karşılaşabileceklerini hesap ederek çok daha önce teyakkuza geçmelerini beklediğini mi düşünmeliyiz? Dışlanmışlık ve mağduriyet üzerinden kendini var eden, yani "rutin bir teyakkuz" halinde olan bir topluluktan bunu beklemek gerekir değil mi? Raportörün bu vahim hatasının bilgisizlikten kaynaklandığını düşünmüyoruz elbette. Bu özensizliği raporun masa başında kotarıldığının bir kanıtı sayıyoruz. Rapor öylesine masa başında kotarılmıştır ki, bir ikinci gözün olası hatalara karşı raporu gözden geçirmesine dahi gerek duyulmamıştır ya da bu amaçla rapora eğilen bütün gözler, Alevileri her durumda haksız çıkarmak üzere kör edilmiştir! ZDD, Alevilerin derin bir teslimiyetle sarıldıkları iddia edilen laik cumhuriyetin ve onun değerlerinin zorunlu bir uzantısı değildir. Öyle olsaydı, bu raporda bu kadar kararlılıkla savunulmasına da tanık olunamazdı.

Rapor Alevilere, 1982 Anayasası ile hayatımıza sokulan ZDD'nin laikliğin "köktenci" bir tarzda uygulanmasının sonucu olarak ortaya çıkmış bir paradoks olduğunu anlatmaya çalışmaktadır. Buna göre ZDD, laik reflekslerle

dini kontrolü altına almak isteyen devletin bunun yolunu din eğitimini tekeline almakta bulmuş olmasının sonucudur. Rapor buna rağmen ZDD'nin kaldırılmasına karşıdır, çünkü "devletin dine ilişkin tavrının, bu dersin işleyişi ve içeriğinin belirlenmesindeki etkisi göz ardı edilemez". Demek ki dine ilişkin farklı bir tavır, belirli bir dinselliğin zincirlerinden boşanıp gündelik yaşamı hükmü altına almasını sağlayacak biçimde bu dersi yeniden şekillendirebilir. Zaten rapora göre, Aleviler 'ZDD'ye hayır' diye haykıradersun, "Sünni vatandaşlar da bu derslerin içeriğinin zayıflığından yakınmakta, pratiğe yansıyan kimi bölümlerinin uygulamalı olarak da öğretilmesini istemekte ve özellikle müfredatın İslam'ın temel esaslarına tam bir uygunluk içinde yeniden ele alınarak hazırlanmasını temenni etmektedirler." Burada talep yerine "temenni" sözcüğü de özellikle seçilmiştir, çünkü yine rapora göre, din derslerinin layıkıyla verilmesini temenni eden Sünni vatandaşların "bu derslere yönelik itirazları değerlendirildiğinde tepkilerinin, hiçbir zaman Alevilerinki kadar köklü ve uzlaşmaz olduğu söylenemez."

Rapor Sünni vatandaşların bu tavrını "geleneksel birlik ve bütünlük siyaseti" açısından son derece makbul bulduğunu ilan etmek suretiyle Alevileri bölücü ilan etmekte hiçbir beis görmemektedir. Demek ki raportörün aşına olduğumuz ince taktiklerinden biri daha, ZDD'nin kaldırılması talebini yok saymak için devreye sokulmaktadır. Bu da Alevilerin vatandaşlar olarak sadakatini sorgulama taktiğidir. Rapora kulak verelim: "Laik devletin din alanındaki tercih ve uygulamaları, Sünni kamuoyu tarafından genellikle kuşkuyla karşılanırsa da sonuçta bu durumun ilerde tüm toplumu rahatlatacak bir şekilde, yeni bir düzene kavuşabileceği konusundaki genel iyimserliği ortadan kaldırmaya yetmediği görülmektedir. Bu beklenti, devletle toplum arasındaki karmaşık özdeşliğin, hiçbir şekilde parçalanmamış olduğunu göstermektedir. Geleneksel birlik ve bütünlük siyaseti içinde devletin tercihlerini her zaman makuliyet zemininde kabullenmeye hazır görünen bir zihniyet, devletin "yüksek çıkar"ını yani "hikmet-i hükümet"i hiçbir şekilde göz ardı etmemektedir."

Demek ki taleplerini hiçbir zaman makuliyet zemininin sınırları içine çekemeyen Aleviler, devlet-toplum özdeşliğini parçalamaktadır. Bu noktada raporun doğru bir tespit yaptığını teslim etmek gerekir. Aleviler, zaten sosyolojik açıdan ne anlama geldiği belirsiz olan devlet-toplum özdeşliğini hiçbir zaman arzulamamışlardır. Bu tercihleri de raportörün başka bir tespitiyle son derece uyumludur. Alevi birey, siyasal iktidar karşısında muhaliftir. Öte yandan rapor, din derslerini yetersiz bulan Sünni yurttaşların bu konudaki

tepkilerini bir makuliyet zeminine yerleştirebilme becerilerini, iyimserliklerine bağlamakta ve “bu iyimserlik teolojik bir tasavvurdan kaynaklanan, uzlaşmadan yana bir tavidir” demektedir. Demek ki Alevilerin uzlaşmaz tavırları teolojik bir tasavvurdan beslenmemektedir, yani muhalifliklerinin Alevilikle bir ilişkisi yoktur. Çünkü raportöre göre bir tavır ya da tasavvur, ancak devletin yüksek çıkarlarını gözetirse, yani uzlaşmacı olursa teolojik bir değeri haizdir.

Böylece raporun başında Alevilerin muhalifliklerinin niteliğiyle ilgili ileri sürülen iddia, raporun sonuna gelirken ZDD konusu bağlamında kanıtlanıvermektedir. Üstelik bu kanıtlama, Alevilerin, Sünnilere atfedilen teolojik bir özellik üzerinden onlarla karşılaştırılması yoluyla kotarılmaktadır. Çünkü raportöre göre, Aleviliğin Alevi bireyi şekillendirebilecek müstakil bir teolojisi yoktur. Böylece başladığımız noktaya geri döneriz: Alevilik siyasal ve kültürel bir olgudan ibarettir. Bağımsız bir dinsel yönelimlerinin ve bu yönelimle temellendirilebilecek haklı bir taleplerinin olamayacağı kabul edilen Aleviler, ZDD aracılığıyla ıslah edilmeli ve devletin “yüksek çıkar”ını bilme ve gözetme becerisine kavuşturulmalıdır. Böylece Simun Petrus bir kez daha konuşur!

Bütün bunlardan sonra rapor, din derslerinin içeriğinin Alevileri de gözetecek biçimde yeniden yapılandırıldığı ve bu yolda çalışmaların daha da ileri götürüleceği masalına inanmamızı beklemektedir. Oysa Aleviler bu masalı dinlemeyi baştan reddetmişlerdir. Bu reddiyenin nedeni ise raportörün varlığını ve niteliğini ya tartışmaya değer bulmadığı ya da tartışmaya niyetlendiğinde Sünni ilahiyatçıları yardıma çağırdığı teolojik perspektiflerdir. Bütün yeryüzünü ibadethaneleri olan gören Aleviler için din, ayrı ve müstakil bir eğitim nesnesi değildir. O, gündelik yaşam içinde, Alevi yaşam pratikleri içinde elde edilir.

Aleviliğin bu şekilde okunmasına itiraz edilse bile Alevilerin din dersini zorunlu ve formel bir eğitimin parçası olarak reddetmelerinin Türkiye özelinde tarihsel nedenleri vardır. Alevilerin tanrıyla ilişki kurma biçimlerinde hiçbir karşılığı olmayan surelerin Alevi çocuklara ezberletilmesi ve çocukların okul sıralarında namaz kılmayı öğrenmeye zorlanması, onları yeterince travmatize etmiştir. Ancak Aleviliği bütünüyle kültür alanına hapseden raportör, Alevilerin ZDD'ye ilişkin itirazlarının dinsel yönelimlerinden kaynaklanabileceğini kabul etmediği gibi, tarihsel nedenlere dayalı olabileceğini de inkar etmektedir. Üstelik bu inkarla Aleviliğin kültürel bir olgu olduğu yolundaki kendi iddiası arasındaki çelişkiyi de görememektedir. Raportöre göre bir şey ya dinsel, ya kültürel olabilir. Kültürel bir deneyimin tarihselliği de inkar edilir. Sünnilerin hem tarihi hem de dinleri vardır. Alevilerse dinsiz ve

tarihsizdir. Kaçınıcı inkar? Biz artık sayamıyoruz.

Alevilerin ZDD dolayısıyla yaşadıkları ayrımcılığı ve travmayı inkar eden raportör, bu inkarını temellendirmek için Alevi toplumunun kendi içindeki yarılma ve bölünmeyi önümüze sürmektedir. Bu da ZDD'nin kaldırılması talebini çarpıtmaya, yok saymaya dönük üçüncü bir taktik olarak belirmektedir. Zaten raportör bu iddiayı son derece incelikli bir biçimde tüm raporun içine serpiştirmiştir. Raporun Alevi toplumunun örgütsel dağınıklık ve çeşitliliğinden yakınmadığı bir kısmı yok gibidir. ZDD meselesi de bu iddianın en gözde kanıtlarından biridir. Buna göre, din derslerinin "içeriğine ve verilmesine ilişkin olarak Aleviler arasında yeknesak bir görüş olduğu söylenemez. Bununla birlikte çoklukla kabul gören eğilim, bu derslerin niteliğine ilişkin olarak gerçekleştirilen eleştirilerle şekillenmektedir. Bu dersin içeriğinin yeniden düzenlenmesi, örneğin müfredatta Aleviliğe yetkin bir şekilde yer verilmesi pek çok Aleviyi memnun edecektir." Zorunlu din derslerinin Aleviliği içerecek bir müfredatla verilmesi halinde memnun olacak pek çok Alevi kimdir? Onların sözde müzakere sürecinin dışına atılan Aleviler olmadığı kesindir. Çünkü bu Aleviler 2008 yılından bu yana meydanlarda zorunlu din derslerinin kaldırılması taleplerini dile getirmektedirler. Raportörün 9 Kasım 2008'de Ankara'da, 8 Kasım 2009'da İstanbul'da ve 6 Mart 2011'de İzmir'de gerçekleştirilen Büyük Alevi Mitingleri'nden haberi olmamış mıdır? Peki aynı süre zarfında yine aynı illerde gerçekleştirilen, zorunlu din dersine karşı oturma eylemlerinden? Zorunlu din dersleri müfredatına Alevilikle ilgili bir içerik eklenmesinden memnun olacak pek çok Alevinin kim olduğu bilinmemektedir, ama bu eylemlerde zorunlu din derslerine hayır diye haykıran yüzbinlerce sesin varlığını ve kimler olduğunu öğrenmek isteyenlere tüm medyanın kayıt ve arşivleri açıktır. Üstelik bu eylemleri örgütleyen Aleviler, müzakereden de kaçınmamışlardır. Çünkü demokratik kanalları seferber ederek alanlara çıkmak ve talepleri dile getirmek ile bu taleplerin karşılanmasına yönelik bir müzakereye oturmak arasında bir çelişki yoktur.

Ancak, Alevi açılımının mimarlarının müzakere anlayışları ile Alevilerin müzakere anlayışları arasında esaslı bir fark vardır. Diyalog söylemiyle müzakereye çağıran, ancak çağırdığı öznelere ve onların taleplerini kendi diline tahvil ederek dayatan bir zihniyete karşı Aleviler, meydanlarda olmaya devam edeceklerdir. Üstelik iktidarın meydanlara yönelik bakış açısına rağmen. Daha dün Sayın Başbakan, Yüksek Öğretim Giriş Sınavında yaşanan şifre skandalını protesto eden öğrencileri, on bin genci karşılarına dikmekle tehdit etmiştir. Meydanlardan yükselen her türlü demokratik talebi kendi varlığına yönelik bir

tehdit olarak algılayıp ceberut devlet refleksine sarılan zihniyetin icadı olan sözde Alevi açılımının nihai raporunda devlet-toplum özdeşliğinden söz edilmesi, şaşırtıcı olmamalıdır. Belli ki bununla, toplumun devlet karşısında sınır tanımaz bir baskı ve yıldırımın nesnesine dönüştürülmesi kastedilmektedir.

ZDD'nin kaldırılması talebini etkisizleştirmeye yönelik en ince taktik, Alevileri 'bizzat onların silahlarıyla vurma' girişimidir. Onlara din derslerinden muaf olmayı talep ettikleri anda inanç ve kimliklerini açıklamak zorunda bırakılmış olacakları ve asıl o zaman ayrımcılığa uğrayacakları hatırlatılmaktadır.

Buna göre, "Türk vatandaşlığı din, mezhep ya da etnik kimlik üzerine kurulmamıştır. Buna rağmen inanç ve kimliğini açıklamak durumunda kalmak ve bu yolla da muafiyet imkanından yararlanmak, sadece Anayasa'nın 24. maddesiyle değil uluslararası sözleşmelerin ilgili maddelerince de reddedilmiş ve bu tür ifşa ve beyanların mahzurlarına dikkat çekilmiştir." Raportör siyaset bilimi, anayasa hukuku ve insan hakları literatürüne bir yanlış örnek olarak geçebilecek bu analizini, muafiyet mekanizmasının azınlık statüsündeki vatandaşlar açısından yarattığı durumu örnek göstererek temellendirmektedir. Buna göre, gerek Lozan Anlaşmasının ilgili hükümleri gerekse Mili Eğitim Bakanlığı'nın 9 Temmuz 1990'da azınlık statüsündeki vatandaşlar için öngördüğü muafiyet şartları, muaf olmanın inanç aidiyetini beyan etmekten geçtiğini ortaya koymaktadır. Buna göre, örneğin "Milli Eğitim Bakanlığı'nın teklifini müteakiben, Türk vatandaşı olan, Hıristiyan veya Musevi dinlere mensup, ilkokul ve ortaokula giden öğrenciler, azınlık okulları hariç tutularak, söz konusu dinlere bağlı bulduklarını beyan ettikleri takdirde din kültürü ve ahlak bilgisi derslerine girmeye mecbur edilemez". Demek ki Aleviler muafiyet istedikleri takdirde inanç aidiyetlerini açıklamış olacaklardır. Bu da, Türkiye Cumhuriyetinin din, mezhep ya da etnik kimlik üzerine kurulu olmayan vatandaşlık anlayışı açısından bakıldığında bir 'ayrıcalık' talebidir. Yani Aleviler, devletin onları Alevi kimlikleri temelinde vatandaşlık dairesine dahil etmesini istediklerinin farkında değillerdir.

Anayasanın, hukukun ve dahi uluslararası hukukun bu şekilde ters yüz edilmesi karşısında şapka çıkarmak gerekir. Öncelikle, din dersleri gibi kişilerin din ve vicdan hürriyetini tehdit etme potansiyeli taşıyan uygulamalardan muafiyet, temel hak ve özgürlüklerin mantığı gereği zaten bu şekilde işletilemez. Temel hak ve özgürlükler mantığı, talebin, okullarda okutulan din derslerinden muafiyet talebi biçiminde değil, din dersinden yararlanma talebi biçiminde işletilmesini zorunlu kılar. Daha açık bir deyişle, çocuklarının din dersine

girmesini talep eden veliler bir başvuruda bulunmalıdır, çocuklarının din dersinden muaf olmasını isteyenler değil. Bu da Anayasa'nın 24. maddesine ilişkin yorumumuzla uyumludur. Anayasa yasama ve yürütme organını, din derslerini müfredata koymakla yükümlü tutmaktadır. Neden mi? Çocuklarının din dersi almasını isteyen veliler, bu olanaktan yararlanmak için başvuruda ve talepte bulunabilsinler diye. Ancak anayasada öngörülen zorunluluğun muhatabının öğrenciler olduğunda ısrar eden zihniyet, olası bir muafiyet talebinin inanç aidiyetinin beyanını gerektirdiğini düşünmekte ve karşımıza bu bağlamda da anayasanın 24. maddesi ve bir de inanç beyanına zorlanmayı reddeden AİHM kararını çıkarmaktadır. Aleviler kendilerini ilgilendiren AİHM kararlarını zaten dikkatle izlemektedirler. Anayasanın 24. maddesine gelince, maddenin üçüncü fıkrası kimsenin dini inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamayacağını söylemektedir. Din dersleriyle ilgili fıkra ise dördüncü fıkradır. Bu fıkradan hareketle ilk ve orta öğretim kurumlarında öğrenim görenlerin bu kurumların müfredatında yer alan din dersine girmekle yükümlü kılındıklarını, muafiyet talep ederlerse de dini inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanmış olacaklarını ve üçüncü fıkraya aykırı bir durumun ortaya çıkacağı sonucunu çıkarmak, sadece Alevileri değil, hukuk nosyonu ve mantığını da ciddiye almamak anlamına gelmektedir.

C. Çek Gözümünden Sürmeyi: Söze Bile Gelemeyenler

Buraya kadar yürütülen tartışmalardan da kesin bir biçimde ortaya çıkmış olduğu gibi, Alevi çalıştayları, temel dikkatini Aleviliğin yeniden yapılanmasına yönelttiği için, Aleviler tarafından gündeme getirilen gerçek, can yakıcı, somut hiçbir derde deva olmamak için elinden geleni yapmıştır ve nihai rapor bu çabanın açık ürünüdür. Ancak bizler, Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı olarak, hükümetin gündeminin peşine takılmayı ve Alevi sorununu onların inşa ettiği gibi inşa etmeyi reddettiğimizi ve bundan sonra da reddedeceğimizi peşinen beyan ediyoruz, ama bu beyanla da yetinmiyoruz: Çalıştaylar sürecinin başlangıcında, Kırmızı Kitap'ta bizler birçok gerçek soruna temas etmiş ve iktidarın önüne bu sorunları taşımıştık. Ama nihai rapor ya da raporu yazan eller, bu süreç içinde anlaşılan o ki "masada olmadığından" değindiğimiz ve çözüm beklediğimiz somut sorunlara, değinme gereği bile duymadığı gibi, bir de bu somut negatif ayrımcılık uygulamalarının bizim zannımız olduğu iddiasını ortaya atma nazeninliğini bile göstermiştir. Ancak herkes bilmelidir ki şairimizin güzelim dizelerinde dile geldiği gibi, "körler görmese de yıldızlar vardır." Biz de var olduğumuz sürece taleplerimizin ısrarlı

takipçisi olmayı sürdüreceğiz.

Bu anlayıştan hareketle, artık öncelikli ve can yakıcı sorunlarımızdan biri haline gelen Dersim ve Dersim Kızılbaşlığıyla ilgili temel sorun alanlarını ve istemlerimizi belirtiyor; ardından Kırmızı Kitap'ta daha önce belirttiğimiz, raportörün değinmeyerek yokmuş muamelesi yaptığı taleplerimizi bir kez daha tarih önünde kayda geçirmek için olduğu gibi yineliyoruz.

a) Dersim ve Dersim Kızılbaşlarıyla ilgili temel sorun alanları ve temel istemler

Öncelikle belirtmek isteriz ki Dersim'le ilgili sorun dört ayrı planda değerlendirilmelidir. Kronolojik olarak gidersek, öncelikli olarak Dersim Katliamı'yla tarihsel düzlemde hesaplaşılması gerektiği açıktır. Bu yanıyla tarih karşısında, Dersim Katliamı diyebileceğimiz bir "sorunumuz" vardır ve bu soruna siyasal iktidarlar, sorunun gerçek taraflarını muhatap alarak el atmadıkları ölçüde, açıkça sorunu, sürekli yakındıkları uluslararası düzleme bizzat kendi elleriyle itmiş olacaktırlar. Belki de muktedirlerin istediği budur. Çünkü ne zaman ki Alevilerle ilgili bir mesele bu gündeme taşınsa, bütün iktidar ağı, buradan derhal bölücülük ve terörizm çıkartmaya hazır halde beklemektedir.

Dersim Katliamı'nın tüm ayrıntılarıyla kamuoyunun dikkatine ve vicdanına sunulması vazgeçilmez öncelikli taleplerimizden biridir. Bu bakımdan teknik tarihçi komiteleri kurup Dersim Katliamı'nı sözüm ona objektif olduğu iddia edilecek olan tarihçiler heyetine terk etmeye kimsenin hakkı yoktur ve böylesine bir terk edişi hiçbir biçimde yüzleşme olarak kabul edemeyeceğimiz açıktır. Yüzleşme, yüzleşmekten kaçanın yüzüne, sırtını döndüğü hakikat çarpılarak ya da sırtını döndüğü güneşe yüzünü çevirmesi sağlanarak olabilir; kaçanın temsiline soyunmuş bir teknisyenler heyetinin sözüm ona güneşe bakması, yüzleşme değildir. Oyalamadır. Kaldı ki mevcut AKP Hükümeti de, daha önceki Cumhuriyet hükümetleri gibi, bu konuda bir yüzleşmeye ilişkin en küçük bir arzu, niyet, isteklilik göstermemekte, aksine, hep muarızlarına atfettikleri bir şeyi, "hassas meseleleri" muhalefet partilerine karşı koz haline getirerek "siyasete alet etmek" için ellerinden geleni yapmaktadırlar. Bizler, artık Dersim Katliamı'nın bütün açıklığıyla siyasete alet edilmesini savunuyoruz! Bu katliamı siyasete alet edebilecek olanı desteklemeye hazırız! Ama bilinsin ki bizim için siyaset bir topluluğa iliştilmiş basit bir gereç değil, bir maşa değil, maşayla oaktan alınan ateşin ta kendisidir. Ateş yoksa ocağın ne hükmü kalır?

Arşivlerin kamuoyunun bilgisine ve erişimine açılmasını takiben ikinci adım olarak katliama şu ya da bu düzeyde katılan, küçük ya da büyük rol oynayan bütün siyasal, yönetsel ve elbette en başta askeri sorumlular, görevliler, bu bapta bütün aktörler tek tek saptanmalı ve bunlardan hayattan olanlar, elde edilen belge ve bilgiler ölçeğinde, yargılanmaları gerektiği sonucuna ulaşılmışsa, yargılanmalıdır. Bu bakımdan Dersim Katliamı insanlığa karşı işlenmiş suç kapsamında değerlendirilmeli, herhangi bir zaman aşımı gerekçesine sığınılmamalıdır.

Devamla, ilgili dönemde Dersim'den ve ailesinden alınarak başka yerlere sürgüne gönderilen çocuk yaştakiler ve başka ailelerin, özellikle ordu mensuplarının yanına yerleştirilen çocuklar ve aynı baptan eş olarak birilerine verilen tüm Dersimlilerin bütün bilgileri derlenmeli, toplanmalı ve kayıplar konusu olabildiğince bir açıklığa kavuşturulmalı ve nihayet parçalanmış aileler artık bir araya gelebilmelidir.

Parçalanmış aileler kadar mühim bir diğer mesele, ölümlü kayıplardır. Kim, nerede, ne zaman öldürülmüş, ne zaman gömülmüş? Katliama uğrayan aileler artık yakınlarının en azından nerede gömülü olduğunu bilmeli, devlet bunun açığa çıkması için elinden geleni yapmalıdır.

Özetle tarihsel düzlemde ve burada saydığımız, sayamadığımız bütün boyutlarıyla artık yüzleşmekten kaçınamayacağımız bir meseledir Dersim.

Bu bağlamda ikinci düzlem, belirli bir süredir yürütülen, Dersim coğrafyasını tümüyle bozacak olan HES projeleridir. Bu projeler derhal durdurulmalı ve iptal edilmelidir! HES Projeleri, Munzur'un canıyla birlikte tüm Alevilerin ve Munzur'u, Munzur vadisini bilenlerin ne demek istediğimizi hemen anlayabileceği gibi, tüm insanlığın canını yakmaktadır. Bu coğrafyanın fiziki coğrafya olarak eşsizliğinin yanı sıra kült merkezlerini barındırması, coğrafyanın tümünün neredeyse bir kült merkezi olarak kabul edilmesi nedeniyle, HES Projeleri yalnızca bu eşsiz coğrafyaya karşı ve insanlığa karşı suç işlemek anlamına gelmenin ötesinde Aleviliğe karşı açık bir saldırı; açık, modern bir saldırı anlamına gelmektedir. Çünkü bir inanç topluluğunun, bir dini yönsemenin kült merkezlerini ortadan kaldırmak demek açıkça o topluluğun ruhunu katletmek, o ruhun boşalttığı yeri başkalarına satışa çıkarmak, en hafif tabiriyle kiraya vermeye kalkmak demektir.

Elbette bizlerin, hepimizin acı ve üzüntüyle, şaşkınlık ve dehşet içinde tanık olduğumuz üzere, nükleer santral patlamasıyla tüpgaz ya da doğalgaz patlaması arasında bir ilişki kurabilen, kalkınma adı verilen ve ruhsuz kabul edilen teknolojiyi 'nükleer santral istemiyorsanız trafiğe de çıkmayın'

diyebilecek düzeyde başlı başına bir kült nesnesi, bir fetiş haline getiren ve bu bağlamda Japonya felaketi karşısında bile nükleer santral yapma ısrarını, tam da bu ortamda güncelleyen “ileri demokratik” bir zihniyetle, HES Barajlarını tartışmayı “haddimizin dışında” sayarız! Ve dua ederiz ki Munzur vadisi, HES’lerle öldürülmektedir; soğutma suyu olarak Munzur kullanılmak üzere, Munzur Gözeleri’ne nükleer santral da yapılabilirdi! Allaha, hidro-elektrik santralleri yapılmakla yetiniliyor. Oysa biliyoruz ki neredeyse merkezi idarenin taşra teşkilatı dahil, kimse yoktur ki bu barajları açıkça savunup arkasında durabilsin! Ama ne yazık ki inşaatlar Munzur’u katletmeye devam etmektedir; bu katliama derhal son verilmelidir!

Kült merkezlerinin inşaatlar aracılığıyla ortadan kaldırılması, Aleviliğin ruhunu boşaltma çabası anlamına geldiğindedir ki aynı anda boşaltılmaya , evinden çıkarılmaya zorlanan bu Kızılbaş ruhun yerine, bir başka düzlem olarak, bu bölgede özellikle dikkat çeken ve özellikle çeşitli eğitsel araçlar, kamu kaynaklarının kliantalist kullanımı, patronaj ilişkileri vb. uygulamalarla malum Sünni dinsel algıyla malül bir ruh geçirilmeye çalışılmaktadır. Bizler özellikle kamu kaynaklarının ve kamusal araçların kullanılarak belirli bir Sünnilik biçiminin bölgede yerleştirilmesi, köklendirilmesi ve en nihayetinde yaygınlaştırılmasını tipik asimilasyonist bir politika saydığımızı ve bu politikaya karşı bütün gücümüzle mücadele edeceğimizi bildirir ve tüm Alevi dünyasının kesinlikle ve özel olarak dikkatini Dersim’de tarihi-fiziki- beşeri coğrafya üzerine yöneltmesinin elzem olduğunun farkında olmasını ve bu farkındalığın gerektirdiği sorumluluğu üstlenmeyi bilmesini dileriz.

Son düzlem ise, Dersim’in tarihi-fiziki ve beşeri coğrafyasıyla, hiçbir etnik topluluğa hasredilemeyecek, birden fazla etnik topluluğun birbiri içinde harman olduğu, birden fazla din biçiminin birbirini sürekli var ettiği, birden fazla ve farklı farklı ayinlerin iç içe geçtiği bir coğrafya olarak özgünlüğünün neredeyse biricikliğinin ilanıdır. Bu anlamda Dersim bölgesi hiçbir milliyetçiliğin damgalayamayacağı bir özgünlüğe sahiptir. Bölgenin genelinde yaşananların faturası, ne yazık ki çoğun Dersim ve Dersimlilere çıkarılmaktadır. Dersim hemen ve derhal artık güvenlik konseptiyle bitştirilmekten ve Dersimli olmanın kendisi bir kimlik soruşturmasında bile suçluluk için yeter kanıt sayılmaktan vazgeçilmelidir.

Tam buradan, Dersimli Kızılbaşların ruhunun katledilmesinden, genel olarak Alevilerin ruhunun katledilmesine sıçrayabiliriz.

b) İlk ve Orta öğretimin ayrımcılıktan arındırılması

İçinde bulunduğumuz toplumda negatif ayrımcılık yalnızca zorunlu din dersleriyle ya da DİB ve benzeri dinsel nitelikli kurum ve kuruluşlar eliyle üretilmemekte, aynı zamanda genel ilk ve orta öğretim aracılığıyla da üremekte ve yaygınlaştırılmaktadır. Bu nedenle ilk ve orta öğretimde, ayırım gözetilmeksizin, her seviyede MEB müfredatının yeniden gözden geçirilmesi ve özellikle ders materyallerinin ayrımcılığa karşı taranması ve devamla okullarda ayrımcılığın sürekli izlenmesi temel önemdedir.

Bu çerçevede:

a. Bütün müfredat, başta farklı inançlılar ve inançsızlar aleyhine geliştirilen ayrımcılık olmak üzere, dil, din, cinsiyet, etnik köken, renk, ırk vb. niteliklere dayalı ayrımcılık açısından uluslararası insan hakları normları doğrultusunda taranmalı ve elden geçirilmelidir.

b. Kullanılan bütün ders kitapları ayrımcı ifadelerden, örneklerden, uygulama çalışmalarından, vb. arındırılmalıdır.

c. Özellikle Türkçe, Türk Dili ve Edebiyatı, Tarih, Yurttaşlık Bilgisi, Milli Güvenlik, Felsefe grubu dersleri gibi sosyal ve kültürel içerikli derslerin materyalleri kesinlikle taranmalı ve ayıklanmalıdır.

d. Aynı şekilde, pozitif bilimlerle ilgili tüm ders materyalleri, pozitif bilimin sınırlarını aşan ve doğrudan pozitif bilimlere dinle ikame etmeye çalışan yaklaşım ve her tür değinden, örnek ve uygulamadan arındırılmalıdır.

e. Tüm dersler için ayrıca okunması önerilen, türü ne olursa olsun bütün metinler taranmalı ve ayrımcı ifadeler içeriyorsa kesinlikle önerilmemelidir.

f. Ayrımcılığın teşhis ve tanımlanmasında uluslararası hukukun geliştirdiği normlar esas alınmalıdır.

g. İster öğrencilerine karşı, isterse meslektaşlarına karşı, negatif ayrımcılık yapan öğretici ve yönetici kadrosu hakkında derhal tüm yasal, idari ve cezai işlemler, caydırıcı, sonuç alıcı ve hiçbir biçimde belirsizliğe meydan vermeyecek açıklıkta ve kesinlikte uygulanmalı ve şimdiye değin birden çok kez görüldüğü gibi bu kişilerin en hafifiyle yaptırımsız bırakılarak görmezden gelinmelerinin ya da daha ötesi çeşitli biçimlerde terfi ettirilerek ödüllendirilmelerinin önüne geçilmelidir.

c.) Kamu hizmetlerinde ayrımcılığın önlenmesi

Aleviler ve farklı inanç sahipleri aleyhine işletilen ayrımcılık süreç ve uygulamaları yalnızca mevcut normatif hukuksal-siyasal yapılanmadan, formel eşitsizlikçi ve ayrımcı işlemlerden kaynaklanmamakta, aynı zamanda kamu

görevlilerinin Aleviliği ve farklı inançları anlamlandırma ve algılama biçimlerinden ve görevlerini yerine getirirken, bu biçimleri temel ve biricik referans olarak kabul etmelerinden kaynaklanmaktadır. Hatta çoğunlukla Aleviler üzerindeki baskıcı uygulamalar kamu görevlilerinin bu ve benzeri yaklaşımları sayesinde yaygınlaşmakta, ağırlaşmakta ve görünür hale gelmektedir.

Bu yaklaşımın en çarpıcı örneği Alevi köylerine zorla cami yaptırılmasıdır. DİB ve resmi yetkililer hiçbir köye zorla cami yapılmadığını beyan ederken tümüyle formel çerçeveyi referans almakta, bu çerçevenin arkasına gizlenen ayrımcılık uygulamasını ve baskıyı görmezden gelerek yok saymaktadırlar. Buna göre, kamusal hizmetlerden eşit ölçüde yararlanma hakkına sahip olan, ama camisi bulunmayan Alevi köylerine, yerel kamusal görevlilerce cami talebinde bulunmaları koşuluyla hizmet götürülmekte, gereksinimlerini karşılayabilmek için Alevi köylüler kendi rızaları hilafına cami talebinde bulunmak zorunda kalmaktadırlar. Bu anlamda Alevi köylüler cami ile hizmet arasında sıkıştırılmaktadır.

Bir diğer yaygın uygulama, kamu görevlilerinin yerel ölçekte kullanımına sunulan kaynak ve fonların yerel ölçekli dağıtımında Aleviler aleyhine tasarrufta bulunulmasıdır. Öyle ki halk arasında FakFuk Fon olarak adlandırılan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu'ndan yardım alabilmek için bile Alevi olmamak önkoşulu ileri sürülebilmektedir. Ayrıca bu fondan kimlerin yararlanabileceğine karar veren heyet içinde DİB mensuplarının bulunması kesinlikle kabul edilemez ve ivedilikle bu görevliler ilgili komisyonlardan çıkarılmalıdır.

Bir diğer uygulama gerek yerel kamusal otoritelerin, gerekse merkezi hükümetin izlediği personel politikalarında belirginleşmekte, Aleviler ve farklı inançlılar aleyhine uygulamalar, informel olarak son hızla sürmektedir. Bu ülkede Alevi olmak, eşit koşullar altında girilen bir iş ya da kadro başvurusunun baştan reddedilmesi anlamına gelebilmektedir. Bu bağlamda, hali hazırda şu ya da bu düzeyde istihdam edilen Aleviler de terfi ve yükselmeleri çeşitli biçimlerde önlenerek, işyerlerinde özellikle hakim Sünni inancın kendi özel günlerinde sıklıkla taciz edilmekte, zorla namaz ya da oruç uygulamalarına sürüklenmekte ya da her nedense, bu ülkenin neredeyse bütün kamu kurum yemekhaneleri her Ramazan ayında tadilata girmektedir!

Yerel ve merkezi kamu otoriteleri hakim Sünnilik algısı çerçevesinde kendilerini kamusal alanların biricik sahibi ve koruyucusu saymakta, Sünnilik dışındaki inançların ve inançsızlığın kamusal alanda görünürlüğü her ölçekte

yok etmek için özel bir çaba sarf etmektedir. Aleviler, yürüttükleri siyasal toplumsal mücadelelerle kamusal görünürlüklerini artırmayı başardığı ölçüde, bu kez de ilgili otoriteler Alevi kamusunu kendilerince şekillendirme gayretleri göstermekte, kendi protokol algılarını Alevi sivil toplum kurumlarına da dayatmaktan geri durmamaktadırlar. Örneğin, Alevilikle ilgili bir panelde DİB'in eleştirilmesi üzerine "ben burada devleti eleştirtmem" diyerek toplantıyı kesme çabaları, bu olmadı mı toplantıyı terkederek ortamı germe girişimleri, herhangi bir Alevi etkinliğinin açılışında, sanki bu ülkede İstiklal Marşı'nın nerelerde, niçin ve nasıl okunacağına ilişkin bir düzenleme yokmuş gibi, "İstiklal Marşı okumayan haindir" diyerek daha baştan Alevi kamuoyuna müdahale girişimleri, ülkemizde en üst düzeyde kamu otoritelerinin sıklıkla başvurduğu uygulamalardır.

Kamu otoriteleri ve görevlilerinin nezdinde bu ülkenin, örneğin Dersim gibi belli coğrafya parçalarında doğmak başlı başına bir suç, bir günah olarak algılanmakta, nüfus cüzdanında doğum yeri olarak bu gibi bölgelerde doğduğu kayıtlı olanlar sıklıkla, en rutin süreç ve uygulamalarda bile ciddi bir tacize, aşağılanmaya ve ayrımcılığa maruz bırakılmaktadır. Özellikle Türk Emniyet teşkilatı nezdinde Alevi olmak demek baştan suçlu olmak, bölücü olmak, sapık olmakla eşdeğer bir muamele görmek anlamına gelmektedir.

Yerel ve merkezi kamu otoritelerinin, hakim Sünnilik algısı doğrultusunda ülkenin siyasal ve toplumsal olarak dinselendirilmesinde öncü, taşıyıcı, kolaylaştırıcı, teşvik edici bir rol üstlendiği bizim için açık ve kesin bir olgudur. Bu anlamda da bu otoritelerden kaynaklanan ve içki ruhsatlarının iptali, içki yasağı, el ele tutuşan gençlerin hırpalanması, dövülmesi, oruç tutmayanlara dönük öldürmeye varan linç girişimleri vb. örneklerle tezahür eden ve mahalle baskısı olarak gizemselleştirilen baskı aslen mahalle baskısı değil, doğrudan siyasal bir baskı mahiyetindedir. Bu çerçevede:

Mevcut Hükümet, Alevi sorununu çözümünde içtenlikli ve kendi seçmen tabanıyla koşullu olmayan, kurumsal ve hukuksal, siyasal güvencelerle berkitilmiş adımlar atmak istiyorsa, yukarıda saydığımız örnekler gibi örnekler üzerinden öncelikle merkezi ve yerel kamu otoritelerini bu anlamda düzenli ve sürekli olarak gözetim ve denetim altında tutup izleyerek, ayrımcılığın görüldüğü yer ve örnekte, hiçbir belirsizliğe meydan vermeksizin derhal ve kararlı bir biçimde üstüne gitmeli, buna dönük denetim ve izleme mekanizmaları oluşturmalıdır.

Alevi köylerine gizli-açık baskı yoluyla 1980 Askeri darbesinden bugüne yapılan camiler ibadethane statüsünden çıkarılmalı, mevcut binalar köyün ortak

iradesinin tasarrufuna bırakılmalı, buralardaki imam kadroları iptal edilerek ilgililer merkeze çekilmelidir.

Uluslararası hukuk normları çerçevesinde, en kısa zamanda geniş kesimlerin katılımıyla bir Ayrımcılık Yasası Taslağı hazırlanmalı ve bu taslak genel kamuoyunun görüşüne ve değerlendirmesine sunulduktan sonra, ivedilikle yasama organınca kabul edilmeli ve siyasal-kamusal yaşamın bütün cephelerinde ilgili yasanın kesinlikle ve titizlikle uygulanacağına dair toplumun tüm kesimlerine Hükümetçe çok güçlü bir mesaj verilmelidir.

İlgili yasa kapsamında, ayrıca doğrudan yaptırım ve tazmin ettirme gücü olan Ayrımcılık İzleme ve Denetim Kurulu oluşturulması düşünülmelidir. İlgili kurulda ayrımcılık tehdidiyle ya da bilfiil uygulamalarıyla karşı karşıya olan kesimler için, teknik ve akademik kadro dışında, sabit kotalar ayrılmalıdır.

Başta Emniyet ve Jandarma olmak üzere İç İşleri, Milli Savunma, Milli Eğitim, Sağlık, Dış İşleri, Çalışma ve Sosyal Güvenlik, Maliye, Kültür ve Turizm Teşkilatı olmak üzere, bütün bakanlıkların merkez ve taşra teşkilatları, devamla merkezi ve yerel otoriteler sistemli ve düzenli olarak ayrımcılığa karşı farkındalık ve duyarlılık eğitimine tabi tutulmalı, bu eğitimler için Alevilerden, Alevi kurumlarından, örgütlerinden ve diğer ayrımcılığa uğrayan kesimlerden destek alınmalıdır.

İlk öğretim seviyesinden başlanarak tüm öğrenciler ayrımcılığa karşı düzenli ve sistemli konferanslar, paneller, kurslar, seminerler vb. araçlar kullanılarak duyarlı kılınmalıdır.

ç.Kamusal yayıncılığın ayrımcılıktan arındırılması

Ülkemizde özel televizyon yayıncılığının önündeki engeller, bu düzenlemelere ilişkin itirazlarımız saklı kalmak kaydıyla, belirli ölçüde kaldırılmışken, kamu adına yayın yapan radyo ve televizyon kurumlarının laik olduğu öne sürülen bir ülkede, belirli ve hakim bir dinin çerçevesi içinde ve yalnızca ilgili hakim inançlılara dönük olarak program üretmesi ve yayınlaması, bu yolla tüm toplumsal katmanları hakim dinsel ölçüde dindarlaştırma girişiminde bulunması kabul edilemez. Bu nedenle:

Kamu radyo ve televizyonculuğunda yer alan ve özellikle Sünni Müslümanlık biçiminin özel günlerinde yoğunlaşan, ama onun dışında da rutin olarak üretilen ve yayını sürdürülen bütün dinsel içerikli programların üretimi ve yayınına derhal son verilmelidir.

Bu ülkede, kamu fonlarıyla finanse edilen ve kamuya ait olan TRT, nasıl bu ülkenin diğer inançlılarının, örneğin Gregoryenlerin, Katoliklerin, Ortodoks

ve Protestanların, Ezidiler ve Suryanilerin, Bahailer ve bütün çeşitliliği ile Alevi toplulukların kendi kutsal günlerinde özel program üretmiyor ve yayınlamıyorsa, aynı kural Sünnilik için de geçerli olmalıdır.

Sünniliğin yanı sıra, Aleviliğin büyük bir nüfus gücüne sahip olduğundan hareketle, Alevilerin özel günlerinde de yayın yapmaya başlamak, hukuksal ilkeyi yanlışlamadığı gibi, yapılan yayının kamu adına siyasal iktidarlara karşı son derece hassas bir kurumca üretiliyor oluşu daha baştan şaibe yaratacağından, aynı ölçüde, her kesimin ortak malı durumunda olması gereken TRT'yi belli dinsel kesimlerin propaganda aracına dönüştürme ve giderek din içinde boğulma tehdidiyle baş başa bırakır. Bu nedenle Sünniliğin yanı sıra Alevilik için de program üretmek sorunu kesinlikle karmaşıklaştırır ve içinden çıkılmaz hale getirir.

Sıralanan nedenlerle bu tür girişimlerin karşısında olduğumuzu belirtmek isteriz.

SONUÇ

Bizler burada çalıştay raportörünün yaptığını yapmayacağız: Raportör, sanki, raporda gerçek ve somut sorunlara, gerçek ve somut çözüm önerileri sunmuş da, raporun nihayetinde bunları Sonuç başlığı altında sıralamış gibi yapmakta ve aslında rapor içindeki bütün tutarsızlıkları, çelişkileri, zarafet kayıplarını, akademik ve yöntemsel boşlukları, tarihsel çarpıtmaları, sorunu ters yüz etme girişimleri ve taktiklerini, vb. yok sayarak toplam 30 maddelik bir öneriler listesi sunmaktadır. Burada, otuz maddeye yayılarak somut öneri varmış havası kazandırılmaya çalışılan sonuç bölümünün bütün önerileri, yukarıda yer verdiğimiz başlıklar altına çeşitli biçimlerde serpiştirilmiştir ve değindiğimiz şeylerin dışında yeni hiçbir şey yoktur.

Farklı bir ifadeyle belirtmek gerekirse, birbirini hiç beslemeksizin ve çevresinden, üstüne konuştuğu evrenden hiç beslenmeksizin, yalnızca kendi aidiyetiyle işaretli evrene yüzünü dönerek nihai rapor, raporun sonuç bölümünün, sonuç bölümü de çalıştay ön raporunun genişletilmiş halinden başka bir içeriksel, yöntemsel, anlamsal ve değersel karşılık taşımamaktadır! Bilinmelidir ki dilenirse bu rapordan değil 30, 30 bin öneri de çıkarılmış gibi yapılabilir. Biz de dileseydik kendi metnimizden, sırf üzüm yemek için değil, bağcıyı dövmek için, raportörün sözü üstüne söz söyleme adına en az 30 karşı

öneri ürettirdik. Ama artık raportörle yollarımız ayrılıyor: Bu zihniyetle aynı düzlemde yer almayı, onun yaptığını yapmayı reddediyoruz; gibi yapmayı reddediyoruz! Yapılan her “gibi”nin Alevilerin gerçek sorunları yerine, makbul Alevilikleri ve Alevileri üretmeye yöneldiğini, açık seçik bir biçimde bu rapordan öğreniyoruz!

Ondandır ki, raportör daha sonuç bölümünün ilk paragrafında “ülkenin birlik ve beraberliği” ile başlamakta, Alevilerin “kimliği” sanki zaten farklı değilmiş gibi, kendisi bu farkı inatla reddettiği için farklılaşmaların sakıncalarını ileri sürmekte, farklılaşmanın kendisini sakıncalı olarak ilan etmekte beis görmemekte, birlik-beraberliğin yeterince vurgulu olmadığına iman etmiş olmalı ki yeniden dönüp vurgu yapmakta, yine yetmemiş olacak ki bir başka maddeyi daha, üçüncü kez aynı konuya, birlik beraberliğe ayırmakta, yetmedi Madımak üzerinden yine birliğe yönelmekte, kargaşa ve kaos gibi terimlerle hatırlama arasında ilişki kurmaktan hiç mi hiç çekinmemekte ve en nihayet son maddesinde de “çözüm için atılan adımların toplumun ortak referanslarına, değer ve inançlarına uygun olmasına özen gösterilmelidir” diyerek Alevilerin başını toplumun ortak referansları diyerek hakim referans sistemiyle bağlayıvermektedir. Sanki ortaklıklar hakimiyet ilişkilerini dışlanmış gibi, alay edercesine. Ancak biz alışkınız. Aynı sonuçlar içinde şöyle diyen de aynı kalemdi çünkü: “Aleviler İslam dairesi ve Müslümanlık ortak paydası içinde Diyanet’in sunduğu hizmetlerden yararlanma hakkına her Sünni vatandaş kadar sahip olmalıdır.” İşte çalıştaylar sürecinin en mükemmel özeti budur!

İstemiyoruz, istemiyoruz, istemiyoruz! Dinimizle, dinsel evrenimizle bu denli alay eden bir zihniyeti istemiyoruz! Bu bağlamda da Alevilerin artık tüm gibi yapmalardan geçtiğini, hiçbir gibi yapmayı kaldıramayacağını kabul ve ilan ediyoruz!

Bu bağlamda bu raporda dile gelen zihniyeti “tümüyle, toptan reddetmeyi” örgütümüze, Alevilere ve tarihe karşı bir borç ve saygın bir görev biliriz!